

MILJØKRIM

Akvakulturkriminalitet
– fra rømming til dyrevelferd

Foto: istockphoto

**Kommunal passivitet
som trussel mot
allmennhetens
ferdselsrett**
Redegjøring av LA-2019-180558

**I kjølvannet av
«Griseindustriens
hemmeligheter»**
Etterforskning av handlingene
i Brennpunkt-dokumentaren

**Vannscooterfolkets
juridiske myter
knust i
Høyesterett**
I strid med Grunnloven § 106?

Miljøkrim 1, 2021

Miljøkrim er et fagblad som inneholder aktuelle artikler om miljøkriminalitet. Hovedområdene er natur, forurensing, arbeidsmiljø, kunst, kulturminner og dyrevelferd. Det distribueres til politiet, påtalemyndigheten, domstolene, kommunene, naturoppsyn, miljø- og kulturminneforvaltningen med flere. Bladet utgis to ganger i året.

Ansvarlig utgiver:

Miljøkrimavdelingen ved Økokrim

Utgitt:

juni 2021

Ansvarlig redaktør:

Førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland

Redaktør:

- spesialletterforsker Eva Landsem

Redaksjon:

- politioverbetjent Kenneth Didriksen
- spes.etterforsker/biolog Joachim Schjolden
- teamkonsulent Heidi Charlotte Horn Talgø
- senior kommunikasjonsrådgiver Ellen Cecilie Eriksen

Grafisk formgivning:

- Mona Lisa Iversen

Språkvask:

Språkseksjonen ved Kripos

Opplag og trykk:

3300, Staples

Adresse:

Postboks 2096 Vik, NO-0125 Oslo

Besøksadresse:

C.J. Hambros plass 2 C, 0164 Oslo

Telefon: 23 29 10 00

Telefaks: 23 29 10 01

E-post: miljøkrim.okokrim@politiet.no

Nettside: miljøkrim.no / okokrim.no

Abonnement på bladet:

Ønsker du å bestille blad, endre mottakerinformasjon eller avslutte ditt abonnement, send en e-post til: miljøkrim.okokrim@politiet.no

Miljøkrimavdelingen ser positivt på bidrag fra leserne, både i form av artikler og bilder, men også innspill og forslag til tema.

Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere innsendte bidrag. Stoff kan bare gjengis etter tillatelse fra redaktøren og skal krediteres fagbladet Miljøkrim.

Innhold

Nummer 1, 2021

6

Få frem de gode sakene

– da forebygger vi kriminalitet

Svein Folkestad tar et tilbakeblikk på tiden som politijurist

11

Sentralt miljøforum

Natur og fauna

12

Kommunal passivitet som trussel mot allmennhetens ferdselsrett

– en skrekkelig beretning fra Nevlunghavn

17

Tiltakslyst i Tysvær

20

I kjølvannet av «Griseindustriens hemmeligheter»

24

Akvakulturkriminalitet

– fra rømming til dyrevelferd

Arbeidsmiljø

35

Arbeidsmiljøkriminalitet
– hvordan er situasjonen i Norge?

Kunst og kultur

39

«Capture the art, capture the criminals»
En nylansert app kan bidra til å finne igjen
og identifisere stjålne gjenstander

40

Fiberkabel i kulturminnekonflikt

43

Nyttige kilder om kulturminnekriminalitet

Smånytt

44

Smånytt

Juss

52

Strafferettslig foreldelse i
miljølovgivningen
– en unavigerbar labyrint?

57

Inndragning av utbytte
– noen avklaringer om fradrag for utgifter

63

Vannscooterfolkets juridiske myter knust
i Høyesterett

65

Lagmannsretten skjerpet
vannscooterstraff i viktig dom

66

Straffesporet eller forvaltningssporet?
Tilsynsmyndighetenes muligheter i saker om
miljøkriminalitet

71

Forelegg og inndragning for ulovlig import
av truet dyreart

72

Husbåt i naturreservat

74

Nytt fra rettspraksis

78

Nytt fra lovgiver

80

Tekniske verktøy gir mer effektive
operasjoner

Økokrims miljøkrimavdeling og miljøteam legges ned

Tidligere i vinter besluttet Økokrim-sjef Pål Kulø Lønseth å omorganisere Økokrim. Enheten skal nå gå over i en matriseorganisasjon, og alle avdelinger og team som driver med saksarbeid innenfor økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet, blir lagt ned. I den nye organiseringen skal saksarbeidet foregå i prosjekter og fagutviklingen i faggrupper. Videre blir det opprettet en miljøkrimenhet og en bistandsenhet.

Endringen begrunnes blant annet med at dagens team-modell i for stor grad låser ressurser og gir liten fleksibilitet i oppgaveløsningen. Den begrenser muligheten til å arbeide sammen med og hente fagkompetanse og inspirasjon fra andre deler av Økokrim-organisasjonen, og for mye av dagens struktur fremmer silotekning og siloarbeid. Videre gir den for liten mulighet til strategisk ledelse og utvikling, den tar ikke høyde for at politiets hovedstrategi er forebygging av kriminalitet, og den tar heller ikke høyde for store endringer i Økokrims bistands- og fagforvaltningsfunksjon og forventningene til denne fremover. Organiseringen ansees også uhensiktsmessig for implementeringen av etterretning som beslutningsstøtte for strategisk retning og prioritering og som grunnlag for saksinntak.

Det er fortsatt mye som skal på plass i den nye organiseringen, som man ønsker å få på plass innen september i år. Blant annet skal man fastsette hvilke oppgaver miljøkrim-enheten og faggruppene skal ha i bekjempelsen av miljøkriminalitet, hvordan en skal drive bistandsarbeid overfor politidistriktene, og hvordan den nye organiseringen skal bli bedre på forebygging og etterretning. De ansatte ved miljøkrimavdelingen er invitert til å være med og skape fremtiden i den nye matriseorganisasjonen og komme med innspill til ledelsen på hvordan dette kan gjøres på best mulig måte.

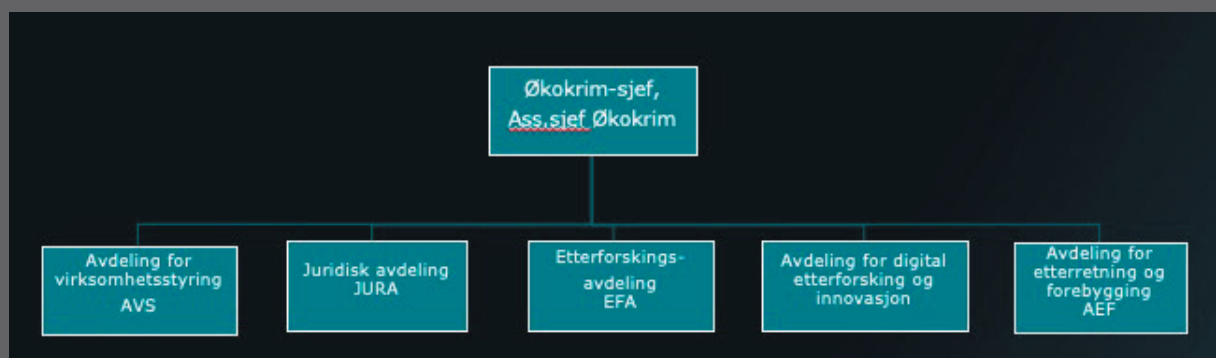
Erfaringer fra mange politidistrikt viser at det kan være utfordrende å prioritere miljøkrimsaker opp mot andre straffesaker. Dette er noe en må være oppmerksom på også ved den nye organiseringen i Økokrim. Miljøkrimsaker kan fort få lavere prioritering satt opp mot store økonomiske straffesaker, og miljøkriminalitet som fagfelt kan svekkes umerkelig over tid, uten at det nødvendigvis er en bevisst plan eller et bevisst ønske om at det skal skje. Derfor er det svært viktig at ledelsen hele tiden er bevisst på og jobber aktivt for å motvirke en slik svekkelse.

Leder

Ansvarlig redaktør

**Hans Tore
Høviskeland**

Straffesaker, prosjekter, faggrupper etc. bemannes på tvers

NTAES

Hvordan den nye organiseringen vil påvirke bekjempelsen av miljøkriminalitet blir spennende å følge, men Økokrim-sjef Pål Kulø Lønseth har uttalt at «omorganiseringen ikke vil medføre noen svekkelse av det arbeid Økokrim gjør for å bekjempe miljøkriminalitet, snarere skal det bli en styrking».

Økokrim er i dag en slagkraftig nasjonal enhet på saksfeltet, og det er viktigere enn noen gang at dette arbeidet fortsetter, og at det styrkes. Antallet anmeldelser av miljøkriminalitet øker, mens trenden på de fleste andre kriminalitetsområder er færre anmeldelser. Økokrim har et viktig ansvar for at miljøkriminalitet sakene behandles på best mulig måte.

De siste årene har forståelsen i samfunnet for viktigheten av å bekjempe miljøkriminalitet økt vesentlig, miljølovgivningen er blitt vesentlig skjerpet, og den er fulgt opp av rettspraksis, ikke minst i en rekke høyesterettsavgjørelser. Prioriteringen av miljøkriminalitet er understreket i flere sentrale styringsdokumenter, blant annet Riksadvokatens årlige prioriteringsrundskriv, og i fjor kom stortingsmeldingen om miljøkriminalitet. I store, internasjonale fora som FN og Europol er det økt fokus på bekjempelse av miljøkriminalitet. De mange klima- og miljø-

utfordringene landet og verden står overfor, og som det er bred politisk enighet om å håndtere på best mulig vis, taler klart for å styrke politiets evne til å bekjempe de alvorligste miljøkrimsakene.

Selv om Økokrim nå er midt i en omorganisering, er det bestemt at tidsskriftet Miljøkrim fortsatt skal utgis. Det er viktig og gledelig. Vi får mange positive tilbakemeldinger på tidsskriftet, som er en utmerket arena for å nå ut til mange om et omfattende og viktig kriminalitetsområde.

Velkommen med på den spennende veien videre.

Hans Tore Høviskeland

Tekst: politioverbetjent **Kenneth Didriksen**, Økokrim

Foto: **Svein Folkestad**

// kenneth.didriksen@politiet.no

Svein Folkestad slutter som miljøjurist

Få frem de gode sakene – da forebygger vi kriminalitet

Den erfarne politijuristen Svein Folkestad forteller at de store industri-bedriftene etter hvert har blitt gode på HMS-arbeid og unngår alvorlige arbeidsulykker. Han understreker samtidig viktigheten av å behandle småsaker: – Det å formidle det straffbare ved en forsøpling i et lite lokal-område engasjerer publikum og er i høyeste grad forebyggende politiarbeid.

Svein Folkestad er godt kjent blant politifolk som har jobbet lenge med miljøkriminalitet. Folkestad, som har vært en trofast og trygg politijurist i alle år, slutter nå denne våren ved oppnådd aldersgrense som tidligpensjonist (AFP).

Han forteller at han har jobbet 31 år i politiet og hadde sin første arbeidsdag i Porsgrunn i 1990 i det som da var Telemark politikammer. Da det ble Telemark politidistrikt, flyttet han til politihuset i Skien. Nå er det som kjent en del av Sør-Øst politidistrikt. Han har også jobbet ved hovedkontoret til UP i Stavern i 2018. Det var ett års vikariat, og han hadde da permisjon fra politidistriktet.

– Har du vært i politiet hele yrkeskarrieren?

– Nei, først jobbet jeg tre år i Finansdepartementet i Oslo. Det var min første jobb etter jusstudiene. På den tiden kjente jeg politimesteren i Skien, og han hadde nevnt meg for politimesteren i Porsgrunn som mulig kandidat til å jobbe i politiet. Søknadsprosessen var ikke så veldig omfattende den gang, så han tilbød meg jobb. I starten jobbet jeg med det som het generalistportefølje, det vil si at jeg behandlet alle typer saker, blant annet miljø saker. Jeg jobbet nok med miljø saker i 20 år på den måten, sier Folkestad ettertenksomt.

Han sier han de siste ti årene har vært tilknyttet øko-miljøteamet som etter hvert ble opprettet.

Den korrekte betegnelsen nå er avsnitt for økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet.

Tett på sakene

– Hva synes du er den største forskjellen på å jobbe med miljø saker for 20 år siden i forhold til i dag?

– Det å jobbe med miljø saker den gang var nok litt gründervirksomhet, men det var likevel gode rammevilkår, faktisk kanskje bedre enn i dag på visse områder. Det bar nok mer preg av operativt arbeid. Jeg tenker da på at vi oftere gjennomførte ulike miljøkontroller, blant annet snøscooterkontroller. Vi var også sammen med Kystvakten på oppsyn, så jeg opplevde at jeg var tett på publikum og sakene vi senere behandlet, også som påtalejurist.

Det bar nok mer preg av operativt arbeid. Jeg tenker da på at vi oftere gjennomførte ulike miljøkontroller, blant annet snøscooterkontroller.

« Trusselbildet som preger miljøkriminaliteten her i Sør-Øst, omfatter forstyrrelse av dyrelivet som følge av hyttebygging og økt aktivitet i utmark og på sjøen.

Jeg husker også at vi i gamle Telemark politidistrikt hadde lokalt miljøforum to ganger i året sammen med alle de lokale tilsynsetatene. Det har det nok blitt mindre av. Når det er sagt, så vil jeg trekke frem at vi i Sør-Øst politidistrikt har fått ny påtaleleder på avsnittet som har tatt skikkelig tak i arbeidet med miljøraker. Nå er det tre etterforskere som hovedsakelig jobber med miljøraker. Det er veldig bra, konkluderer Folkestad.

Han sier det sårbare i organiseringen nok er at det bare er én påtalejurist som jobber med disse sakene.

– Men stillingen etter meg ble lyst ut som miljøjurist, så hun skal være skjermet mot andre sakstyper. Det har nå blitt ansatt en jurist som skal jobbe 50/50 med hhv. miljø og økonomi, skyter han inn og forsetter:

– Sør-Øst er et politidistrikt med store avstander og flere tjenestesteder. Det medfører at én etterforsker holder til på Hønefoss, mens de to andre etterforskerne har tjenestested i Skien. Påtalejuristen etter meg er plassert i Drammen. Oppsummert kan jeg si at det, spesielt i fjor, ble tatt noen grep for å styrke miljøinnsatsen i politidistriktet vårt, kanskje spesielt på etterforskningssiden. Det er veldig bra både for politiet og for publikum vi betjener.

Kommuner i konflikt

– Synes du trusselbildet har endret seg vesentlig fra da du startet med miljøraker?

– Njaa..., Svein drar litt på det, før han forklarer at han og kollegene stort sett jobber med de samme lovverkene som før.

– Det har selvfølgelig blitt noen endringer og tilpasninger i lovtekstene, og miljøkriminalitet har på flere områder fått økt straffnivå og strengere strafferammer som følge av avsatte dommer. Bøtene vi nå ilegger for ulike overtredelser av miljølovreglene, er betydelig større enn for 30 år siden, sier han og bemerker:

– Men når det gjelder endring i sakstyper, har vi merket at den økte utbyggingen av veier og boliger oftere kommer i konflikt med både kulturminner og verneområder for natur. I denne sammenhengen vil jeg spesielt trekke frem strandsoneproblematikken, den er i høyeste grad aktuell her i Sør-Øst politidistrikt. På det området opplever jeg at kommunenes fokus har endret seg etter hvert, at de nå ikke er så observante som tidligere med hensyn til verneinteresser, og ikke tar dette alvorlig nok, fortsetter han.

– Trusselbildet som preger miljøkriminaliteten her i Sør-Øst, omfatter forstyrrelse av dyrelivet som følge av hyttebygging og økt aktivitet i utmark og på sjøen. Her er stikkordet vann scooter, sier Folkestad ivrig, og legger til at de har mange tilreisende ferie- og hytteturister.

↓ En av Svein sine biler er en såkalt VW «spareboble» 1968-modell. Disse bilene ble levert med svært lite utstyr og har derfor fått kallenavnet sitt.

Han forteller at han for ikke så lenge siden fikk en fellende dom mot en som kjørte vannscooter i Færder nasjonalpark:

– Det er totalforbud mot vannscooter i hele nasjonalparken. Vedkommende mente at forbudet ikke var gyldig, og at det blant annet var i strid med EØS-regler. Det førte ikke frem, konkluderer Folkestad, og understreker det viktige i at politiet griper tak i økt motorisert ferdsel på sjøen som forstyrrer dyre- og fuglelivet.

Industribedrifter gode på HMS

– Tidligere var gamle Telemark politikammer tungt inne i arbeidet med arbeidsmiljø saker på grunn av sin nærhet til mange store industriområder. Preger det fortsatt arbeidet med miljø saker?

– Ja, det var en betydelig andel av arbeidet vårt, arbeidsmiljø sakene fra Herøya, altså Hydro-området. Vi hadde mange saker derfra, både arbeidsmiljø saker og noen forurensningssaker. Med det har blitt betraktelig færre av slike hendelser nå. Det er ikke tvil om at de store industriforetakene der har skjerpet seg skikkelig. Jeg vil vel si at det er relativt få saker fra det området nå, tatt i betraktning den høye aktiviteten som foregår der.

Folkestad sier sikkerhetsarbeidet har blitt profesjonalisert, og at det som nå inntreffer av

arbeidsulykker, nok helst skjer i de små bedriftene som tar noen snarveier rundt HMS-arbeidet.

– Arbeidet med arbeidsmiljø saker skiller seg noe fra andre type miljø saker ved at vi har jobbet tett sammen med fagmyndigheten, altså Arbeidstilsynet, sier Folkestad.

« Folkestad sier sikkerhetsarbeidet har blitt profesjonalisert, og at det som nå inntreffer av arbeidsulykker, nok helst skjer i de små bedriftene som tar noen snarveier rundt HMS-arbeidet.

– På hvilken måte samarbeider dere?

– Vi har hatt årlige samarbeidsmøter med Arbeidstilsynet, og i tillegg har vi hatt flere oppfølgingsmøter relatert til enkeltsaker vi jobber med. Det gode samarbeidet med lokalt Arbeidstilsyn har vært svært nyttig. Som arbeidsmetode er det nok det som skiller arbeidsmiljø sakene fra andre miljø saker vi jobber med, svarer han.

Straff utenfor politiet

– Hva tenker du om at tilsynsmyndigheter, blant annet Arbeidstilsynet, har fått større mulighet til selv å avgjøre saker administrativt?

– Det er positivt. Erfaring viser at politiet alltid vil ha nok av saker å behandle, så det at enkelte saker av mindre alvorlighet kan bli avgjort uten anmeldelse, er en bra ordning. Det kan jo også føre til at politiet, med slik avlastning, kan få anledning til å gå dypere inn i de prioriterte sakene som blir anmeldt, sier Folkestad.

– Hvordan synes du samarbeidet med Økokrim har vært de årene du har jobbet som miljø jurist?

– Jeg har opplevd det som et velfungerende samarbeid mellom lokalt politidistrikt og et nasjonalt bistandsorgan. Jeg har fått faglig bistand og veiledning når jeg har anmodet om det. Det å ha en sparringspartner på denne måten, med gjensidig lav terskel for å ta kontakt, er verdifullt. Jeg har jo etter hvert

↑ Denne staslige bilen fra Sveins samling er en MG 1975 modell. For anledningen pyntet med bjørkekvister og norske flagg.

blitt kjent med mange i Økokrim, både gjennom saksjobbing og på de mange årlige nasjonale miljøseminarene Økokrim har arrangert. Og nettopp det å ha uformell kontakt med kolleger en kjenner, er nok en styrke for utbyttet av det faglige samarbeidet, svarer han.

– Du nevnte innledningsvis at du har vært med på to store omorganiseringer i politiet. Har du tanker om hva vi bør være oppmerksomme på i slike prosesser?

– I den siste politireformen ble fagmiljøene for økonomi- og miljøetterforskning samorganisert. Det gir gevinst på flere områder, men jeg vil påpeke at det er viktige å tillate små fagmiljø i politiet å utvikle seg og vedlikeholde kompetansen. Vi har flere slike fagmiljø i politiet, ett av disse er miljøkriminalitet. Ett viktig virkemiddel er å skjerme de som jobber med miljø. Hvis ikke blir man fort «spist opp» av andre gjøremål, mener han og utdyper:

– Miljøkriminalitet består igjen av mange små, men spisse, fagretninger som politiet har ansvar for å forvalte. Generalistanken har nok mye bra ved seg, men dersom alle skal kunne gjøre alt, kan det ende med at ingen har kompetanse på noen ting. Vi kan og skal vise til Riksadvokatens prioriteringsrundskriv, som sier at alvorlige miljø saker skal prioriteres, understreker Folkestad.

Han sier at så lenge politimesteren ikke har noen resultatkrav om oppklaringsprosent eller saksbehandlingstid på miljø saker, så stilles

«**Jeg vil påpeke at det er viktige å tillate små fagmiljø i politiet å utvikle seg og vedlikeholde kompetansen.**

hun forholdsvis fritt til å velge bort områder som ikke følges av slike mål.

– Det har vært nevnt at arbeid med miljøkriminalitet, både i politiet og i fagmyndighetene, ofte drives av ildsjeler og derfor kan være noe sårbart?

– Å ja, helt klart. Vi har hatt noen ildsjeler som har sluttet, og da er det svært merkbart at de er fraværende. Det blir en helt annen måte for de gjenværende å jobbe på. Det er en sårbarhet i organisasjonen vi må være oppmerksomme på.

Om å jobbe preventivt

– Har du jobbet med noen miljø saker du husker spesielt?

Folkestad gir seg selv en tenkepause, før han nevner en alvorlig ulykke som inntraff da han jobbet ved gamle Telemark politikammer:

«**Ett viktig virkemiddel er å skjerme de som jobber med miljø. Hvis ikke blir man fort «spist opp» av andre gjøremål.**

– Det var oljeutslipp fra en svær tank hos Norcem i Brevik. Det viste seg senere å være det største landbaserte oljeutslippet noen sinne i Norge. En ventil sprang lekk, og det rant ut anslagsvis 700 000 liter spillolje som bedriften hadde lagret for å bruke i drift av anlegget.

Mye rant ut på land, og noe ut i sjøen. Der var det på forhånd laget en fangdam, men den var lekk som en sil. Det var heldigvis kaldt og vindstille på vinteren, så en del olje ble samlet opp med lenser. Vi etterforsket saken, og firmaet ble bøtelagt med 3,5 millioner kroner.

Folkestad sier dette skjedde på begynnelsen av 2000-tallet, så det var et høyt beløp den gangen. I den saken bøtela han både bedriften og en driftsleder for forholdet, og begge bøtene ble vedtatt. Han forteller videre:

– Jeg husker også godt en arbeidsulykke i en industribedrift der en arbeider falt ni meter fra et transportbånd ned i betonggulv. Han ble varig skadet. Vi etterforsket og påtalebehandlet saken, og bedriften ble først frifunnet i både tingretten og lagmannsretten. Økokrim overtok saken, og førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland førte saken for Høyesterett, som dømte bedriften for ikke å ha fulgt opp HMS-systemet sitt. (Rt 2012. s. 770)

← Svein Folkestad har flere bobler i stallen som han nå får rik anledning til å pusse på.

Her en restaurert 1951-modell med blant annet delt bakrute.

– *Politiets hovedstrategi er forebygging, at vi skal jobbe for at det ikke inntreffer lovbrudd. Hvordan mener du vi kan jobbe med denne strategien på miljøkrimfeltet?*

– Jeg tror ikke vi kommer til å se kolleger som kun jobber miljøforebyggende, sier Folkestad, men fremholder at det mest effektive til nå har vist seg å være rask reaksjon og strengere straffereaksjoner:

– Det er viktig, og det virker preventivt. En annen måte er aktiv bruk av media. Få frem de gode sakene, det mener jeg er veldig viktig. Både de små og de store sakene. Snakk også om småsakene, altså «miljø-hverdagskriminaliteten», folk som f.eks. tømmer søppel i veikanten. Det er saker som engasjerer, og det er svært preventivt dersom vi utsteder bøter i slike saker, og deretter gjør det kjent blant publikum, mener han.

Folkestad nevner videre en liten sak i fjor på Heistad i Porsgrunn der noen hadde boret hull i stammen på furutrær på kommunal grunn og antakelig helt på gift. Den saken engasjerte noe voldsomt, og NRK lokalt var også innom og intervjuet ham.

– Det er ikke tvil om at når politiet tar slike saker, så jobber vi preventivt, sier han.

– *Hva skal pensjonisten Svein gjøre?*

– Jeg har ikke planer om å begynne med noe inntektsgivende arbeid. Jeg er fullt opptatt på hjemmebane, blant annet har jeg en gammel gård her i Skien fra 1790. Det er et kulturminne som krever vedlikehold. Akkurat nå holder jeg på å restaurere stabburet fra 1700-tallet.

– *Og gamle biler ...?*

– Ja, det er et stikkord. Jeg har blant pusset opp en gammel boble fra 1951. Det er grom-bilen, og det er modellen med delt bakrute, understreker Folkestad og avslutter:

– Og så har jeg et par VW K70, for dem som husker dem. Jeg har nok å gjøre, ikke minst med en VW-boble fra -68 som jeg nå restaurerer i den gamle låven jeg har innredet som verksted. Der koser jeg meg.

« ... det mest effektive til nå har vist seg å være rask reaksjon og strengere straffereaksjoner.

Tekst: politioverbetjent og nasjonal miljøkrimkoordinator **Tuva Brørby**, Økokrim
Foto: førstestatsadvokat **Hans Tore Høviskeland**, Økokrim
// tuva.brørby@politiet.no

Sentralt miljøforum

Den 14. april arrangerte Økokrim Sentralt miljøforum, som er et nasjonalt tverretatlig samarbeidsforum.

Økokrim har ansvaret for gjennomføring av de årlige møtene, der hensikten er å samordne mål og prioriteringer. Deltakerne er for tiden Miljødirektoratet, Riksantikvaren, Kystdirektoratet, Kystverket, Kystvakten, Fiskeridirektoratet, Direktoratet for arbeidstilsynet, Toll- og avgiftsdirektoratet, Statens naturoppsyn, Norges vassdrags- og energidirektorat, Petroleumstilsynet, Riksadvokatembetet, Politidirektoratet og Økokrim.

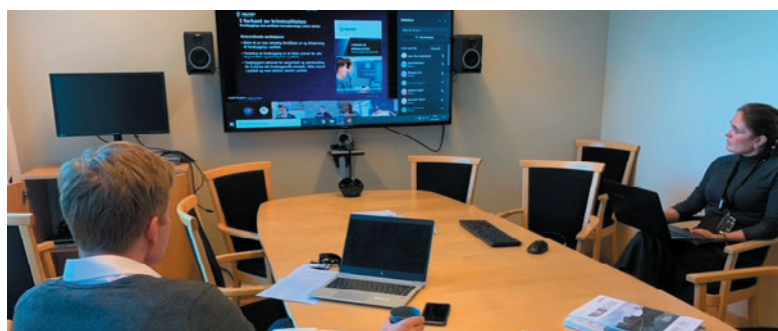
Møtet ble denne gang avholdt på Teams. Økokrim-sjef Pål Kulø Lønseth ønsket velkommen og redegjorde bl.a. for Økokrims arbeid med etterretning, som er grunnlaget for prioritering av saker og iverksettelse av tiltak, og forebyggende strategi samt viktigheten av samarbeid og informasjonsdeling. Deling av informasjon og kunnskap om miljøkriminalitet har betydning for prioriteringen av miljøkriminalitet. Videre ble det fra Økokrim redegjort for de ulike oppgavene deres miljøkrimavdeling har ansvar for, statistikk på miljøkrimområdet, nytt fra rettspraksis, Økokrims samarbeid med politidistriktene på miljøkrimområdet og nasjonalt og internasjonalt samarbeid.

Politidirektoratet ved Mette Svenningsen og Fredrik Skoglund redegjorde for føringene for politiets arbeid med kriminalitetsforebygging, ny miljøinstruks, dyrevelferd og ny samarbeidsavtale mellom politiet og Miljødirektoratet.

Riksadvokaten ved Per Erik Vigmostad-Olsen redegjorde for Riksadvokatens føringer for prioritering av miljøkrimsaker og fremhevet at effektiv kriminalitetsbekjempelse forutsetter samordning av politiets og forvaltningens sanksjoner samt dialog og samhandling mellom politiet og forvaltningen om sporvalg. Riksadvokaten skal komme med nye retningslinjer for behandling av saker som blir henlagt, for så å bli overført til forvaltningen for oppfølging i forvaltningssporet, jf. straffeprosessloven § 71 c.

Etatene redegjorde for aktuelle saker fra sine områder. Her er noen eksempler:

Riksantikvaren påpekte viktigheten av å fokusere på kulturminnekriminalitet i det internasjonale samarbeidet og arbeidet med Stortingsmeldingen om miljøkriminalitet og fortalte om utfordringer knyttet til ulovlig metallsøking. Kulturdepartementet jobber med en ny sanksjonsbestemmelse i kulturminneloven, og Toll-etaten ser at netthandelen med varer relatert til miljøkriminalitet øker. Mattilsynet har nylig etablert et samarbeid mellom regionene for erfaringsdeling om hvordan man håndterer saker. De har dessuten fått hjelp av Økokrim til å utarbeide en trusselvurdering om matsikkerhet og redegjorde for denne. Miljødirektoratet redegjorde for arbeidet med regelverksutvikling for Cites-området, viltforskriften og avfallsforskriften. Direktoratet jobber med overtredelsesgebyr og samordningsplikt for naturmangfoldloven, laks- og innlandsfiskloven, forurensingsloven og produktkontrollloven. Norges vassdrags- og energidirektorat har erfart at de må komme tidlig inn i behandlingen av byggesaker, da det er flere miljøkrav som må følges opp tidlig. Arbeidstilsynet redegjorde for status i arbeidet med å forebygge smitte med korona. Når det gjelder arbeidsulykker, er samarbeid sentralt, og samarbeidsavtaler med politidistriktene på operativt nivå er viktig.

LA-2019-180558

Kommunal passivitet som trussel mot allmennhetens ferdselsrett

– en skrekkelig beretning fra Nevlunghavn

deLillos synger: «Neste sommer skal vi snakke sammen om de samme gamle ting.» Det gjelder også for utmarksjussen. Sommeren står for døren, og de årlige diskusjonene om hvor allmennheten har rett til å ferdes på privat grunn i strandkanten, vil utvilsomt blusse opp på nytt.

Den saken jeg nå skal redegjøre for, omhandler en litt sjelden problemstilling, nemlig ferdselsrett over strandeieendom i sentrum av et tettsted. Saken inneholder mye god utmarks- og allemannsrett. Tvisten ble endelig avgjort ved Agder lagmannsretts dom 28. september 2020 (LA-2019-180558), som ikke ble anket til Høyesterett.

1. Tvisten i et nøtteskall

Nevlunghavn er en historisk og vakkert beliggende fiske- og loshavn mellom Stavern og Langesund i gamle Vestfold. Bebyggelsen er verneverdig, og stedet er et populært feriemål. Bilveien ender i en gammel havn med torg, gjestgiveri og to sommerrestauranter. Fra torg- et går et smug (Smetten) mellom to hus og ned til sjøen. Den omtvistede strekningen (ytre adkomst) går gjennom Smetten og 30–35

meter sydover i sjøkanten over to bruksnum- mer (61 og 62) som tilhører en privat grunneier, og til et friområde kalt Plata.

« Sommeren står for døren, og de årlige diskusjonene om hvor allmennheten har rett til å ferdes på privat grunn i strandkanten, vil utvilsomt blusse opp på nytt.

En alternativ adkomst til Plata går bak be- byggelsen og ned til sjøen mellom 62 og bruks- nummer 29 (indre adkomst). Denne adkomsten har bedre fremkommelighet og tar knapt lengre tid å gå. Kan grunneier med friluftsløven i hånd

Tekst: lagdommer **Rune Bård Hansen**, Agder lagmannsrett

Foto: **Hentet fra Agder lagmannsretts dom/Lovdata**

// runebaard@yahoo.no

« Dei brukar mykje tid på sosiale medium for å få informasjon ut til publikum, og meiner dette er viktig førebyggjande arbeid.

henvise turfolket til indre adkomst og nyte badelivet i fred?

Fotografier fremlagt under ankeforhandlingen viste at den omstridte kystlinjen på 70-tallet bestod av svaberg fra to hus og ned til vannet. Det er ingen tvil om at dette på den tiden var utmark og ble benyttet av allmennheten uten protester fra grunneieren. Etter hvert kom det nye eiere, ferdselen økte noe, og samtidig begynte svabergene å bli omformet til hage uten reaksjoner fra Larvik kommune. Har dette noen betydning for ferdselsretten?

2. Er området «hustomt», og dermed innmark, uten rett til allmenn ferdsel?

Friluftsløven § 1a første ledd første punktum lyder slik:

Som innmark eller like med innmark reknes i denne lov gårdsplass, hustomt, dyrket mark, engslått og kulturbeite samt liknende områder hvor almenhetens ferdsel vil være til utilbørlig fortrengsel for eier eller bruker.

Høyesterett har de senere årene kommet med avklaringer når det gjelder tolkningen av uttrykket «hustomt». I Rt-1998-1164 side 1171 skriver Høyesterett: «Stilt overfor de interesser som ferdselsretten representerer, må uttrykket hustomt begrenses til den mer private sonen rundt bolighuset.» Av Rt-2005-805 (Hvaler) avsnitt 61 fremgår det at «arealets størrelse er av betydning», og at det blant annet må tas hensyn til «terrengforhold, arrondering og tomtens plassering». I avsnitt 66 slås det fast at den private sonen rundt et anneks må være «adskillig mindre enn for hovedhuset».

Bygningen på 62 ble brukt som hytte, men var ikke godkjent som selvstendig boenhet, og lagmannsretten la derfor til grunn at den hadde en mindre privat sone enn den godkjente hytta på 61. Lagmannsretten pekte på at grunneier hadde opparbeidet en stor hage rundt begge eiendommene, som kommunen i saksbehandlingen hadde akseptert som innmark uten ferdselsrett. Selv om det stedvis bare var en smal stripe med urørte svaberg mellom hagen og vannet, kom lagmannsretten etter en bred helhetsvurdering til at hustomten ikke omfattet området helt ned mot vannet. Allmennheten kunne dermed ikke nektes ferdsel med hjemmel i dette alternativet i friluftsløven § 1a.

↓ Havna i 2017 med gnr. 4001 bnr. 61 og 62. Smetten til Høyre og Plata til venstre.

↑ Stikryss - ser tilbake fra Pletten mot Håvna.

→ Ytre adkomst til Plata mot sør forbi støttemuren på bnr. 61.

3. Kan ferdsel nektes etter sekkebestemmelsen i frilufsloven § 1a?

Det siste alternativet om «liknende område» i ovennevnte bestemmelse omtales gjerne som «sekkebestemmelsen».

Høyesterett har i Rt-2008-803 (Kongsbakke) avsnitt 28 gitt uttrykk for at «det følger av utilbørighetskravet at det må stilles høye krav for at noe med hjemmel i denne bestemmelsen skal kunne rubriseres som innmark. Det er etablert en streng norm slik at det må kreves atskillig før et areal skal bli godtatt til eksklusiv rådighet.»

I Rt-2012-882 (Nesodden) avsnitt 43-56 har Høyesterett vurdert noen momenter som inngår i den rettslige standarden sekkebestemmelsen gir anvisning på. Lagmannsretten løftet frem Høyesteretts betraktninger om enkelte momenter som hadde særlig interesse i saken fra Nevlunghavn.

I avsnitt 44 understrekes det at «utilbørighetsnormen er streng, og at ulempen for grunneier må være betydelig».

Av avsnitt 45 fremgår det at det bør stå sentralt hvilken sjenanse eller ulempe allmennhetens ferdsel utgjør for grunneieren ved en slik utnyttelse av eiendommen som er naturlig og påregnelig etter dens bruksformål og

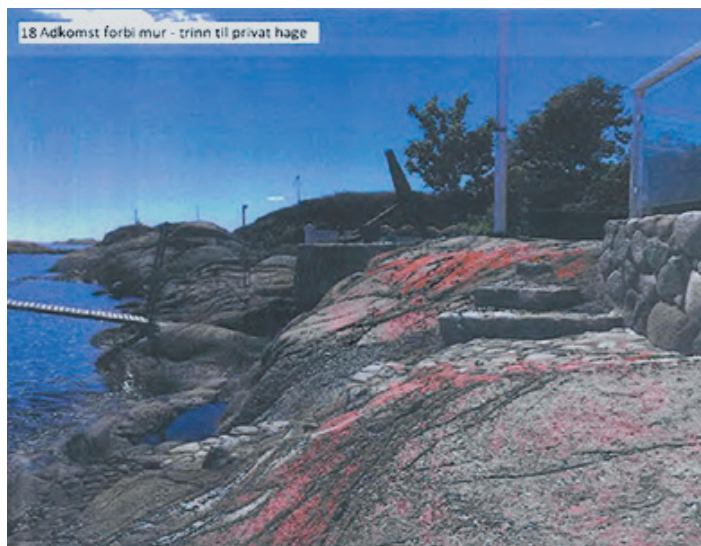
forholdene på stedet. Situasjonen i dag er utgangspunktet, men det kan også i noen grad trekkes inn hvilke muligheter eieren har til å tilpasse sin utnyttelse av eiendommen til allmennhetens behov.

Videre fremhever Høyesterett i avsnitt 46 at prinsippet om at «grunneiere i strandområdene må finne seg i å få allmennheten tettere inn på seg enn i områder der ferdselsbehovet er mindre, fremdeles gjelder med stor styrke». Noe grunnlag for å dele vurderingen inn i spesifikke geografiske soner fant Høyesterett ikke. Det er altså ingen forskjell på en «tettbebyggd» Oslofjord og en fjord i mer griskendte strøk.

Ifølge avsnitt 47 skal den skjønnsmessige bedømmelsen finne sted etter de lokale forhold. Momenter som arealets størrelse, terrengforhold, arrondering og tomtens plassering har særlig betydning i hustomtverdivurderingen, men kan også være av betydning ved vurderingen etter sekkebestemmelsen.

4. Forskjellige resultater for ulike deler av strandområdet

Som tingretten kom lagmannsretten til at vurderingen etter sekkebestemmelsen ga ulike konklusjoner for forskjellige deler av det omtvistede strandområdet. Når det gjaldt smuget

← Ytre adkomst med flaggstang, mur, anker og Tønsbergbrygge på bnr. 62.

→ Ytre adkomst videre sørover forbi Tønsbergbryggen.

ned til sjøen fra Nevlundhavn torg (Smetten), et område med fin utsikt over sjøen umiddelbart ved torget, kom lagmannsretten til at det ikke var omfattet av sekkebestemmelsen. Allmennheten vil derfor fortsatt ha anledning til å gå ned til vannet og nyte utsikten derfra. Lagmannsretten slo derimot under betydelig tvil fast at ferdsel langs selve traseen langs vannet til Plata ville føre til «utilbørlig fortrenghet for eier eller bruker». Her hadde grunneier uten kommunal inngripen gjennom mange år utvidet hageområdet og markert det med glassgjerde, platting med anker, flaggstang og vippebrygge. Det var knapt noe svabergområde igjen å bevege seg på. Ved høyvann måtte forbi-passerende trekke opp i hagen, som kommunen hadde akseptert som innmark, for å passere.

Kommunen fremholdt under ankeforhandlingen at ytre adkomst til friområdet Plata hadde en betydelig større egenverdi enn indre adkomst, og fremhevet at opplevelsen av sjøen og miljøet der var av stor betydning. Dette var lagmannsretten i utgangspunktet enig i, men bemerket at argumentene ikke kunne veie så tungt i denne saken. For det første gjaldt tvisen en sti langs sjøen på 30–35 meter som leder frem til et bestemt mål. I Rt-2012-882 (Nesodden) avsnitt 50 heter det:

Betydningen av alternative ruter vil etter mitt syn avhenge av ferdselens formål. Er hensikten med ferdselen, som i Kongsbakkesaken, først og fremst å nå frem til et bestemt sted, vil det være naturlig å legge atskillig vekt på om det finnes brukbare alternative traseer. For en kyststi er derimot ferdselen i seg selv det sentrale; den særegne opplevelsen ved å bevege seg langs sjøen og i miljøet ved strandkanten. I slike tilfeller bør alternative traseer gjennomgående tillegges mindre vekt ved utilbørlighetsvurderingen.

« Momenter som arealets størrelse, terrengforhold, arrondering og tomtens plassering har særlig betydning i hustomtvurderingen, men kan også være av betydning ved vurderingen etter sekkebestemmelsen.

Denne saken gjaldt ikke en merket kyststi, og traseen er dessuten svært kort; hovedpoenget for mange var nok å komme til Plata og ikke ferdselen på det smale og til dels vanskelig farbare svabergområdet. For noen er nok også

muligheten til å studere eiendommene på nært hold et motiv. Et motargument av noe tyngde er at traseen gjør det mulig å gå direkte fra Nevlunghavn torg ned Smetten og videre i sjøkanten til et større friområde. Denne muligheten er av verdi for allmennheten, selv om den alternative indre adkomst er kort og fremkomsten uproblematisk.

I Rt-2012-882 (Nesodden) avsnitt 55 uttaler Høyesterett følgende: «Etter mitt syn vil det ved utilbørighetsvurderingen være nærliggende å legge vekt på sannsynligheten for at ferdselen vil øke i overskuelig fremtid. I alle fall bør dette gjelde når det som i vår sak er tale om tilretteleggende tiltak som merking av en kyststi.»

« **Lagmannsretten fremhevet at prinsippet om at grunneiere i strandsonen må finne seg i å få allmennheten tettere inn på seg enn i områder der ferdselsbehovet er mindre.**

5. Den skjønnsmessige vurderingen

Dette var i Agder lagmannsretts sak en vanskelig skjønnsmessig vurdering etter sekkebestemmelsen. Retten konkluderte med at kyststier hovedsakelig opprettes for at det skal være mulig å gå lengre sammenhengende turer langs kysten, noe som ikke var tilfelle her. Kommunen hadde imidlertid bestemt at den ville merke og eventuelt tilrettelegge ytre adkomst hvis den nådde frem med sitt syn. På bakgrunn av bevisførselen la lagmannsretten til grunn at et skilt med «tursti» e.l. på torget eller i Smetten uvegerlig ville medføre at ferdselen over 61 og 62 ville øke, slik grunneier tidligere hadde fått erfare. Lagmannsretten la også adskillig vekt på at det fantes en god alternativ indre trase som ikke stod i fare for å bli stengt eller gjort ubrukelig på annen måte.

Lagmannsretten fremhevet prinsippet om at grunneiere i strandsonen må finne seg i å få allmennheten tettere inn på seg enn i områder der ferdselsbehovet er mindre, se Rt-2012-882 (Nesodden) avsnitt 46, gjelder med stor styrke. Til tross for dette ble resultatet etter en konkret vurdering at belastningen ved fremtidig ferdsel ville bli så stor at det ville føre til utilbørlig fortrengsel for eier og brukere av 61 og 62. Ferdselsretten ble derfor begrenset til utsiktspunktet mot sjøen nedenfor Smetten, mens traseen på 30–35 meter til Plata ble vurdert som innmark og forbeholdt grunneiers bruk.

6. En reguleringsplan uten realitet?

Det omtvistede området var omfattet av Larvik kommunes reguleringsplan av 1991, som ifølge § 1 hadde til formål å «bevare og gjenopprette de antikvariske, kystkulturhistoriske og landskapsmessige verdier innen området og samtidig gjøre bomiljøet aktivt og levende». Planen omfatter 61 og 62 og et friareal der det forutsettes ferdsel for allmennheten. Friarealet omfatter Smetten nord for 61 og ytre adkomst til Plata. Det fremgår av reguleringsbestemmelsen § 3 at friområdet kun skal «nyttes som adkomstvei (turvei). Det forutsettes ikke opphold/rasting på stien.»

Det er på det rene at bestemmelsene i reguleringsplanen ikke er avgjørende for utfallet av en senere utmarks-/innmarksvurdering etter friluftsløven § 1a.

I forbindelse med reguleringsplanen kom lagmannsretten med følgende refleksjoner:

Eiendommene har vært gjenstand for en betydelig bygningsmessig utvidelse og langt større del av arealet mot sjøen har etter hvert fått preg av privat hage. Særlig 61 fremstår prangende fra sjøsiden, men murplattingen med anker og flaggstangen på 62 gir også et dominerende inntrykk. Det kan reises spørsmål ved om det var en slik utvikling konsipistene av reguleringsbestemmelsene fra 1991 så for seg. Kommunen har imidlertid ikke på noe tidspunkt grepet effektivt inn mot tiltakene eller benyttet seg av muligheten til å ekspropriere friarealet mot sjøen. Lagmannsretten kan ikke se at den bygningsmessige utviklingen av tomtene, eller eksistensen av mulige ulovlige tiltak, kan trekkes inn i utmark-/innmarksvurderingen.

Jeg finner grunn til å påpeke at det motsatte ville vært tilfelle hvis det hadde vært slått fast at det dreide seg om ulovlige tiltak. Man kan ikke gjøre utmark til innmark ved for eksempel å så plen og anlegge blomsterbed i strandsonen.

Lagmannsrettens premisser understreker hvor viktig det er at kommunene er aktive og forhindrer en utvikling der utmark blir privatisert bit for bit. Oppfølging av søkepliktige tiltak utført uten tillatelse må ikke utsettes lengre enn absolutt nødvendig. Hvis ikke kan sluttresultatet bli som her: at områder som burde vært tilgjengelige for allmennheten, blir eksklusivt reservert grunneiere.

Tekst: politibetjent **Sjur Stava**, Sør-Vest politidistrikt

Foto: **skjerm bump fra norgebilder.no**

// sjur.stava@politiet.no

Dømd for bygging i strandsona

Tiltakslyst i Tysvær

Haugaland tingrett avsa den 23.02.2021 dom mot ein far og son som var tiltalte for grove brot på plan- og bygningslova. Eg vil i denne artikkelen kort beskrive saka og etterforskinga, og dele nokre erfaringar frå arbeid med denne typen saker.

Politimeldinga

Saka starta med eit rykte frå bygda som nådde rådhuset i Tysvær kommune sommaren/hausten 2018. Kommunen valde å følge opp saka og drog ut til det aktuelle området på tilsyn. Der såg dei ved sjølvsyn at det var gjort omfattande tiltak i strandsona utan å søke om løyve.

Same dagen sende kommunen brev til heimelshavaren der dei kravde at arbeidet skulle stansast straks, og ei forklaring på kva som var gjort.

Kommunen valde å melde dei ulovlege tiltaka til politiet. Dei meinte omfanget av arbeidet som var utført, var alvorlege brot på plan- og bygningslova, og det var uaktuelt å godkjenne tiltaka i ettertid.

Åstadsundersøkingar og avhøyr

Fordelen med denne typen saker er at åstaden og inngrepa ikkje lett lar seg fjerne.

Politiet har høve til å dokumenter dei melde

inngrepa grundig. Politimeldinga frå kommunen var i hovudsak bilete av dei ulovlege tiltaka. For å definere og beskrive tiltaka på ein meir presis måte valde politiet å be retten nemne opp ein sakkyndig landoppmålar, som gjennomførte ei grundig oppmåling av tiltaka. Vidare gjorde han berekningar av areal og mengd masse (fjell) som var fjerna etc.

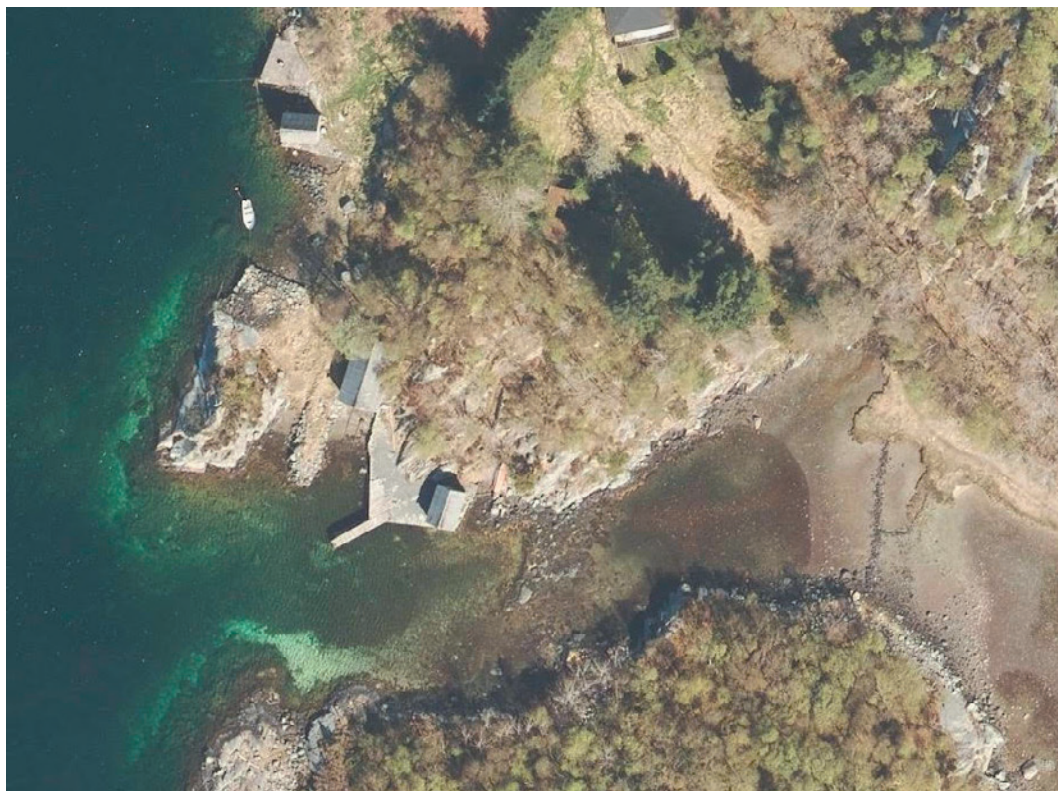

Fordelen med denne typen saker er at åstaden og inngrepa ikkje lett lar seg fjerne.

Avstanden til sjøen for dei ulike tiltaka, jf. 100-metersgrensa, er sjølvstyk viktig å dokumentere på ein god måte i saker der strandsona er tema.

Rapporten frå oppmålararen blei lagd inn i saka og gått gjennom i retten. Alternativt kan

→ 2017

ein be kommunen måle opp tiltaka, alle kommunar har personell med kompetanse på oppmåling og kartverktøy.

Dei mistenkte blei avhøyrdde seinsommaren 2019

Begge var samarbeidsvillige og ønskte å forklare seg i saka. Kort fortalt er kjernen i forklaringane at dei starta med å rydde tomte for skog fordi ho var grodd igjen etter mange år utan særleg tilsyn. Så eskalerte det heile, det eine tok det andre, men intensjonen var at området skulle bli finare når dei var ferdige. Sonen

« Så eskalerte det heile, det eine tok det andre, men intensjonen var at området skulle bli finare når dei var ferdige.

hadde tilgang til større maskinar, som dei tok i bruk på tomte. Dei mistenkte la òg fram bilete for å støtte argumentasjonen om at tomte trong vedlikehald.

Hovudforhandlinga

Eitt tema i retten var om dei tiltalte hadde handla aktlaust eller forsettleg.

Retten la til grunn at begge hadde handla forsettleg: «Retten viser igjen til at det er tale om omfattende inngrep/endinger på eienommen, hvor det for de begge fremstod som åpenbart at dette var ulovlig så lenge det ikke var søkt, og gitt tillatelse til dette. Hva gjelder grøftingen finner retten at de tiltalte i hvert fall har handlet grovt uaktsomt.» Her bør det også nemnast at retten ved sjølvsyn fekk sjå inngrepa under, da det var sett av tid til synfaring av området. Mykje bra kan seiast om digitale verktøy, bilete, filmar etc. som kan belyse saka. Likevel skal ein ikkje undervurdere kor viktig det er at retten får synfare åstaden. I saka vår var det heilt klart opplyssande for retten, som med sjølvsyn fekk sjå dei omfattende inngrepa som faren og sonen var tiltalte for.

I politimeldinga kravde kommunen tilbakeføring til den tidlegare tilstanden. Politiet bad kommunen om ein meir detaljert rapport om korleis dei såg føre seg at tilbakeføringa kunne gjerast. Når det er snakk om såpass store og til dels irreversible inngrep, er det nok fornuftig å belyse det temaet i etterforskinga. Retten vil

← 2019

måtte ta stilling til dette, og da må ein gi retten nokre tankar om korleis ein ser føre seg at dette skal gjerast. Ein kan òg kanskje vurdere å be andre profesjonelle aktørar om innspel.

I saka vår er tilbakeføringa godt beskriven i dommen: «Retten vil bemerke at de føringer som er gitt av kommunen skal legges til grunn når eiendommen skal tilbakeføres til sin tidligere tilstand.»

Det står i dommen at kommunen skal kontrollere tilbakeføringa, med ein tidsfrist.

Kommunen sende etter førespurnad frå politiet eit erstatningskrav med dei postane dei ønskte å få refundert. Kravet var på om lag 59 000 kroner. Retten reduserte kravet litt, og fann at ei passande erstatning skulle vere 36 930 kroner. Her kan det vere verdt å merke seg at alle kommunar har gebyrregulativ som bestemmer gebyr og satsar for ulike tenester.

Der finn ein òg timesatsen som kommunen kan legge til grunn i oppsettet/berekninga over erstatningsbeløp i denne typen saker. Her må politietterforskarer rekne med å gi kommunen litt råd. Dei som arbeider for kommunen, har ofte ikkje særleg erfaring med straffesaker.

Dom

Økokrim, ved statsadvokat Hans Tore Høviske-land, gav aktor nyttige innspel om straffutmåling i forkant av straffesaka. Her må vi ta i betraktning ny rettspraksis (HR-2020-1353-A), der Økokrim fekk gjennomslag for fengsel utan vilkår ved grove brot på plan- og bygningslova.

Retten fann at faren skulle dømmast til fengsel på vilkår i 45 dagar. Straffa var på vilkår av alders- og helsegrunnar. Sonen blei dømd til 45 dagars fengsel, 15 av dei på vilkår. Begge blei dømde til å betale erstatning til kommunen på 36 930 kroner. Retten gir òg detaljerte instruksar om tilbakeføring, som skal vere fullført innan 01.03.2023.

Dommen er rettskraftig. Heile dommen ligg tilgjengeleg for politiet på KO:DE i oversikta over avgjerder i miljø saker.

I kjølvannet av «Griseindustriens hemmeligheter»

Den 19. juni 2019 viste NRK Brennpunkt-dokumentaren «Griseindustriens hemmeligheter». Dokumentaren besto i stor grad av skjulte opptak gjort hos flere svinereprodusenter og slakterier i Norge, og avstedkom en debatt om holdninger i bransjen og myndighetenes oppfølging. Mange reagerte også på filmklipp som viste hvordan dyra ble håndtert.

Kort tid etter anmodet Riksadvokaten Økokrim om å undersøke om dokumentaren ga grunnlag for å starte etterforskning. På dette tidspunktet var allerede én sak – en kastrering vist i dokumentaren – anmeldt til Øst politidistrikt. Økokrim valgte å starte etterforskning av mistanke om brudd på dyrevelferdsloven overfor ytterligere to bønder.

To hensyn var avgjørende for at akkurat disse to ble valgt ut. For det første var det sannsynlig at flere av forholdene var foreldet. Overtredelser av dyrevelferdsloven foreldes etter fem år, og de skjulte opptakene var gjort i perioden 2013–2016. For det andre fremsto de to bøndenes forhold som de mest alvorlige. Økokrim overtok i september 2019 også etter-

Tekst: statsadvokat **Maria Bache Dahl**, Økokrim og politioverbetjent **Martin Sestøl**, Økokrim.

Foto: **Økokrim**

// maria.bache.dahl@politiet.no // martin.sestøl@politiet.no

← Foto fra politiets undersøkelser inne i grisehuset.

forskningen av kastringen som var anmeldt til Øst politidistrikt. Fra dette tidspunktet foresto Økokrim altså den samlede strafferettslige behandlingen i kjølvannet av dokumentaren.

Etterforskningen

Innledningsvis måtte de aktuelle bøndene identifiseres. I dokumentaren var bøndene anonymisert, i den forstand at ansiktene deres var sladdet, men det var oppgitt hvilken landsdel de holdt til i. Informasjon ble innhentet fra Mattilsynet, hvis ansatte gjenkjente lokaler og bøndenes stemmer.

Dokumentaren ga naturlig nok gode bevis for hvilke handlinger som hadde funnet sted – i det minste mens kameraene var skrudd på. Etterforskningen ble også, med ett viktig unntak, begrenset til de handlingene man kunne se i dokumentaren. Formålet med og konteksten rundt handlingene ble imidlertid kartlagt gjennom avhør av siktede og vitner. Dette ble ansett relevant for vurderingen av om straffbarhetsvilkårene var oppfylt, og for vurderingen av passende reaksjoner. For eksempel viste dokumentaren en gris som ble dunket eller slått med en lem. Hvis hensikten var å forflytte en skadet gris til en isolert sykebinge, ville dette måtte vurderes annerledes enn hvis formålet var å påføre grisen smerte.

De nærmere omstendighetene rundt handlingene vist i dokumentaren måtte også fastlegges. For en stor purke med bogsår måtte politiet søke å ta rede på hvor alvorlig såret var, hvor lenge grisen hadde gått med såret, og eventuelt hvilke tiltak bonden hadde iverksatt. Tilsvarende viste dokumentaren grisunger med

« Dokumentaren ga naturlig nok gode bevis for hvilke handlinger som hadde funnet sted – i det minste mens kameraene var skrudd på.

sår på knoker og tryne. I dokumentaren ble det hevdet at sårene skyldtes manglende strø og hardt betonggulv. Mistenkte forklarte på sin side at slike sår oppstår når grisungene slåss om pattene. Etterforskningen måtte søke å etterprøve hva som faktisk var årsaken til denne typen sår.

For én av de tre bøndene var foreldelse et særlig nærliggende utfall. Det ble dermed nødvendig å etterforske nøyaktig når de straffbare handlingene fant sted. Filmens produsentselskap avsto å utlevere råmaterialet til dokumentaren, under henvisning til pressens kildevern. Politiet var derfor avskåret fra selv å gjøre undersøkelser av for eksempel metadata knyttet til råmaterialet.

Etterforskningen avdekket også at på én av gårdene hadde ansvarlig dyreholder ikke selv utført alle de handlingene som ble vist i dokumentaren. Derimot var det en slektning av henne, som hjalp til i fjøset, som var gjerningsperson. Også denne hjelperen ble siktet for selvstendige overtredelser av dyrevelferdsloven.

Påtalevurderingen

Den påtalemessige vurderingen var på flere punkter komplisert. Én årsak til dette er at dyrevelferdsloven bruker enkelte vurderings-

pregede standarder, som for eksempel at «syke og skadde dyr skal gis forsvarlig behandling», jf. dyrevelferdsloven § 24. Hvor mye strø må det være i bingene for at kravet i forskrift om hold av svin § 21 kan anses oppfylt? Paragrafen fastslår at «[s]vin skal til enhver tid ha tilgang på tilstrekkelig mengde materiale som de kan undersøke, rote i og sysselsette seg med». Og hvor går grensen mellom vold og forsvarlig håndtering av store dyr? Selv om enkelte standarder er utdypet i forskrift, var det nødvendig å ta høyde for manglende erfaring fra det konkrete saksfeltet, noe som ofte er situasjonen ved overtredelser av spesiallov-givningen. I vår sak var Mattilsynet en naturlig sparringspartner.

Regelverket rundt avlaving av dyr, herunder krav til bedøving og avblødning, er basert på EU-rett. Lovgivningsteknikken benyttet ved gjennomføringen i norsk rett medførte at reglene var både lite tilgjengelige og på ett sentralt punkt selvmotsigende. Dette medførte at klarhetskravet ikke ble ansett oppfylt for en siktel-sespost som omhandlet manglende avblødning etter avlaving av en grisunge ved slag mot hodet. Slag mot hodet er en tillatt avlivingsform etter forordning (EF) nr. 1099/2009 og norsk rett, men det fremsto uklart om denne metoden måtte etterfølges av avblødning.

Den påtalemessige vurderingen av undercover-filmerens rolle var også krevende. I dokumentaren ser man tydelig hvordan hun bidrar i forbindelse med en ulovlig kastrering, ved å holde fast grisens bakbein og sørge for at bonden kunne kutte grisens pung og testikler med skalpell. I forbindelse med avhør av henne ble det dermed nødvendig å gi henne status som mistenkt for medvirkning. Den endelige vurderingen endte for undercover-filmerens del med henleggelse på grunn av nødrett.

Saken endte med positivt påtalevedtak for én bonde, for to kastreringer i strid med dyrevelferdsloven § 9, jf. forskrift om hold av svin § 10 bokstav c. Her kreves det at kastrering av hanngriser skal skje før grisen er 4 uker gammel, at inngrepet skal utføres av veterinær, og at det skal brukes bedøvelse og langtidsvirkende smertebehandling. Bonden sto selv for kastreringen, av to griser på henholdsvis 8 ½ og 11 uker, og han brukte ikke noen form for smertelindring eller bedøvelse. Kun den ene kastreringen var vist i dokumentaren, den andre var

... lagmannsretten konkluderte med at utgangspunktet for straffutmålingen måtte være en ubetinget fengselsstraff.

det ovennevnte unntaket fra utgangspunktet om at kun handlinger vist i dokumentaren var gjenstand for etterforskningen. Opplysninger som fremkom under etterforskningen, tydet på at kastreringen vist i dokumentaren ikke var et engangstilfelle, og ytterligere etterforskning støttet denne hypotesen.

For de øvrige bøndene ble sakene henlagt, henholdsvis på grunn av foreldelse, på bevisets stilling og som intet straffbart forhold bevist.

Domstolsbehandlingen

De to kastreringene ble behandlet som en tilståelsessak av Fredrikstad tingrett i september 2020. Tiltalte ble domfelt, og straffen ble satt til betinget fengsel i 45 dager og 20 000 kroner i bot.¹

Påtalemyndigheten anket over straffutmålingen. Det ble besluttet skriftlig ankebehandling, jf. straffeprosessloven § 333, etter samtykke fra partene. Straffen ble satt ned til betinget fengsel i 24 dager, i tillegg til at tingrettens bot ble stående.² Det er av interesse at lagmannsretten konkluderte med at utgangspunktet for straffutmålingen måtte være en ubetinget fengselsstraff. Lagmannsretten vektla sterke allmennpreventive hensyn. Samtidig drøftet den betydningen av at andre land tillater den formen for kastrering som bonden i vår sak hadde foretatt. Avgjørende i den kon-

I denne saken har Mattilsynet gitt innspill i vurderingen av de straffbare forholdene og bidratt med regelverksforståelse og kunnskap om fagfeltet.

krete vurderingen ble saksbehandlingstiden, det samlede tidsforløpet og de store personlige konsekvensene saken har hatt for tiltalte.

Påtalemyndigheten anket straffutmålingen til Høyesterett. Ved ankeutvalgets beslutning av 15. april 2021 ble anken ikke tillatt fremmet.³ Dommen er dermed rettskraftig.

1. Jf. Fredrikstad tingretts tilståelsedom av 14. september 2020, i sak 20-083574ENE-FRED.

2. Jf. Borgarting lagmannsretts dom av 17. februar 2021, i sak 20-174543AST-BORG/02.

3. Jf. Høyesteretts ankeutvalgs beslutning av 15. april 2021 i sak 21-035501STR-HRET.

← Foto fra politiets undersøkelser inne i grisehuset.

↓ Foto fra politiets undersøkelser inne i grisehuset viser oppstillingen av grisungene.

Vurdering

En observasjon som springer en i øynene, er det store spennet mellom den offentlige opinionen i kjølvannet av dokumentaren og det endelige resultatet av straffesaken. Det er selvfølgelig to ganske ulike øvelser å «felle dom» etter å ha sett en timeslang dokumentar og å vurdere om alle faktiske og rettslige vilkår for straffansvar er oppfylt. Som alltid gjør politi og påtalemyndighet klokt i å ha denne forskjellen i mente.

Det er også verdt å peke på nytten av samarbeidet med Mattilsynet. Den kompetansen kontrollorganer besitter, kan politi og påtalemyndighet vanskelig tilegne seg på ethvert fagfelt. I denne saken har Mattilsynet gitt innspill i vurderingen av de straffbare forholdene og bidratt med regelverksforståelse og kunnskap om fagfeltet. Økokrim kunne gi innspill om hvordan regelverket Mattilsynet forvalter, står seg opp mot det strafferettslige legalitetskravet.

Uretten mot dyra som vises i «Griseindustriens hemmeligheter», er utvilsomt en type forhold som det er vanskelig for offentlige myndigheter å avdekke. Det er nærliggende å tro at disse sakene aldri ville sett dagens lys om det ikke var for filmskaperen. Hennes engasjement for dyra er beundringsverdig, og vi ser at hun har vært villig til å strekke seg langt for å gi dem en stemme. Innsatsen har vært målbevisst og langvarig, med fokus på å avdekke og dokumentere fra innsiden av industrien. Vi

« Infiltrasjon er karakterisert som en svært inngripende metode.

betviler ikke at dyras beste var ledestjernen for hele prosjektet. Det er likevel viktig å presisere at filmskaperen her balanserer på en knivsegg mellom hva som er rett og galt. Noe som til syvende og sist kunne medført et straffansvar også for henne.

Dersom politiet innarbeider seg mot en kriminell i den hensikt å fremskaffe informasjon som en ellers ikke ville fått tak i igjennom tradisjonell etterforskning, vil det kunne bli definert som infiltrasjon (Andenæs 2000, s. 286). I dette tilfellet har undercover-filmeren utgitt seg for å være en fiktiv person og benyttet seg av skjulte film- og lydopptak for å dokumentere. Infiltrasjon er karakterisert som en svært inngripende metode, basert på at en svikter eller forleder den som infiltrasjonen rettes mot. I tilfeller der en får tilgang til private rom, vil integritetskrenkelsen fort kunne bli så stor at den strider mot EMK artikkel 8 nr. 1, som verner den private sfære. Selv om det ikke foreligger noe kriminalitetskrav for å sette i verk infiltrasjon, vil forholdsmessigheten alltid måtte vurderes. Uavhengig av om det er politi, presse eller privatpersoner som benytter infiltrasjon som metode, må en være klar over metodens inngripende karakter, og vite hva det kan gjøre for tilliten til dem man representerer.

Akvakulturkriminalitet

– fra rømming til dyrevelferd

1. Innledning

Straffesaker innenfor akvakulturkriminalitet gjelder langt mer enn bare rømming av fisk, og synes de siste årene å ha dreid mot å handle mer om dyrevelferd, sykdommer og lakselus. Videre har det blitt flere saker om overskridelse av lovlig biomasse, og det finnes også eksempler på overtredelse av forurensnings-, kulturminne- og vannressursloven. Kriminalitet i akvakulturnæringen kan også omfatte overtredelse av regelverket til vern av det indre miljø, det vil si arbeidsmiljølovgivningen. I denne artikkelen ser jeg nærmere på overtredelser innenfor alle disse miljøkriminalitetsområdene begått av aktører i akvakulturnæringen.¹

2. Akvakulturkriminalitet

En av de store miljøkriminalitetsutfordringene i dag er knyttet til akvakulturnæringen, der oppdrett av laks er totalt dominerende. Akvakulturnæringen er blitt Norges nest største eksportnæring, med aktører som er gitt tillatelse til å benytte våre felles arealer langs kysten. Men det er en næring som medfører betyde-

lige ulemper og risiko for en rekke verneverdige interesser, ikke minst miljøet.

Akvakulturkriminalitet er ofte økonomisk motivert, med unntak av rømmingssaker, som ingen har noe å tjene på – tvert imot innebærer de tap av både penger og omdømme. I mange andre saker kan imidlertid motivet være profitt, for eksempel når det produseres mer fisk enn det som er tillatt (overskridelse av lovlig biomasse), eller når lokalitetsgrensen overskrides slik at produksjonen blir større enn

« En av de store miljøkriminalitetsutfordringene i dag er knyttet til akvakulturnæringen, der oppdrett av laks er totalt dominerende.

lokalitetens bæreevne. At miljøkriminalitet er økonomisk motivert, ser man i flere og flere miljøkriminalitetssaker, jf. blant annet HR-2017-821-A (der det ble inndratt utbytte fra overskridelse av en tillatelse).

1. Artikkelen bygger på en artikkel jeg skrev til *Straff og frihet: Til vern om den liberale rettsstat*, festskriftet til tidligere riksadvokat Tor-Aksel Busch, Gyldendal forlag 2019. Artikkelen er skrevet noe om og ajourført til dette nummeret av Miljøkrim.

Tekst: førstestatsadvokat **Hans Tore Høviskeland**, Økokrim

Foto: **istockphoto** og **Gyldendal**

// hans.tore.hoviskeland@politiet.no

2.2 Et bredt spekter av saker

I begynnelsen var dessverre rømming av oppdrettsfisk et stort problem i akvakulturnæringen, som følge av uforvarlig drift, lav teknisk standard på anleggene, tvilsomme sjekk- og arbeidsrutiner, dårlig eller manglende internkontroll, manglende kompetanse og til dels dårlige holdninger. Dette har heldigvis blitt bedre, ikke minst siden 2015, men fortsatt rømmer ikke ubetydelige mengder laks. Dessverre økte antallet rømte fisk igjen i 2019 (til 279 000

At det i de senere år synes å ha blitt færre rømminger, skyldes nok strengere krav og at næringen er blitt flinkere til å forhindre det. En viktig faktor er NYTEK-forskriften³, som blant annet stiller krav om anleggssertifikat i kapittel 7. Det som nå synes å være en utfordring, er at enkelte oppdrettsanlegg ikke melder fra om rømming, slik de er pålagt etter akvakulturdriftsforskriften § 38.

Som nevnt synes straffesakene innenfor akvakulturkriminalitet å ha dreid fra rømming til å handle om dyrevelferd, sykdommer og lakselus⁴. Da er vi over på regelverket etter matloven, og i noen tilfeller dyrevelferdsloven, hvor Mattilsynet er forvaltningsorgan.

Ett eksempel er en sak hvor et oppdretts-selskap hadde unnlatt å gjennomføre helsekontroll uten unødig opphold da dødeligheten av laks økte, unnlatt å varsle Mattilsynet umiddelbart ved den forhøyete dødeligheten, og ført laksen ut av en bekjempelsessone for infeksiøs lakseanemi (ILA) uten tillatelse fra Mattilsynet. Ved Hålogaland lagmannsretts dom av 11. januar 2019⁵ ble oppdretts-selskapet ilagt en bot på 700 000 kroner. Selskapet anket dommen til Høyesterett, men Høyesteretts ankeutvalg nektet anken fremmet.⁶ Følgende uttalelse fra Høyesteretts beslutning er verdt å merke seg, ikke minst fordi siktede i miljøsaker ofte hevder at tilsynet var kjent med at tillatelsen ble brutt: «Slik saken ligger an, kan utvalget ikke se at dette siste kan tillegges betydning. Selskapet hadde som profesjonell aktør et selvstendig ansvar for å overholde reglene.» (avsnitt 24)

« Riktignok har Fiskeridirektoratet sanksjonsmuligheter, men de alvorligste overtredelsene må politiet og påtalemyndigheten kunne håndtere på en god måte.

oppdrettslaks), men antallet rømmingshendelser har vært stabilt i flere år. For 2019 utgjorde to store rømmingshendelser mesteparten av statistikken.² I 2020 falt igjen antallet rømte oppdrettslaks til 31 498. I tillegg rømmer årlig en betydelig mengde smolt fra settefiskanlegg. Til sammenligning er det et innsig på om lag 500 000 villaks i året til Norge.

Ikke all rømming av oppdrettsfisk er kriminalitet, men i mange tilfeller må rømming dessverre karakteriseres som alvorlig miljøkriminalitet som politiet og påtalemyndigheten må ta ansvar for å bekjempe. Riktignok har Fiskeridirektoratet sanksjonsmuligheter, men de alvorligste overtredelsene må politiet og påtalemyndigheten kunne håndtere på en god måte.

2. Se statistikk på Fiskeridirektoratets hjemmeside: <https://www.fiskeridir.no/Akvakultur/Statistikk-akvakultur/Roemningsstatistikk>.

3. Forskrift 16. august 2011 nr. 849 om krav til teknisk standard for flytende akvakulturanlegg (NYTEK-forskriften).

4. Lakselus er ikke biologisk sett en lus (et insekt), men derimot et krepsdyr som lever av å beite på laksens hud. Fisk med mye lakselus får sår, som igjen kan føre til bakterier og virus.

5. LH-2018-142485.

6. HR-2019-1111-U.

Det har i tillegg blitt flere saker om overskridelse av lovlig biomasse, og det finnes også eksempler på overtredelse av forurensnings-, kulturminne- og vannressursloven.

Kriminalitet i akvakulturnæringen kan også dreie seg om overtredelse av regelverket til vern av det indre miljø, det vil si arbeidsmiljølovgivningen, og det bringer oss til en viss grad inn i arbeidslivskriminaliteten. Selv om denne artikkelen ikke omhandler det indre miljø, vil jeg nevne at ansatte i akvakulturnæringen har et av Norges mest risikable yrker. Ifølge SINTEF er det bare fiskere som har et farligere yrke, både når det gjelder faren for å skade seg og for å omkomme på jobb. Mange ulykker og helse-skader i akvakulturnæringen oppstår i forbindelse med bruk av båter, redskaper og annet teknisk utstyr.⁷ Ulykker relatert til dykkeroppdrag ved oppdrettsanlegg har også forekommet. Ett eksempel er Fjordane tingretts dom fra 7. november 2014, hvor en utenlandsk dykker omkom da han skulle heve en vakuum-pumpe som lå på 28 meters dyp på bunnen av en merd. Dykkeren mistet bevisstheten og ble liggende på havbunnen inntil han ble brakt til overflaten, og døde kort tid etter. Daglig leder, styreformannen og dykkerselskapet ble dømt for en rekke overtredelser av arbeidsmiljøloven.

2.3 Straffesaker om rømming av oppdrettsfisk

Først fra 2008 har det blitt ilagt en del forelegg relatert til rømming fra oppdrettsanlegg. Bøtenivået har variert, fra 250 000 kroner for rømming av 50–100 laks til 2,8 millioner kroner for rømming av 300 000 ørret.

Forelegget på 2,8 millioner ble ilagt et oppdrettsanlegg i Hordaland i 2008 for brudd på akvakulturloven. En rekke feil og mangler ved anlegget hadde ført til at deler av anlegget havarerte under uvær en vinternatt i 2007. Som følge av havariet rømte ca. 300 000 regnbueørret. Regnbueørreten er svært robust og representerer derfor en trussel mot viltbestanden av fisk i havet. Forelegget ble vedtatt.

Året etter vedtok et oppdrettsanlegg i Møre og Romsdal et forelegg på 1,2 millioner kroner for blant annet å ha sluppet ut ca. 1500–2000 kg sykdomsinfisert fisk i havet.

Vinteren 2021 vedtok et foretak et forelegg på 5 millioner kroner i forbindelse med at det i februar 2018 rømte ca. 54 000 oppdrettslaks fra et av foretakets anlegg i Trøndelag. Rømmingen skjedde fordi det hadde oppstått et hull i nota. Dette er den høyeste bot som til nå er ilagt for overtredelse av akvakulturloven. I samme sakskompleks vedtok også et foretak fra Rogaland et forelegg på 750 000 kroner. Foretaket hadde produsert og leverte nøter til bruk i fiskeoppdrettsnæringen. Nøtene hadde ikke vært forsvarlig utformet og hadde ikke forsvarlige egenskaper. Dette hadde medført flere tilfeller med risiko for rømming av oppdrettsfisk fra ulike lokaliteter langs kysten, samt tilfellet fra Trøndelag i februar 2018 hvor det rømte ca. 54 000 oppdrettslaks.

De fleste saker om overtredelse av akvakulturloven endte frem til for noen år siden med vedtatte forelegg, og en kan jo spørre seg om bøtenivået var for lavt, all den tid de fleste forelegg ble vedtatt.

Fosen tingretts dom av 18. juli 2012⁸ behandlet et forelegg mot et oppdrettsanlegg i Trøndelag. Foretaket ble idømt en bot på to millioner kroner etter at det en vinternatt i 2011 hadde rømt ca. 175 000 laks, med en gjennomsnittsvekt på 1,95 kilo. Dommen ble ikke anket av noen av partene. Aktor hadde lagt ned påstand om at foretaket skulle ilegges en bot på fem millioner kroner. I denne saken burde påtalemyndigheten ha anket over straffutmålingen.

Med den nye akvakulturloven (som erstattet den tidligere oppdrettsloven) som trådte i kraft i 2006, har Fiskeridirektoratet fått mulighet til å ilegge overtredelsesgebyr, jf. akvakulturloven § 30, men alvorlige overtredelser skal fortsatt anmeldes til politiet. Tendensen er nå at oppdrettsselskapene godtar de fleste overtredelsesgebyr. Siden Fiskeridirektoratet har

7. <https://www.arbeidstilsynet.no/akvakultur>.

8. TFOSN-2012-27457.

fått denne hjemmelen, har de av denne grunn de senere år anmeldt færre saker. Men nedgangen i antall anmeldelser fra Fiskeridirektoratet skyldes nok dessverre også at politidistriktene de senere år ikke har prioritert disse sakene på en god nok måte. Sakene har blitt gamle, og når påtalemyndigheten så utsteder forelegg, får oppdrettsselskapene altfor lang tid på å komme med en uttalelse om hvorfor de ikke vil vedta forelegget. Deretter blir mange av sakene henlagt.

Dette har gjort at selskapene nå ofte ikke vedtar forelegg. Denne utviklingen må snus. Det må ikke bli slik at de som begår mindre alvorlige overtredelser av akvakulturlovgivningen, får sin straff gjennom overtredelsesgebyr, mens de som begår alvorlige overtredelser, slipper unna.

Etter straffebestemmelsen i akvakulturloven § 31 første ledd følger det at en kan straffes for vesentlige overtredelser av loven. Hensikten bak vesentlighetsvilkåret er at kun de mest alvorlige overtredelsene av loven straffefølges. Om overtredelsen er vesentlig, beror på en skjønnsmessig vurdering, og det skal blant annet legges vekt på «overtredelsens art, omfang og virkning». Denne vurdering har ført til frifinnelser i noen få straffesaker etter akvakulturloven. Høyesterett behandlet i HR-2020-1353-A spørsmålet om hva som ansees som vesentlige overtredelser etter straffebestemmelsen i plan- og bygningsloven jf. § 32-9. I saken var det uten ytterligere godkjenning eller søknad i strandsonen, sprengt og gravd ut større kjeller, utført omfattende arbeider i terrenget og anlagt. I denne sak kom Høyesterett til at tiltakene var vesentlige.⁹

« Det må ikke bli slik at de som begår mindre alvorlige overtredelser av akvakulturlovgivningen, får sin straff gjennom overtredelsesgebyr, mens de som begår alvorlige overtredelser, slipper unna.

2.4 Lakselus og uriktig rapportering

I 2015 behandlet Høyesterett den første saken om akvakulturkriminalitet, den såkalte lakselusdom I, gjengitt i Rt. 2015 s. 44. Produksjonssjefen i et oppdrettsselskap i Finnmark var tiltalt for til sammen fem tilfeller av uriktig rapportering av lakselus i løpet av en seksmånedersperiode i 2010–2011, samt flere tilfeller av uriktig rapportering om størrelsen på merdene. Ved å feilrapportere tellinger av lakselus avverget produksjonssjefen ved syv tilfeller at bedriften fikk pålegg fra Mattilsynet om å gjennomføre lakselustellinger.

I dommen uttaler Høyesterett: «Etterlevelse av regelverket, også med hensyn til rapportering, har avgjørende betydning for de naturinteresser som berøres.» (avsnitt 30)

Dommen er av stor prinsipiell betydning når det gjelder bevisst feilrapportering til myndighetene, ikke bare innenfor oppdrettsnæringen, men også i andre virksomheter der miljøhensyn gjør seg gjeldende. Det gjelder ikke minst når Høyesterett i tillegg uttaler:

Kontroll med lakselusproblemet er dermed også en forutsetning for at havbruksnæringen skal kunne videreføres i det omfang den har fått, og for at veksten i næringen skal kunne videreføres. I den vekststrategi som den nåværende regjering bygger på, er kontroll med lakselusproblemet også en

9. Når det gjelder tolkningsproblemene knyttet til vesentlighetsvilkåret, vises det til artikkel i Miljøkrim nr. 2.2019: *Vesentlighet som straffbarhetsvilkår på miljøområdet* v/advokatfullmektig Kristine Ravlo Sand

grunnleggende forutsetning, og regjeringen legger opp til en kraftig skjerpelse av kravene på dette området. Manglende etterlevelse av offentlige pålegg i denne sammenheng kan dermed få store konsekvenser også for næringen selv. (avsnitt 31)

Det er all grunn til å ønske velkommen at Høyesterett her tar en slik aktiv rolle i miljøsaker, ikke minst ut fra alvoret i de miljøproblemer vi står overfor, og den stadig større vekt som tillegges miljøproblemene. Både hensynet til miljøet og til næringen tilsier dermed at det av allmennpreventive årsaker må reageres strengt på forsettlig overtredelser.

Saken startet da Mattilsynet under en inspeksjon på anlegget i Finnmark i april 2011 oppdaget to tilfeller av feilrapportering om lakselus fra januar 2011. Økokrim valgte å etterforske saken for å avdekke om det dreide seg om et enkeltstående tilfelle eller mer systematisk feilrapportering. Etterforskningen viste at tiltalte ved flere anledninger hadde rapportert resultatet av lakselustellinger til Mattilsynet uten at tellinger faktisk var foretatt. Formålet med feilrapporteringen var å skjule for Mattilsynet at selskapets rutiner for telling og rapportering av lakselus hadde sviktet.

Produksjonssjefen rapporterte over tid ved en rekke anledninger uriktige data til kontrollmyndigheten. Dermed unngikk selskapet kostnadene ved påleggene de ville ha fått om hun hadde rapportert i samsvar med de faktiske forholdene. Hun mente, på bakgrunn av egne erfaringer og manglende omtale av lakselusituasjonen i veterinærrapporter, at det ikke var

grunnlag for å tro at de hadde problemer med lakselus. Basert på senere tellinger må det antas at denne formodningen var riktig, men det må likevel legges til grunn at det objektivt sett var en risiko for at hennes antakelser ikke ville slå til.

For øvrig var produksjonssjefen også tiltalt etter matloven § 28 for feilrapportering av størrelsen på merdene. I fire tilfeller hadde hun forsettlig rapportert inn for høyt kubikkinnhold i merdeposene, for å unngå pålegg fra Mattilsynet om at biomassen i merdene måtte reduseres ved flytting eller slakting. Bakgrunnen var at den teoretiske beregningen av tettheten i merdene ellers ville gjort at grensen på 25 kilo per m³ var eller ville blitt overskredet, noe som ville medført en plikt til tiltak. I den forbindelse presiserte Høyesterett at det er den biomassen (antall kilo fisk i merden) som selskapet faktisk la til grunn og rapporterte inn, som er av betydning her. Det er uten betydning for vurderingen av forholdets straffverdighet «hvor stor biomassen kan antas å ha vært på grunnlag av senere konstatert faktisk slaktevekt.» (avsnitt 39)

Dette var den første saken om feilrapportering i oppdrettsnæringen. Det var også første gang straffeloven (1902) § 166 ble anvendt på uriktig informasjon i denne typen innrapportering til tilsynsmyndighetene. Grunnen til at Økokrim valgte å den uriktige lakselusrapporteringen etter straffeloven § 166 og ikke etter matloven § 28, var først og fremst at det følger av matloven § 28 første ledd første punktum at bestemmelsen kommer til anvendelse bare «såfremt forholdet ikke rammes av en strengere straffebestemmelse».

Økokrim ønsket videre å fremheve alvorligheten i forholdene gjennom en tiltale om falsk forklaring. Etter Økokrims syn var sakens kjerne at feilrapportering hindrer tilsynsmyndigheten i å utøve kontroll med næringen, en oppgave som er ment å ivareta viktige miljøhensyn, særlig hensynet til villaksen.

Produksjonssjefen ble dømt for overtredelse av straffeloven 1902 § 166 (gitt uriktige opplysninger i periodiske rapporter til Mattilsynet) og matloven § 28 jf. § 14 jf. akvakulturforskriften til en straff av fengsel i 60 dager, hvorav 30 dager ble gjort betinget. Høyesterett viste til at det i straffutmålingen må tas et visst hensyn til at tiltalen innebærer en skjerpet holdning til slike overtredelser, og la også vekt på den uforbeholdne tilståelsen og at forholdene lå langt tilbake i tid.

Foretaket hadde tidligere vedtatt en bot på 2,3 millioner kroner for flere brudd på lovgivningen knyttet til akvakultur, herunder for de forhold som produksjonssjefen ble dømt for, og for manglende internkontroll i den forbindelse samt to tilfeller av rømming som fant sted i 2010.

2.5 Oppdrettslaksens vern mot unødige påkjenninger og belastninger

I 2010 ble dyrevernloven erstattet av dyrevelferdsloven. Formålet med loven er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr. I løpet av disse årene er tyngdepunktet endret fra å unngå dyreplageri og lidelse til aktivt å legge

« Det er hovedsakelig dyrevelferdsloven som bidrar til å fremme god velferd for dyr, og da også fisk. Andre lover som kan bidra til å fremme velferd for oppdrettsfisken, er matloven og akvakulturloven.

forholdene til rette for god dyrevelferd. Straffene for overtredelse av dyrevelferdsloven er også blitt vesentlig skjerpet de siste årene, og mange er dømt til ubetinget fengsel.¹⁰

Det er hovedsakelig dyrevelferdsloven som bidrar til å fremme god velferd for dyr, og da

også fisk. Andre lover som kan bidra til å fremme velferd for oppdrettsfisken, er matloven og akvakulturloven. Et av formålene i matloven er å bekjempe og forebygge sykdom hos dyr, og flere av forskriftene som er hjemlet i matloven, har som formål å bekjempe og forebygge sykdom hos oppdrettsfisk. Fiskevelferd er også omtalt i forarbeidene til akvakulturloven, der det står at lovens formål er at virksomheten skal skje innenfor rammene av bærekraftig utvikling, og at dette også skal omfatte hensynet til folkehelse, fiskehelse og fiskevelferd. Forskning har de senere år vist at fisk er likere andre ryggstrengdyr, som pattedyr og fugler, enn det som tidligere var kjent. Fisk kan ikke bare føle smerte, men vil også endre atferd tilsvarende, og mange arter husker slike opplevelser lang tid i etterkant.

« Hvordan fiskevelferd skal vurderes, er en pågående debatt. Men jeg tror at kunnskapen vi nå har om at fisk ikke bare føler smerte, men også endrer atferd som følge av den, må få konsekvenser for måten vi håndterer oppdrettsfisk på.

God fiskevelferd gir også god kvalitet på produktet. Akvakulturnæringen i Chile har slitt med vesentlig dårligere forhold enn her i Norge. Norsk laks har tradisjonelt vært kjent for å ha god kvalitet – og har dermed oppnådd høyere pris per kilo enn laks fra Chile.

Hvordan fiskevelferd skal vurderes, er en pågående debatt. Men jeg tror at kunnskapen vi nå har om at fisk ikke bare føler smerte, men også endrer atferd som følge av den, må få konsekvenser for måten vi håndterer oppdrettsfisk på. Utviklingen vil trolig gå mot at det skal stadig mindre til før fisk anses for å være utsatt for unødige påkjenninger eller belastninger, selv om tendensen til nå har vært at så lenge handlinger som utsetter dyr for ubehag, er samfunnsnyttige, tillates de. Mange av holdningene vi har til fisk, har vi fra tiden da fiskerne øste opp sild og brisling fra havet og førte fisken over i lastebåter på

10. HR-2016-295-A (Lukas-dommen) og HR-2016-2285-A (Jøa-dommen).

Det er heller ikke tvil om at mangel på næring samt smittsomme sykdommer kan medføre store lidelser for oppdrettsfisk, og at høy tetthet av individer i merdene ikke legger til rette for god dyrevelferd.

samme måte som man lastet grus og sand. Innholdet i begrepet *dyrevelferd* vil endre seg etter hvert som samfunnet endrer seg, og bare de siste årene har det skjedd en tydelig holdningsendring, ved at det skal mindre til for at noe regnes som dyremishandling.

På dette området vil akvakulturnæringen blant annet få en utfordring hvis ikke den høye dødeligheten blant oppdrettsfisk i sjøen blir lavere. Dødsårsaken kan være alt fra smoltifiseringsproblemer til sykdom, sår og skader. Overlevelsen til laks i oppdrettsmerder har ikke bedret seg vesentlig siden 2009. Det ble da estimert at 20 % av all laks døde i løpet av tiden den var i merdene, mens det i 2019 ble estimert at 15.9 % døde.¹¹ Det har derimot skjedd en endring i *når* dødeligheten i merdene er størst. Dødeligheten de første månedene laksen er i merdene, ble halvert fra 2009 til 2016, mens dødeligheten de siste månedene ble fordoblet.

Ny forskning viser at bruk av termisk avlusning er en alvorlig påkjenning for fisken. Det er svært sannsynlig smertefullt for fisken, og det forekommer økt dødelighet etter slik avlusning.¹²

Det er heller ikke tvil om at mangel på næring samt smittsomme sykdommer kan medføre store lidelser for oppdrettsfisk, og at høy tetthet av individer i merdene ikke legger til rette for god dyrevelferd. Det er en utfordring at utviklingen av ny teknologi og nye metoder i oppdrettsnæringen går raskt. Storskalabehandling settes ofte i gang uten at dyrevelferden har blitt evaluert på småskalaanlegg.

I høyesterettsdom HR-2016-2507-A (lakselusdom II) ble noen for første gang straffet for overtredelse av dyrevelferdsloven

relatert til oppdrettsfisk. I denne saken hadde 16 000 laks dødd som følge av surstoffmangel i forbindelse med flytting før slakting. Videre hadde en tidligere daglig leder i oppdretts-selskapet over en periode på seks måneder gitt bevisst uriktig informasjon om antall lakselus i selskapets anlegg. Saken var klart mer alvorlig enn lakselusdom I. Selskapet hadde hatt mer lus per laks enn tillatt, og hadde ikke satt i verk nødvendig lusebehandling. Luseantallet var så høyt at det gikk ut over fiskevelferden.

Den tidligere daglige lederen var i Hålogaland lagmannsrett blitt dømt til seks måneders fengsel og fradømt retten til å ha en ledende stilling i et selskap som driver virksomhet med produksjon av akvatiske organismer, for to år.

Det Høyesterett behandlet, var påtalemyndighetens anke over reaksjonsfastsettelsen overfor selskapet, som hadde fått en bot på fem millioner kroner i lagmannsretten. Videre behandlet Høyesterett spørsmålet om hvorvidt selskapet skulle idømmes rettighetstap i form av å miste retten til å utnytte to nye konsesjoner for lakseoppdrett i et tidsrom på to år. Samlet sett var selskapet dømt for å ha oppgitt uriktig informasjon om antall lakselus i anleggene, for å ha hatt mer lus per laks enn tillatt, for ikke å ha satt i verk nødvendig lusebehandling og for å ha sendt inn rapporter om lusetallet for sent. Videre var selskapet blitt dømt for massedød av fisk ved forberedelse til slakting.

Ved fastsettelsen av botens størrelse uttalte førstvoterende i Høyesterett blant annet:

Ved vurderingen av straffnivået i vår sak tar jeg utgangspunkt i at lakselus er et betydelig problem i norsk oppdrettsnæring. Løjal

11. Fiskeridirektoratet. 2020. Tap i produksjonen 1997–2019.

12. Poppe, T. T., Dalum, A. S., Røyslien, E., Nordgreen, J. og Helgesen, K. O. 2018. Termisk behandling av laks, I: *Norsk veterinærtidsskrift*, nr. 3/2018.

oppfølging av rapporteringspliktene og samvittighetsfullt arbeid for å beholde lusebestanden nede er helt nødvendig. Både hensynet til dyrevelferden, hensynet til å unngå smitte og forhindre utvikling av resistens og hensynet til næringens renommé og inntjeningssevne tilsier at de som ikke følger regelverket må straffes stengt. (avsnitt 32)

Høyesterett fastsatte boten til seks millioner kroner og viste til at formålet med bøtestraff er at den skal virke avskrekkende (avsnitt 42). I formildende retning ble det lagt vekt på at selskapet hadde tilstått alle forholdene i tiltalen, at det var en stund siden forholdene hadde skjedd, og at daglig leder hadde sluttet i selskapet og blitt dømt til en streng straff.

Selskapet ble ikke ilagt rettighetstap, da Høyesterett kom til at det ikke forelå fare for framtidig misbruk fra selskapets side, blant annet fordi daglig leder hadde sluttet, og fordi selskapet nå hadde god kontroll med lusemengden (avsnitt 57). Rettighetstap kan altså ikke utelukkes, men det må kunne påvises en fremtidig risiko for alvorlige brudd.

I en annen sak avdekket Mattilsynet under tilsyn på et oppdrettsanlegg i Trøndelag i 2016 et meget stort antall lus på fiskene i merdene. Det ble observert døde og døende fisk med hvite skaller og sår inntil skallebenet etter store luseangrep. Foretaket vedtok et forelegg datert 4. oktober 2018 på 4,5 millioner kroner.

Under et tilsyn hos et oppdrettsanlegg i august 2016 avdekket Mattilsynet et stort antall lakselus. Virksomheten ble anmeldt for brudd på dyrevelferdsloven og matloven. I november 2018 ila politimesteren i Trøndelag foretaket et forelegg på 4,8 millioner, som foretaket ikke vedtok. Saken ble så behandlet i tingretten. Bevisførselen i tingretten besto blant annet av bilder av skadet fisk fra tilsyn og rapporter fra Havforskningsinstituttet angående hvilken skade lakselus medfører. Ved Fosen tingrettsdom av 7. juni 2019 ble foretaket frifunnet. Tingretten fastslo bl.a. at det var liten tvil om at bildebevisene vitnet om dyr som var påført store lidelser, og som isolert sett overskred

lovens grenser. Det var derimot tvil om hvor representative bilder av enkeltfisk var for fiskens tilstand. Omfanget måtte bevises å være større for at skadene skulle betraktes som lovbrudd, og for å konstatere straffbarhet. Retten vektla også vitneforklaring fra en ansatt i foretaket, som forklarte at det var mye lakselus, men ikke mye skader.

3. Forurensningskriminalitet

Det har ikke vært mange straffesaker mot oppdrettsnæringen som gjelder overtredelse av forurensningsloven, der Fylkesmannen er forvaltningsorgan. Bare én sak har blitt behandlet i Høyesterett (HR-2017-821-A). Saken, som gjaldt inndragning av nettoutbytte, hadde sin bakgrunn fra et oppdrettsselskap som drev produksjon av settefisk i Sogn og Fjordane. Den første tiden levde settefisken i ferskvann. Når fisken hadde nådd en viss størrelse, ble den overført til saltvann. Vannet som ble benyttet i produksjonen, inneholdt overskuddsfôr og ekskrementer fra fisken, og utslipp av produksjonsvannet krevde tillatelse etter forurensningsloven.

I 2014 ble oppdrettsselskapet ilagt et forelegg på to millioner kroner for overtredelse av forurensningsloven § 78 første ledd bokstav a. Dertil kom inndragning på ti millioner kroner. Grunnlaget var at selskapet i perioden 2008–2012 hadde produsert vesentlig mer smolt enn forurensningsmyndighetenes utslippstillatelse tillot. Overproduksjonen hadde ifølge forelegget medført ulovlig forurensning i form av utslipp av fôrrester og fiskeekskrementer gjennom avløpsvannet og ut i fjorden. Forurensningen medførte blant annet fare for redusert artsmangfold i området rundt utslippspunktet. Selskapet vedtok ikke forelegget, og Gulating lagmannsrett kom etter anke over tingrettsdommen til at det straffbare forholdet var foreldet. Selskapet ble imidlertid dømt til inndragning av seks millioner kroner¹³ fordi lagmannsretten mente det hadde hatt et ikke ubetydelig økonomisk utbytte av overproduksjon av smolt i årene 2008–2011.

Selskapet anket til Høyesterett over inn-

13. LG-2015-138132.

dragningen, blant annet fordi det mente inndragning i dette tilfellet måtte anses som straff, og at det var i strid med uskyldspresumsjonen når selskapet var frifunnet for straff. Høyesterett kom til at inndragningen ikke var straff eller i strid med uskyldspresumsjonen, så inndragningen på seks millioner kroner ble stående. Saken viser at oppdrettsnæringen kan «spare» betydelige beløp hvis de velger å ikke følge regelverket.

«Saken viser at oppdrettsnæringen kan «spare» betydelige beløp hvis de velger å ikke følge regelverket.

Den senere tid har det vært rettet økt oppmerksomhet mot plastforurensning. Politiet har etterforsket og påtaleavgjort noen få slike saker. I oppdrettsnæringen er mye av utstyret av plast, men heldigvis har det ikke vært noen saker mot oppdrettsselskaper, og det er å håpe at en slipper slike straffesaker i oppdrettsnæringen.

I forarbeidene til forurensningsloven fremgår det at «*fast avfall som det ikke er fare for avrenning fra, – som plastposer – bare vil gå inn under reglene i kap. 4 mv., som skiller seg fra forurensningsreglene*».¹⁴ Det er riktig at plast ikke brytes ned, men den fragmenteres gradvis til stadig mindre biter. I dag vet vi at disse bitene til slutt blir så små at de kan passere cellemembraner.¹⁵ I tillegg inneholder plasten en rekke tilsetningsstoffer som er nødvendige for å gi den de ønskede egenskapene. Disse stoffene lekker ut til omgivelsene og er giftige for organismene som lever der.¹⁶ Det finner dermed sted «avrenning» fra plastprodukter som kastes i naturen.

De senere årene har det også blitt rettet oppmerksomhet mot giftstoffer, særlig PCB-er og PAH-er, som i akvatiske miljøer akkumuleres på overflaten til plastpartikler. Plast funge-

rer dermed som en vektor for disse stoffene, når vi vet at akvatiske dyr får i seg betydelige mengder plast via fordøyelsessystemet. Kunnskapen vi i dag har om plast i naturen, tilsier at dette ikke bare er forurensning i tradisjonell forstand, men at plast også har forurensende egenskaper som vi først i den senere tid har begynt å forstå.

4. Kulturminnekriminalitet

Akvakulturnæringen er så vidtgripende at konflikt med kulturminnelovgivningen og plan- og bygningsloven kan forekomme. En sak Høyesterett behandlet (Rt. 2010, s.1293 [Tysnesdommen]), gjaldt spørsmålet om straffansvar for overtredelse av kulturminneloven § 27, jf. § 3 og § 6, i forbindelse med anlegg av midlertidig anleggsvei ut til et settefiskanlegg utenfor Bergen. Noe av den midlertidige veien gikk inn i et automatisk fredet kulturminneområde. Det var ikke innhentet godkjenning etter plan- og bygningsloven og kulturminneloven for den midlertidige veien. Kulturminneområdet var tingsted i middelalderen med tradisjoner tilbake til vikingtiden og var fra 1100-tallet også kirkested.

«Akvakulturnæringen er så vidtgripende at konflikt med kulturminnelovgivningen og plan- og bygningsloven kan forekomme.

Høyesterett kom til at det rundt dette kulturminnet ikke var en sikringssone etter kulturminneloven § 6 andre ledd, det vil si en sikringssone på fem meter, som kom i tillegg til de grensene som var angitt på kartet for verneområdet. Derimot kunne ikke Høyesterett se at dette hadde avgjørende betydning for domfellelsene etter kulturminneloven § 27 jf. § 3 første ledd, fordi noe av veien kom inn på området til det automatisk fredede kulturmin-

14. NUT 1977: 1, side 113–114.

15. Lusher, A. 2015. Microplastics in the Marine Environment: Distribution, Interactions and Effects. I: Marine Anthropogenic Litter (red. M. Bergmann, L. Gutow & M. Klages), side 245–307.

16. Rochman, C.M. 2015. The Complex Mixture, Fate and Toxicity of Chemicals Associated with Plastic Debris in the Marine Environment. I: Marine Anthropogenic Litter (red. M. Bergmann, L. Gutow & M. Klages), side 117–140.

net. Foretaket, styreleder og entreprenøren var i lagmannsretten blitt idømt bøter på henholdsvis 300 000, 150 000 og 60 000 kroner. Det var ikke anket over straffutmålingen, men førstvoterende uttalte:

«Etter mitt syn er det straffverdige i første rekke det at de tiltalte tok seg til rette inne i området til et automatisk vernet kulturminne og ikke hvor stor del av området som inngrepet rammet.» (avsnitt 47)

Det er blitt vanligere å etablere akvakulturanlegg på land. Da er det dessverre fare for at vi får straffesaker der kulturminner blir ødelagt eller skadet, eller der vår viktigste miljølov- og bygningsloven – blir overtrådt. I den sammenheng er det verdt å merke seg hvordan riksadvokaten i 2000 omgjorde en henleggelse av en kulturminnesak fra Farsund. Tiltakshaver hadde anlagt en privat vei uten kommunens tillatelse etter plan- og bygningsloven, og anleggsarbeidet medførte skader på en gravhaug. Riksadvokaten begrunnet omgjøringen av henleggelsen med at etterlevelse av plan- og bygningsloven ville gitt tiltakshaver kunnskap om gravhaugen. Tiltakshaver måtte derfor anses for å ha vært uaktsom også etter kulturminneloven.

5. Naturkriminalitet

Akvakulturnæringen bruker mye vann, ikke minst til settefiskanleggene. Det har ført til straffesaker for overtredelse av vannressursloven § 63, fordi selskaper har tatt ut så mye vann at vannstanden i vannet de tappet fra, har gått langt under den laveste tillatte reguleringsgrense etter konsesjonen. NVE har gitt høye gebyrer for slike overtredelser.

Ulovlig tapping medfører normalt at et større område i vannkanten blir tørrlagt, med fare for store miljøskader. Det kan da også foreligge overtredelse av naturmangfoldloven, f.eks. hvor en ikke forholder seg til reguleringsgrensene i verneplanen for et naturreservat.

Ved denne type overtredelser har normalt foretaket en betydelig økonomisk vinning. Høyesterett behandlet en slik sak 6. mai 2020 (HR-2020-955-A) og forkastet anken fra settefiskanlegget. Boten og inndragningen som Gulating lagmannsrett hadde idømt, ble da stående. Settefiskanlegget ble idømt en bot på 250 000 kroner og inndragning på 1,8 millioner kroner for ulovlig tapping av et vann som hadde tørrlagt et område i et naturreservat og ført til økt dødelighet hos dyr og planter. Forholdet fant sted over en relativt kort periode (fra 15. august til 26. september 2014). Foretaket hadde vært i samme situasjon mange ganger tidligere og hadde blitt varslet om anmeldelse i tilfelle gjentakelse. Det forelå ikke en nødrettsituasjon og forholdet var heller ikke foreldet, slik foretaket påberopte. Foretaket ble dømt for overtredelse av vannressursloven og naturmangfoldloven.¹⁷

De senere år har det ikke bare blitt reagert med forelegg mot foretaket, men også med straff mot ledelsen hvis den har medvirket til overtredelsen. Allmennpreventivt er dette viktig.

17. Høyesterettssaken (HR-2020-955-A) er tidligere omtalt i Miljøkrim nr. 2-2020 og i andre artikler i dette nummer av Miljøkrim.

6. Straff mot personer

De senere år har det ikke bare blitt reagert med forelegg mot foretaket, men også med straff mot ledelsen hvis den har medvirket til overtredelsen. Allmennpreventivt er dette viktig.

Muligheten for å ilegge fengselsstraff for overtredelse av akvakulturloven og matloven synes imidlertid å være snever. I forarbeidene til akvakulturloven¹⁸ uttaler departementet følgende:

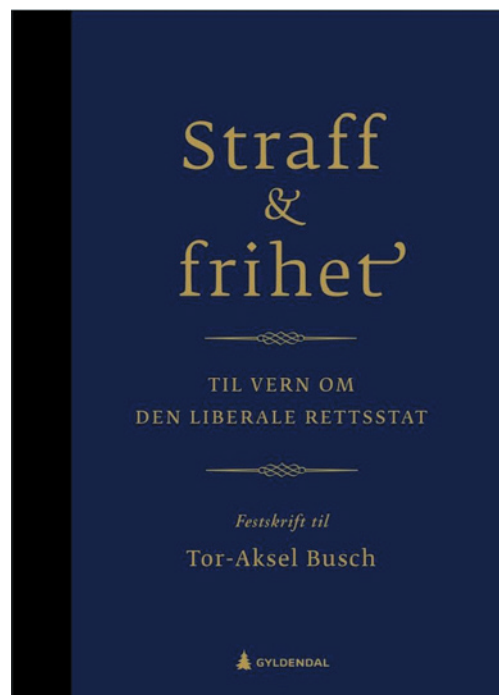
Fengselsstraff vil bare være aktuelt i unntakstilfeller. Bot vil være den mest aktuelle straffen. Botens størrelse bør fastsettes i forhold til mulig gevinst ved overtredelsen, eventuell fare for skadevirkning, eller omfanget av skadevirkningen.

Den samme setningen fremgår i forarbeidene til matloven¹⁹, men ble ikke behandlet av Høyesterett i lakselusdom I. Det skyldes nok at saken også gjaldt uriktig forklaring til offentlig myndighet.

Uttalelsen i forarbeidene er generelle, og det synes som rettspraksis ofte faller ned på å ilegge bot. En strengere utmålingspraksis for personlige lovbrøtere burde ha gått klart frem av forarbeidene. Det synes som om den reservasjon som ligger i sitatet i forarbeidene, ikke harmonerer godt med annen miljølovgivning. Det medfører at det kreves svært mye før noen personer blir ilagt ubetinget fengsel, og det kan virke som det kreves mer for å få ubetinget fengselsstraff for overtredelse av akvakulturloven og matloven enn ved overtredelse av annen miljølovgivning.

Et eksempel er Eidsivating lagmannsretts dom av 1. september 2017,²⁰ der en melkebonde ikke varslet Mattilsynet om fare for helseskadelige næringsmidler etter at et traktorbatteri var blandet i dyrefôret. Hadde tiltalte varslet Mattilsynet umiddelbart da han ble klar over hendelsen, ville han forhindre at han omsatte blyforgiftet råmelk. Riktignok hadde saken ligget ubehandlet hos politiet i ni måneder, og bonden ble idømt en bot på 50.000 kroner.

→ Omslaget av festskrivet.
Foto: Gyldendal

18. Ot.prp. nr. 61 (2004–2005), s. 76.

19. Ot.prp. nr. 100 (2002–2003), s. 164.

20. LE-2017-30786.

Tekst: lagdommer **Rune Bård Hansen**, Agder lagmannsrett, tidligere førstestatsadvokat for miljø- og arbeidsmiljø i Økokrim og forfatter av boken *Arbeidsmiljøkriminalitet* (2010)

Foto: Økokrim og Shutterstock

// runebaard@yahoo.no

Artikkelen som er gjengitt nedenfor, har tidligere stått på trykk i Sveriges største industriavis, Dagens Arbete.

Arbeidsmiljøkriminalitet – Hvordan er situasjonen i Norge?

I Innledning

Jeg har lest artikkelen i Dagens Arbete fra 18. januar av senior miljøåklagare Christer B. Jarlås og noen uttalelser i samme avis fra vice chefsåklagare Jörgen Lindberg ved Riksenheten for miljø- och arbetsmiljömål fra 9. desember 2020. Det fremgår av førstnevnte artikkel at etterforskningen av en dødsulykke i arbeidsmiljøsaker tar minst 18–20 måneder, og at gjennomsnittstiden er 19 måneder og 575 dager.

I Norge er gjennomsnittlig saksbehandlingstid fra en dødsulykke skjer, til påtalemyndighetens avgjørelse foreligger (henleggelse, forelegg eller tiltalebeslutning), i gjennomsnitt 300 dager, og det er vi absolutt ikke fornøyd med. Saksbehandlingstiden bør ikke være lengre enn 6–8 måneder.

Miljøåklagare Jarlås skriver også at lovgiveren i Sverige har «glømt bort arbeidsmiljøbrotten», og at heller ikke «domstolarna har gjort något märkbart för att anpassa lagen och lära sig om den förändring som skett av struktureren på arbetsmarknaden».

Når det gjelder det siste, er Norge langt bedre stilt. Jeg vil i denne artikkelen først kort redegjøre for lovgivningen i Norge og sentrale dommer fra Høyesterett de siste ti årene. Deretter vil jeg kommentere politiet og påtalemyndighetens arbeid.

Jeg understreker at det ikke er mitt syn at «alt er bedre i Norge», men jeg tror likevel det kan være nyttig å fortelle litt om «norske tilstander».

II Lovgivningen. Straffebestemmelser i arbeidsmiljøloven og streng aktsomhetsnorm

II 1. Høy strafferamme

Den gjeldende norske arbeidsmiljøloven trådte i kraft i 2005. Straffebestemmelsene står i kapittel 19 og bestemmer at forsettlig eller uaktsom overtredelse av nesten alle lovens bestemmelser med forskrifter er belagt med straffansvar. Strafferammen er bøter eller fengsel inntil 3 år ved særlig skjerpende omstendigheter. Strafferammen har blitt skjerpet flere ganger de siste årene – før 1978 kunne overtredelser av daværende arbeidsmiljølov bare straffes med bøter.

« ... at etterforskningen av en dødsulykke i arbeidsmiljøsaker tar minst 18–20 måneder, og at gjennomsnittstiden er 19 måneder og 575 dager.

Det er nettopp satt i gang et nytt utredningsarbeid for å vurdere ytterligere heving av straffesammenheng til fengsel i 5 år.

II 2. Skjerpet aktsomhetsnorm

Videre fastsetter loven et særlig strengt straffansvar, idet arbeidsgiver kan straffes «med mindre vedkommende i enhver henseende har opptrådt fullt forsvarlig, med hensyn til sine plikter etter loven eller bestemmelser i medhold av loven». Dette er en strengere aktsomhetsnorm enn i noen annen straffebestemmelse i norsk straffelovgivning. Vice chefsåklagare Lindberg skriver: «Generelt fälls någon för personligt ansvar bara när det är en hög grad av klandervärdhet, alltså en bra bit över oaktsomhetsnivå. Domstolarna är ganska frikostiga med att frikänna i dessa fall.» Dette er ikke et problem i Norge. Det avses da også stadig flere dommer der arbeidsgivere får fengselsstraff.

II 3. Foretaksstraff

- Dette er et omfattende tema, og jeg nevner bare et par punkter:
- Foretaksstraffen er i norsk rett anvendelig dersom noen som har handlet på vegne av foretaket har utvist ordinær (simpel) uaktsomhet, jf. HR-2021-797-A. Også anonyme og/eller kumulative feil rammes. Særlig viktig er det at det ikke kreves at arbeidsgiveren eller ledelsen er å bebreide for å kunne ilegge foretaksbot. Men det er altså ikke hjemmel for å gi bøter ved rene ulykkestilfeller, det ville jo heller ikke ha noen preventiv hensikt. Med den særlig strenge aktsomhetsnormen er likevel «ulykkestilfeller» sjeldne ved alvorlige arbeidsulykker. Noen har vanligvis utvist uaktsomhet som rammes av arbeidsmiljøloven.
- Det har de senere årene også blitt vanlig å straffeforfølge både foretaket og enkeltpersoner etter dødsulykker, for eksempel med en bot på 3–4 millioner til foretaket og tiltale med påstand om fengselsstraff for ansvarlige enkeltpersoner.

III Domstolene. Særlig om Høyesteretts praksis fra år 2000 til i dag

De siste 20 årene har Høyesterett avsagt en rekke prinsipielle dommer som har avklart rettsspørsmål innen den arbeidsrettslige strafferetten. Jeg vil her nevne noen av de viktigste. Jeg har tatt med Høyesteretts arkivkode slik at spesielt interesserte kan finne frem til avgjørelsene i Norsk rettstidende (Rt).

Rt-2001-110: For første gang fikk en bedriftsleder fengselsstraff for arbeidsmiljøbrudd. Han måtte sone 60 dager etter å ha latt en kranfører bruke en kran som ikke var godt nok vedlikeholdt. Kranføreren druknet da kranen veltet ut i fjorden.

Artikkelforfatteren var aktor i denne saken, og jeg var den gang strålende fornøyd med resultatet. I dag ville Høyesterett antagelig idømte fengsel i 7 til 9 måneder. Det forteller om en betydelig rettsutvikling på 20 år.

Rt-2012-65: En bedriftsleder fikk fengsel i 2 år for overtredelse av arbeidsmiljøloven og forurensningsloven etter at en tank med farlig avfall eksploderte. Ingen omkom, men det oppstod stor fare for arbeiderne på bedriften, og en hel bygd ble forurenset av røyk. Styrelederen i bedriften ble dømt til fengsel i 2 år og 5 måneder.

Rt-2012-770: Under arbeid falt en driftsoperatør ni meter ned fra en usikret plattform. Som følge av skadene ble han 100 prosent ufør. Det forelå objektivt sett brudd på arbeidsmiljøloven. Høyesterett kom i motsetning til de tidligere retter til at bedriften burde idømmes foretaksstraff. Bedriftens HMS-system var ikke mangelfullt i seg selv, men kontrollsystemet burde ha fanget opp faremomentene med plattformen, som på grunn av utformingen fristet til bruk av den usikrede delen. Det dreide seg om systemsvikt. Foretaksstraffen ble satt til 500 000 kroner.

Dommen er svært viktig, da den understreker bedriftens ansvar for ulykker som skyldes manglende kontroll og oppfølging av et i utgangspunktet godt system for helse, miljø og sikkerhet.

HR-2018-1769-A: En svært viktig dom som avklarer hva som kreves for å slå fast hvilken av mange bedrifter som arbeider på samme byggeprosjekt, som er hovedbedrift og dermed etter loven har det overordnede ansvaret for samordningen av de ulike bedriftenes HMS-systemer. Etter en dødsulykke med dumper ble både hovedbedriften og underentreprenøren, der avdøde var ansatt, dømt til foretaksstraff på 600 000 kroner.

Denne avklaringen fra Høyesterett medførte at det ble enklere å gjennomføre etterforskningen av arbeidsulykker på store og komplekse prosjekt med ansatte fra mange firmaer i arbeid.

HR-2020-258-A: Daglig leder og styreleder i et renholdsselskap ble dømt til fengsel i 120 dager for mange hundre overtredelser av bestemmelsene om overtidsarbeid. Det hadde ikke skjedd noen form for arbeidsulykke og heller ikke oppstått fare for ulykke. Dette er første gang fengselsstraff er ilagt for slike mer formelle lovbrudd uten noen døds- eller skadefølge. Høyesterett viste spesielt til at allmennpreventive hensyn tilsa fengselsstraff.

I motsetning til i Sverige er norsk påtalemyndighet i det store og hele svært tilfreds med Høyesteretts avgjørelser i straffesaker som gjelder arbeidstakernes sikkerhet.

Jeg nevner også to dommer fra lavere rettsinstanser.

I en dom avsagt av Agder lagmannsrett (**LA-2018-100515**) ble en mindre bedrift dømt til en bot på 240 000 kroner for tre overtredelser av plikten til å sikre arbeidstakere ved arbeid i høyden. Det hadde ikke skjedd noen form for arbeidsulykke. Dommen ble ikke anket til Høyesterett.

Ganske nylig – den 22. januar 2021 – ble en daglig leder i et smelteverk av Gjøvik tingrett dømt til 10 måneder i fengsel etter en eksplosjonsulykke der to arbeidere omkom. Dette er den strengeste dommen avsagt i Norge for en tiltale som kun gjelder brudd på arbeidsmiljøloven. I tillegg fikk styrelederen en bot på 120 000 kroner og selskapet 1 000 000 kroner i foretaksstraff. Saken vil antagelig ende i Høyesterett, og den rettsskapende virksomheten vil fortsette.

IV Politiet og påtalemyndighetens arbeid

IV 1. Påtalemyndigheten er en del av politiet

I Norge er påtalemyndigheten, i motsetning til i Sverige, på lavere nivå en del av politiet (politiadvokater). Etterforskningen i saker om arbeidsmiljøkriminalitet utføres av etterforskningsgrupper der politiadvokaten og etterforskerne samarbeider fra første dag. Advokaten utferdiger tidlig en arbeidssiktelse som senere endres hvis avhør og annen etterforskning gjør det nødvendig. Dette fører til at etterforskningen allerede fra start er juridisk styrt med tanke på å få belyst de forhold som er avgjørende for om det skal reageres med tiltalebeslutning mot per-

Ganske nylig, den 22. januar 2021, ble en daglig leder i et smelteverk av Gjøvik tingrett dømt til 10 måneder i fengsel etter en eksplosjonsulykke der to arbeidere omkom. Dette er den strengeste dommen avsagt i Norge for en tiltale som kun gjelder brudd på arbeidsmiljøloven.

son eller foretaksstraff. Dette kalles «fremskutt integrert påtalemyndighet» og har tradisjon i Norge fra straffeprosessloven av 1981.

IV 2. Samarbeid mellom politiet og Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet deltar ofte i etterforskningen sammen med politiet, ved undersøkelse av ulykkesstedet og i avhør. Dette er til fordel både for politiets og tilsynets arbeid, det spares verdifull tid, og det gir kompetanseoverføring mellom etatene. Arbeidstilsynets inspektører er vitner i straffesakene, men også ofte «bisittere» som sitter sammen med aktor under rettssakens gang. De kan da fortløpende for eksempel sjekke påstander fra forsvarere og hjelpe aktor med planleggingen av vitneavhør.

IV 3. Politidistriktene og Økokrim

Det er tolv politidistrikter i Norge. Det er instruksfestet at alle skal ha en avdeling for etterforskning og påtale av økonomi-, miljø- og arbeidsmiljølovbrudd. Dessverre har økonomisakene lett for å bli dominerende, slik at det blir lite ressurser igjen til det ytre og indre miljøet. Den sentrale enheten i Oslo (Økokrim) har en egen miljøkrimavdeling som også omfatter arbeidsmiljøloven. Enheten tar enkelte større eller prinsipielle saker og yter bistand til distriktene, men det er sterkt begrenset hva de ca. 15 ansatte har mulighet til å prioritere. Det er likevel ingen tvil om at miljøkrimavdelingen er svært viktig som spydspiss i arbeidet for å bedre arbeidstakernes sikkerhet og har oppnådd mye, særlig ved sine lovforslag og aktører for Høyesterett.

Vi kan likevel misunne Sverige, som har en egen «Riksenhet för miljö- och arbetsmiljöbrott». Det skulle jeg gjerne sett at vi hadde også i Norge. Et eget Økokrim dedikert til disse kriminalitetsformene ville betydd en klar styrking av kvaliteten på etterforskning og påtale og, ikke minst, kortere saksbehandlingstid. Jeg har vanskelig for å forstå hvorfor økonomisk kriminalitet fremdeles synes å bli prioritert langt høyere enn lovbrudd som fører til minst 30 dødsfall hvert år og tusenvis av skadede arbeidstakere. Dette koster samfunnet enorme beløp og fører til personlige tragedier. Det har nok noe med nordisk rettstradisjon å gjøre, angrep på økonomiske rettigheter har alltid blitt bedømt strengere enn skader på liv og helse, i hvert fall har det vært slik i Norge.

V En kommentar til slutt

Miljöåklagare Christer Jarlås uttaler i sin artikkel at «ett arbetsmiljöbrott [...] är på många sätt betydligt mer komplicerad än en mordutredning», mens vice chefsåklagare Jörgen Lindberg sier at «den tekniska bevisningen som krävs för åtal är ofta omfattande», og at «den här typen av brott kräver mycket utredning». For meg har slike uttalelser et litt resigert og oppgitt preg.

Angrep på økonomiske rettigheter har alltid blitt bedømt strengere enn skader på liv og helse.

Jeg er av den oppfatning at de fleste arbeidsmiljø saker (kanskje 80–90 prosent) er forholdsvis enkle å etterforske, og selv de omfattende sakene er håndterlige for erfarne politiadvokater og etterforskere. Etter mitt syn er det uheldig hvis myndighetene overdriver kompleksiteten på dette saksfeltet. Det reduserer samfunnets forventninger til arbeidet og kan effektivt skremme dyktige tjenestemenn og -kvinner fra å satse på en karriere på et felt som er interessant og særdeles meningsfylt.

Det fremgår sikkert at jeg har svært begrenset kunnskap om bekjempelsen av arbeidsmiljøbrudd i Sverige. Men jeg sitter igjen med et inntrykk av at lovgivningen og rettspraksis gir bedre arbeidsverktøy for politiet og påtalemyndigheten i Norge. Hvis jeg har rett, bør forbedringer her være høyt prioritert i vårt naboland.

Tekst: politioverbetjent **Kenneth Didriksen**, Økokrim

Foto: **Interpol**

// kenneth.didriksen@politiet.no

«Capture the art, capture the criminals»

Interpols database for stjålne kunstverk og kulturminner har nå blitt åpnet for tilgang for alle. En nylig lansert mobil-app utvider mulighetene både for å finne igjen og identifisere stjålne gjenstander. Tanken er at dette skal kunne redusere illegal handel.

Interpols første mobil-app, ID-Art, gir sanntids-tilgang til Interpols database for stjålne kunstverk og kulturminner, PSYCHE, gjennom både tekst- og fotosøk blant de over 50 000 etterlyste gjenstandene i basen.

ID-Art gir brukerne mulighet til å

- søke i PSYCHE-basen
- lage sin egen inventarliste for kunst og kultur
- rapportere inn truede kulturminnesteder

Søk i basen

PSYCHE-basen (Protecting SYstem for Cultural HEritage) er et verktøy der politiet i alle Interpols medlemsland kan registrere og etterlyse stjålne kulturminneobjekter.

Med den nylig lanserte appen, som nå er tilgjengelig for publikum i over 50 land, deriblant Norge, kan brukerne søke manuelt i basen ved å angi søkekriterier eller visuelt ved å laste opp et foto av en gjenstand.

Lag en inventarliste

I appen kan man også lage en inventarliste med foto og beskrivelse av sine egne kunstgjenstander. Listen lagres kun på egen mobil og kan sendes som en PDF-fil til politiet i tilfelle tyveri. Å etterlyse og finne igjen stjålet kunst uten foto og beskrivelse er svært utfordrende. Malen for inventarlisten i ID-Art følger den internasjonale standarden Objekt-ID og kan derfor enkelt overføres til PSYCHE-basen, som også er bygd opp rundt denne standarden.

Rapporter om trusler mot kulturminnesteder

En siste funksjon i appen er å lage såkalte site cards. Det innebærer at man lager seg et slags

fotoalbum med registrerte kulturminnesteder. Brukerne fotograferer og registrerer de aktuelle attraksjonene med sted og tid og graderer tilstanden etter ulike kriterier (skadet, ødelagt osv.).

Hensikten er å få publikums hjelp til å øke oppmerksomheten rundt bevaring av kulturminner ved at de dokumenterer bevaringstilstanden.

Slike kort blir i likhet med inventarlistene ikke lagret av Interpol – de blir kun liggende på brukerens egen mobil. Ifølge Interpol kan denne informasjonen bli brukt som bevis eller grunnlag for rekonstruksjon av ødelagte kulturminnesteder.

Få tilgang til appen

ID-Art er tilgjengelig for både iOS og Android, den er gratis å laste ned og bruke, og den finnes på Interpol-språkene arabisk, engelsk, fransk og spansk. For brukere med norskregistrerte mobiltelefoner er det foreløpig bare den engelske versjonen som er tilgjengelig.

Tekst: politiadvokat **Cecilie Øiesvold**, Nordland pd

Foto: **Nordland Fylkeskommune**

// cecilie.oiesvold@politiet.no

Kommune og entreprenør bøtelagde

Fiberkabel i kulturminnekonflikt

Bakgrunnen for saka

Våren 2019 skulle eit nettselskap grave ned fiberkabel i ein bydel i Bodø. Entreprenøren fekk plangodkjenning og graveløyve frå kommunen. Sjølvve graveoppdraget blei sett ut til ein underentreprenør. Underentreprenøren fylte ut gravesøknad og sende han til kommunen.

Under utfyllinga av gravesøknaden blei ei teneste kalla Geomatikk brukt. Eitt av spørsmåla som blei stilte i søknaden, var: «Berører gravinga Riksantikvarens verne-/hensynsområde (se kulturminnesøk)?» På dette spørsmålet svarte underentreprenøren «nei».

Gravinga starta, og dei la ned fiberkabel og etablerte eit breibandsskap på det som viste seg å vere eit automatisk freda kulturminne med sikringssone. Det var ein arkeolog i Nordland fylkeskommune som oppdaga gravinga ved eit reint tilfelle. Fylkeskommunen melde entreprenøren/underentreprenør og kommunen til politiet 21. juni 2019. Grunnlaget for politimeldinga mot entreprenøren var at gravinga hadde skadd kulturminnet. Kommunen blei meld for å ikkje ha informert fylkeskommunen som regional kulturminnemyndigheit.

Måtte kunne forvente at underentreprenøren klikka seg igjennom alle treffa

Kulturminnet var, ifølgje fylkeskommunen, ein stor gravhaug (Askeladden-id 38585) som er eit av få synlege arkeologiske kulturminne som enno var bevarte i Bodø by. I tillegg til at haugen var freda etter kulturminnelova, var han verneregulert gjennom ein reguleringsplan bystyret vedtok i 2018.

Etterforskinga

Politiet avhøyrde representantar for entreprenør, underentreprenør og kommunen. Rollefordelinga mellom entreprenør og underentreprenør var tydeleg og ikkje omstridd, blant anna at det var underentreprenøren som skulle fylle ut og sende inn gravesøknad.

Underentreprenøren sa i avhøyr at dei hadde sjekka sida det blei vist til i gravesøknaden på heimesida til kommunen, www.kulturminnesok.no. Dei hadde søkt både på vegnamn og by utan å finne kulturminne i det aktuelle området. Derfor hadde dei svart nei på spørsmålet om gravinga rørte ved kulturminne.

Underentreprenøren hevda dei hadde gjort dei undersøkingane som kunne forventast. Dei viste til at dei betalte for å sende gravesøknad. Dersom noko måtte rettast opp, forventast dei tilbagemelding frå kommunen om dette. Dei avviste at dei på anna vis kunne ha fanga opp at det var eit kulturminne på staden, da det ikkje var sett opp skilt eller var indikasjonar på staden om at området var spesielt. Haugen blei oppfatta som ein akebakke, og underentreprenøren viste til at det var oppstillingsplass for bilar der.

Kommunen på si side viste til at dei dette året fekk dobbelt så mange gravesøknader som tidlegare år, heile 800. Desse søknadene var det to saksbehandlarar som skulle kontrollere. Saksbehandlarane sjekka at alle punkta var fylte ut, men etterprøvde ikkje dersom det var svart «nei» på spørsmål om kulturminne. Dei meinte det var eit tillitsbasert system, og at det var rimeleg at søkaren hadde ansvar for å sjekke om det var kulturminne i området.

Etterforskarer på saka gjorde sjølv søk på

den aktuelle nettsida. Det var ingen treff på første søk, men du kunne bla deg vidare ti treff om gongen ved å velje «sjå fleire treff». Først på treff 210 kom kulturminnet det gjaldt, opp.

I tillegg innhenta etterforskarer dokumentasjon på kontakten mellom entreprenør, underentreprenør og kommunen knytt til søknaden om og gjennomføringa av gravinga.

Skyldspørsmålet

Da saka var ferdig etterforska, valde den påtaleansvarlege å kontakte Økokrim for råd om krava for akthøyse. I utgangspunktet er det strenge krav til byggherren og entreprenøren som profesjonelle parter når det gjeld undersøkingar omkring kulturminne der det skal gravast. Men spørsmålet var om dei i denne saka

hadde gjort nok? Burde underentreprenøren undersøkt andre kjelder enn den nettsida det blei vist til i søknaden? Kunne kommunen høyre med ressursforklaringa, særleg med tanke på at kulturminnet var ein del av reguleringsplanen?

Tilbakemeldinga frå Økokrim var at krava for akthøyse er strenge, og at ein som eit minimum måtte kunne forvente at underentreprenøren klikka seg igjennom alle treffa. Når det gjaldt kommunen, var det for enkelt å legge alt ansvaret på underentreprenøren. Etter tilbakemeldinga frå Økokrim hadde den påtaleansvarlege eit møte med fylkeskommunen for å avstemme tolkinga av krava for akthøyse.

Den påtaleansvarlege meinte det ikkje var aktuelt med straff mot hovudentreprenøren,

- Det aktuelle området der fiberkabelen blei lagt ned, var i Askeladden.no markert som eit freda kulturminne med sikringssone. Fotograf: Martinus Hauglid

- ← Entreprenøren monterte eit breibandsskap i tilknytning til fiberkabelen som blei lagt ned i det freda kulturminnet. Fotograf: Joakim Wintervoll

basert på ei vurdering av roller, ansvar og arbeidsoppgåver. Det blei heller ikkje vurdert straff mot enkeltpersonar i denne saka. Det var klart at brot på kulturminnelova går inn under bruksområdet for føretaksstraff, jf. straffelova § 27 og Rt. 2000, s. 2023.

Når det gjaldt kommunen og underentreprenøren, blei det vurdert om ansvaret var klarare hos éin av dei. Basert på avhøyr, krava som følger av kulturminnelova, innspel frå Økokrim og fylkeskommunen var det naturleg å gje begge verksemdene ein reaksjon.

Underentreprenøren blei sikta for brot på kulturminnelova § 27 første straffalternativ, jf. § 3 første ledd, jf. straffelova § 27 for å ha sett i gong tiltak som var eigna til å skade, øydelegge, grave ut, flytte, forandre, dekke til, skjule eller på annan måte utilbørleg skjemme eit au-

I skjerpande retning blei det for begge verksemdene lagt vekt på at tiltaket førte til skade på ein automatisk freda gravhaug.

tomatisk freda kulturminne, eller forårsake fare for dette. Grunnlaget var at nokon som handla på vegner av verksemda starta graving for å legge ned fiberkabel og etablere eit breibands-skap i eit område der det var ein automatisk freda gravhaug med tilhøyrande sikringssone, utan å ha løyve til slik graving. Gravhaugen blei skadd av gravinga.

Kommunen blei sikta for brot på kulturminnelova § 27 første straffalternativ, jf. § 25 første ledd, jf. straffelova § 27, om at dei statlege, fylkeskommunale og kommunale organa som kjem i berøring med tiltak etter lova her, har plikt til å sende melding til departementet eller rett myndigheit etter denne lova. Grunnlaget var at dei i perioden februar til mai 2019 hadde søknad om graveløyve for legging av fiberkabler frå underentreprenøren til behandling. Gravearbeidet skulle gjerast i eller rett ved eit automatisk freda kulturminne. Då dei behandla søknaden, let kommunen vere å sende melding til fylkeskommunen om at dei hadde til behandling ein søknad om tiltak som var omfatta av kulturminnelova. På grunn av denne mangelen på pliktig melding blei det sett i gong gravearbeid som gjorde at kulturminnet med sikringssone blei skadd.

Saka blei send til statsadvokatane i Nordland 18. september 2020 med forslag om å

legge henne bort for hovudentreprenøren, og gi førelegg til underentreprenøren og kommunen. Statsadvokaten godkjende forslaget dagen etter.

Straffutmålinga

Ved fastsetting av bota mot underentreprenøren blei 30 000 kr vurdert som ei passande straff. Det blei her særleg teke omsyn til tre dommar:

I LH-2015-183666 blei eit føretak gitt førelegg på 30 000 kr etter at eit automatisk freda kulturminne i form av ein bautastein blei skadd og knakk ved kantklipping. Vidare RG-2010-822, der eit føretak blei dømt til å betale ei bot på 50 000 kr for utgraving av massar i ein kjellar i det automatisk freda kulturminnet Mellomalderbyen Bergen. I dom frå Hedmark tingrett av 22. september 2006 (THEDM-2006-93403) blei eit føretak dømt til å betale 40 000 kr i bot for fjerning av planter/tre og mindre byggearbeid på ein eigedom som var automatisk freda som kulturminne. Ved utmålinga blei det lagt vekt på at underentreprenøren hadde god økonomi ifølge rekneskapsopplysningar som var henta inn.

Når det gjaldt utmålinga av straff til kommunen, blei 150 000 kr vurdert som ei passande straff. Ved vurderinga blei det teke omsyn til ein dom frå Sandefjord tingrett (TSA-FO-2008-40230) der kommunen blei dømd til bot på kr 150 000 for manglande melding til fylkeskommunen ved søknad om løyve til graving i eit automatisk freda kulturminne.

I skjerpande retning blei det for begge verksemdene lagt vekt på at tiltaket førte til skade på ein automatisk freda gravhaug. I formildande retning blei det lagt vekt på at det hadde gått lang tid sidan lovbrotet, utan at den sikta kunne lastast for det.

Underentreprenøren og kommunen vedtok førelegga 3. november 2020 og 6. januar 2021.

Status i dag

Etter at straffesaka er avgjort, har fylkeskommunen sendt varsel om retting, jf. kulturminnelova § 8 tredje ledd jf. § 10. Denne delen av saken er enno under behandling, blant anna avklaring av kven som reknast som «tiltaks-havar» etter § 10. Kommunen har opplyst i media at dei no har endra rutinane for sjekk av kulturminne. (<https://www.nrk.no/nordland/1.15411633>)

Tekst: politioverbetjent **Kenneth Didriksen**, Økokrim

Foto: **Historisk museum**

// kenneth.didriksen@politiet.no

- ↓ Tre armringer som ble stjålet fra historisk museum i Bergen i 2017.

Kulturdepartementet

Nyttige kilder om kulturminnekriminalitet

Hva er kulturminnekriminalitet, hvem jobber med de ulike fagtemaene, og hvilke rettslige regler gjelder for inndragning eller utførsel av kulturgjenstander?

Kulturdepartementet har en nettside der du finner svar på mange slike spørsmål. Siden omfatter også en samling av lenker til andre aktuelle fagsider. Her er lenken til departementets side: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/visuell-kunst/innsiktsartikler/kulturkrim/ulovlig-handel-med-kulturgjenstander/id2426594/>

Nederst på siden, under overskriften «Linker til mer informasjon», finner du en samling av lenker til alt fra internasjonale regler og fagrapporter om kulturminner til politiske uttalelser som kan være nyttig for alle som befatter seg med kulturminner i ulike sammenhenger.

Utførselsreglene

Kunst- og kulturminnemarkedet er internasjonalt, og objekter omsettes gjerne der de oppnår høyest pris. Når kulturminner omsettes i utlandet eller blir med ut av Norge på et flyttelass, kan det være aktuelt å se på hvilke bestemmelser som regulerer utførselen. Professor i forvaltningsrett ved UiO Alf Petter Høgberg har på oppdrag fra departementet skrevet en juridisk betenkning om tolkning av kulturminnelovens bestem-

melser om utførsel av kulturgjenstander. Denne finnes også på departementets nettsider: <https://www.regjeringen.no/contentassets/b636731ec3ba414ba4b6529476901a90/071020-utredning-til-kulturdepartementet-alf-petter-hogberg-rettet-versjon.pdf>

Inndragning av kulturminner

Politiet har, som en del av straffesaksbehandlingen, føringer om å vurdere muligheten for å inndra utbytte.

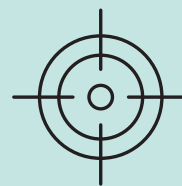
På Kulturdepartementets nettsider ligger det en artikkel av professor dr. juris Johan Boucht ved Det juridiske fakultet ved UiO om kulturminnekriminalitet og strafferettslig inndragning: <https://www.regjeringen.no/contentassets/f61fc59de07741afa62ec49d12324ddd/strafferett-boucht.pdf>

Politiets egne kilder

Avslutningsvis kan det nevnes at ansatte i politiet finner grunnleggende informasjon om kulturminnekriminalitet og metodebruk på KO:DE, under fanen «Kunst- og kulturminnekriminalitet».

Konkurranse

Send inn ditt blinkskudd og bli med i trekningen av en flott premie. Vinneren får også bildet sitt på trykk i neste Miljøkrim. Send ditt blinkskudd til: miljokrim.okokrim@politiet.no

Blinkskudd

↑ Foto: Joachim Skjolden

Straffet for å ha anlagt sand i strandsonen

To eiere av en fritidseiendom på Brønnøya i Asker har blitt ilagt hvert sitt forelegg på 50 000 kr for brudd på forurensningsloven. Eierne fikk et selskap til å legge sand på sjøbunnen knyttet til eiendommen, uten at nødvendig tillatelse forelå. Eierne hadde søkt og fått tillatelse til å mudre «innseilingen» til en brygge ut fra eiendommen. Etterpå fikk de lagt på sand, og dette arbeidet pågikk inntil det ble stanset av Statsforvalteren. Sanden var lagt i vannkanten, og eierne har i

avhør forklart at hensikten med å legge sand på sjøbunnen var å legge lokk på forurensede masser. Forelegg ble valgt fremfor betinget fengsel, i tråd med føringer i Riksadvokatens pandemirundskriv av 14. januar 2021. Foreleggene er vedtatt, og saken mot selskapet som anla sanden, er ikke avgjort (Oslo politidistrikts sak).

Foto: Pixabay

Foto: Pixabay

Hammerfest kommune bøtelagt med 40 000 kr for å spyle vekk måkereir

Med hjelp fra brannvesenet spylte kommunen i fjor vår reir til utrydningstruede krykkjer bort fra taket på kommunens bibliotek.

Som følge av spylingen falt reirene ned på bakken og ble ødelagt. Påtalemyndigheten tiltalte kommunen for grovt brudd på naturmangfoldloven, ettersom krykkjer er en truet måkeart. Spylingen skjedde dessuten midt i hekketiden.

Av dommen fra Hammerfest tingrett fremkommer det at krykkjer har bygget reir på tak i Hammerfest sentrum i flere år, og at fuglene medfører problemer med støy og fugleskitt.

Kommunen anførte at loven bare beskytter ferdige reir, ikke reir som fuglene er i ferd med å bygge. Tingretten var ikke enig. Også disse omfattes av bestemmelsen, noe som etter rettens syn støttes av lovens forarbeider, Ot.prp. nr. 52 (2008–2009), side 385.

Om hvorvidt spylingen var nødvendig, sier retten blant annet at kommunen forsøkte å flytte kolonien ved spyling også i 2019, uten at det førte frem. Kommunen hadde derfor en relativt god indikasjon på at spyling ikke fungerte etter hensikten. At kommunen spylte så lenge som i en måned og ti dager før de avbrøt forsøket, ga også en god indikasjon på at tiltaket ikke førte frem, og at spylingen således var unødvendig.

Retten mente i motsetning til påtalemyndigheten at overtredelsen ikke kvalifiserte til grovt brudd på loven, kun simpelt, fordi den ikke fant det bevist at spylingen av taket hadde skadet bestanden eller voldt fare for skade på den.

Boten ble derfor satt til 40 000 kroner, mot en påstand på 120 000 kroner.

Ny tipsløsning for fiskerikriminalitet

I januar lanserte politiet en tipsløsning som bidrar til at publikum kan rapportere om fiskerikriminalitet. Tipsløsningen er å finne på politiet.no og har både en norsk og en engelsk portal. Det er etterretningsavdelingen i Økokrim som behandler tipsene om fiskerikriminalitet.

Politiets trusselvurdering 2021 fremhever fiskerikriminalitet som en særlig alvorlig kriminalitetsform, som politiet derfor ønsker å informere innbyggere, samarbeidsaktører og beslutningstagere om. Et tett tverretattlig samarbeid mellom politiet og forvaltningen er nødvendig for å forebygge fiskerikriminalitet. Et slikt samarbeid forutsetter at også politiet har god kunnskap om kriminalitetsbildet i fiskerinæringen.

Tipsløsningen bidrar til å styrke politiets kunnskap om

fiskerikriminalitet. I løpet av de første fire månedene har politiet mottatt nærmere 30 tips om ulike former for fiskerikriminalitet. Et flertall av disse er rapporteringsverdige. Disse tipsene blir beriket og delt med politidistriktene.

Gjennom tipsløsningen har Økokrim blitt gjort oppmerksom på nye modus innen fiskerikriminalitet og fått en bedre forståelse av omfanget. Tipsene har også bidratt til å samle politiets ressurser for å identifisere forebyggende tiltak.

← Ida Sletsjøe, Foto: Økokrim

Ny politiadvokat ved miljøkrimavdelingen

Hei! Jeg heter Ida Sletsjøe og fikk fast stilling som politiadvokat i miljøkrimavdelingen fra 1. april. Jeg har imidlertid vært her en stund allerede, først som hospitant i fjor høst og så i et engasjement fra nyttår. Så jeg vet en del om hva jeg går til. Jeg kommer fra Klima- og miljødepartementet, der jeg i nærmere ti år har jobbet med juridiske spørsmål knyttet til naturforvaltning. Jeg kjenner derfor godt det fagfeltet og organiseringen av miljøforvaltningen. Noe av det siste jeg gjorde i departementet, var å ha ansvaret for arbeidet med stortingsmeldingen om miljøkriminalitet. Dette var en veldig spennende oppgave, og gjennom arbeidet med denne, fikk jeg lyst til å lære mer om hvordan regelverket og systemene faktisk fungerer i praktisk straffesaksforvaltning. Dette

førte meg til hospiteringen i Økokrim. Som dere skjønner, ga det mersmak, og nå er jeg her. Jeg gleder meg veldig til å fortsette å jobbe innenfor et fagfelt som oppleves som like viktig hver dag og også lære mer om de miljøkrimområdene jeg ikke har jobbet så mye med før. Jeg har ikke noe påtaleerfaring fra tidligere og har hatt en bratt læringskurve siden nyttår. Før jeg begynte i Klima- og miljødepartementet, var jeg imidlertid dommerfullmektig i en del år, først i Drammen tingrett og deretter i Oslo tingrett. Så jeg kjenner godt til arbeidet i domstolen, om enn fra en annen rolle.

Og med så mange hyggelige og velvillige kollegaer, både i Økokrim og ellers i politiet, er det ingen sak å være ny!

EUs miljøkrimdirektiv revideres

EUs miljøkrimdirektiv skal revideres i løpet av året og var ute på offentlig høring frem til 3. mai: Environmental crime – improving EU rules on environmental protection through criminal law (europa.eu)

OECDs Environment Working Papers

OECDs skriftserie Environment Working Papers inneholder studier av utvalgte miljøtemaer utarbeidet til bruk i OECD. Se for eksempel nr. 151 med temaet «Flexibility mechanisms in environmental regulations» av Nils Axel Braathen. Hele skriftserien er tilgjengelig i OECDs bibliotek: https://www.oecd-ilibrary.org/environment/oecd-environment-working-papers_19970900

Foto: Pixabay

20-159013MED-BERG/1

Domfelt for å ha etterlatt kassert båt ved annen manns brygge

Bergen tingretts dom av 16. april 2021, 20-159013MED-BERG/1.

Bergen tingrett har dømt en mann for å ha etterlatt en kassert trebåt ved en tilfeldig brygge i Radsundet i Alver kommune. Dette var i strid med forurensningsloven § 79 første ledd bokstav a. Mannen forlot stedet uten å ha forvisset seg om at båten i tilstrekkelig grad var sikret mot havari. Samme natt sank båten, noe som medførte forurensning i form av blant annet oljesøl.

Mannen forklarte at båtens siste reise var et slep fra Sandviken til Norscrap for kondemnering. Tiltalte forklarte at da slepet startet, ble han tilropt fra land av en for ham ukjent mann, som ønsket å overta båten. Dette var ifølge hans forklaring årsaken til at han hadde fortøyd båten i Radsundet, slik at den ukjente mannen kunne overta den. Tingretten festet ikke særlig lit til denne forklaringen, men konkluderte likevel med at det forelå slik tvil at den måtte komme tiltalte til gode. Tingretten la der-

for til grunn at tiltalte ga bort båten, som var på vei til kassering, til den ukjente mannen.

Dette medførte likevel ikke straffrihet. Tingretten mente at tiltalte fortsatt hadde eienomsretten til båten da den ble fortøyd, og at det var uaktsomt av ham ikke å forvisse seg om at den ukjente mannen faktisk hentet båten. Det skjerpet også aktsomhetsplikten at båten hadde hatt en grunnstøting underveis i slepet.

Straffen ble satt til fengsel i 21 dager. Tiltalte ble også idømt sperrefrist for å kunne føre båtførerbevispliktig fritidsbåt for en periode på to år. Alver kommune ble tilkjent erstatning for kostnadene med å begrense og forhindre forurensning, med å undersøke, heve, frakte og sikre vraket og med å levere det til et godkjent mottak for skraping.

Tiltalte har anket, og dommen er ikke rettskraftig.

Skogvern

Regjeringen har vernet 15 skogområder i Vestland, Innlandet og Trøndelag. Områdene har høy verneverdi fordi de omfatter sjeldne og truede naturtyper med stort biologisk mangfold. Arealet er i hovedsak kommet til gjennom ordningen med frivillig vern av privateid skog. Det er nå vernet ca. 5,1 prosent av all skog og 3,9 prosent av produktiv skog i Norge.

Foto: Pixabay

Foto: Pixabay

Meldeplikt for elektronisk og elektrisk avfall

Norge støtter et forslag fra Ghana og Sveits om å endre Baselkonvensjonen slik at reglene for eksport og import av elektronisk og elektrisk avfall (EE-avfall) blir strengere. Forslaget innebærer at all eksport av EE-avfall underlegges meldeplikt og forhåndsgodkjenning fra importlandet. Det vil gjøre det enklere å avdekke ulovlig eksport av EE-avfall, samt gi bedre sporingsmuligheter og mer kunnskap om avfallsstrømmene globalt. Forslaget er lagt frem for skriftlige kommentarer fra alle medlemslandene av Baselkonvensjonen, og vil bli behandlet når partene møtes i 2022.

Tjømesaken – korrupsjon og tjenestefeil i form av brudd på plan- og bygningsloven

Vestfold tingretts dom av 18. mars 2021, 20-074132MED-VEF0/T0.

Vestfold tingrett har domfelt tre menn i den såkalte Tjøme-saken. En arkitekt og en byggesaksleder ble dømt for grov korrupsjon. Arkitekten hadde vederlagsfritt gitt byggesakslederen arkitekttegninger som byggesakslederen brukte da han bygget seg bolig.

Korrupsjon i offentlig sektor sto sentralt i saken. Den viser tydelig hvordan slik korrupsjon kan svekke tilliten til offentlig forvaltning. Blant publikum hadde det over lengre tid vært reist atskillig tvil rundt hvorvidt tidligere Tjøme kommune behandlet byggesøknader i tråd med lov og planverk, og hvorvidt søkere ble likebehandlet.

Den samme byggesakslederen og hans etterfølger i kommunen ble også

dømt for grove tjenestefeil. Byggesakslederne hadde, gjennom sin befatning med konkrete byggesaker, bidratt til at vedtak ble fattet i strid med plan- og bygningsloven og tilhørende planverk. Mange søkere hadde for eksempel fått tillatelse til å grave ut kjeller under eksisterende hytter i strandsonen, i strid med byggeforbudet i plan- og bygningsloven § 1-8 annet ledd. For den første byggesakslederen ble også saksbehandling i strid med habilitetsreglene ansett som tjenestefeil.

Kommunene er en stor aktør i miljøvernarbeidet, gjennom forvaltningen av våre felles arealressurser i medhold av plan- og bygningsloven. De vedtakene denne saken gjaldt, var blitt unndratt dispensasjonsbehandling etter loven. Saken foranlediget ikke noen

vurdering av om vilkårene for dispensasjon var oppfylt eller ikke. Tingretten mente likevel at den manglende dispensasjonsbehandlingen medførte at avgjørelsene var blitt truffet utenfor de folkevalgtes sfære, og at man ble avskåret fra å etterprøve om de strenge materielle kriteriene for dispensasjon var vurdert rett, og om det var utøvd et fritt skjønn.

Dommen statuerer med dette hvilket ansvar den som utøver offentlig myndighet, har. De tiltalte anførte at de dels fulgte instruks fra overordnede og dels fulgte etablert praksis i kommunen. Dette var ikke til hinder for domfellelse.

Dommen er anket av de tiltalte og er ikke rettskraftig.

Tips avslører ulovlig fiske, og strafferammen gir grunnlag for fengselsstraff

Rekordtidlige tips fra publikum har sørget for en effektiv start på lakseoppsynet for Statens naturoppsyn.

I en pressemelding fra Miljødirektoratet sier Morten Kjørstad, direktør for Statens naturoppsyn (SNO), at SNO aldri før har fått så mange tips fra publikum om ulovlig fiske så tidlig i sesongen. Som et resultat av dette har de dratt inn flere garn og levert anmeldelser for ulovlig fiske av sjørørret. Blant annet i regioner hvor sjørørretbestanden er sårbar, startet oppsynet for å kontrollere faststående redskap i sjøen i begynnelsen av mars 2021, i samarbeid med politiet, Fiskeridirektoratet og Kystvakta. På tidspunktet for pressemeldingen hadde SNO tatt flest garn i Hardangerfjorden og Oslofjorden, og all inndragning var gjort på grunn av brudd på nedsenkingspåbudet.

Hva er nedsenkingspåbudet?

Garn med maskevidde større enn 32 millimeter som brukes til fangst av saltvannsfisk, skal i perioden fra og med 1. mars til og med 30. september senkes slik at hele fangstdelen står minst 3 meter under havoverflaten til enhver tid. Statsforvalteren kan for hele fylket eller for avgrensede områder bestemme at nedsenkingspåbudet skal gjelde for garn uansett maskevidde.

Særlig oppfølging i Nordland og Vestland

I 2020 leverte SNO 78 anmeldelser for brudd på lakse- og innlandsfiske-

loven, en tydelig økning fra året før. Til sammen inndro SNO over 13 000 meter med ulovlig garn. I 2020 så SNO en urovekkende økning i både antallet inndragninger og antallet anmeldelser i Nordland. Også i Vestland ble det avdekket mye ulovlig fiske. Dette er områder som de vil følge opp spesielt godt i år, sier Kjørstad. SNO vil også sette inn ekstra innsats for å kontrollere fisket i elvene.

Økt strafferamme

Førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland i Økokrim viser til at strafferammen for overtredelse av lakse- og innlandsfiske fra 1. juli 2020 ble økt til fem år. Dette vil gi grunnlag for fengselsstraff, ikke bare bøtstraff som tidligere har vært vanlig praksis. Høviskeland viser videre til at mange av disse sakene har et aspekt av økonomisk motivert kriminalitet, som betydelig vinning ved ulovlig fiske.

– En streng reaksjon synes nødvendig ved omfattende miljøkriminalitet med liten oppdagelsesrisiko. Vi vil samarbeide nært med SNO og politidistriktene ved oppfølgingen av anmeldelser. Økokrim vil også vurdere å ta inn slike saker for videre etterforskning og irettføring, sier Høviskeland.

Kilde: <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/nyheter/2021/mars-2021/tips-avslorer-ulovlig-fiske/>

Foto: Pixabay

Offentlig utredning om genteknologi

Regjeringen har oppnevnt et ekspertutvalg som skal utrede grunnlaget for videre politikkutforming for genteknologi innenfor miljø- og helseteknologi, industri og matproduksjon. Utvalget skal også vurdere om lovverket bør justeres, herunder hvilket handlingsrom Norge har innenfor EØS-avtalen og andre internasjonale forpliktelser. Forskningschef ved Havforskningsinstituttet, Anna Wargelius, skal lede utvalget, og utredningen skal leveres innen juni 2022.

Lyttetips!

Jusspodden

Hans Tore Høviskeland besøke Jusspodden og snakket om miljøkriminalitet.

Krimpodden (VG)

Kenneth Didriksen om stjålet kunst og Interpol-appen ID-Art.

Økrimpodden

Pål K. Lønseth om direktørbedragerier.

Episodene kan høres på alle podcastplattformer, som Apple, Spotify og Acast.

Foto: Pixabay

Regelendring for ferdsel med båt med elmotor

Kommunene får med en endring av motorferdselloven myndighet til å tillate ferdsel med båt med elmotor på inntil 800 watt på vann som er mindre enn to kvadratkilometer. I kommunenes vurdering skal det legges vekt på hensynet til vannet som levested for viltarter og fugler, og særskilt vekt på hensynet til hekkeområder. Det kan ikke åpnes for motorferdsel som innebærer vesentlig skade på fugleliv.

Endringen kom med Stortingets vedtak fra 9. mars 2021 om lov om endringer i motorferdselloven, som ble sanksjonert i statsråd 16. april 2021.

Lovvedtaket har umiddelbar virkning og innebærer at motorferdselloven også endres på enkelte andre punkter.

Blant annet får Statens naturoppsyn adgang til å kontrollere om føreren av et motorkjøretøy eller -fartøy har med seg nødvendige dokumenter under kjøring, og til å ilegge overtredelsesgebyr hvis føreren ikke overholder bestemmelser i motorferdsellovgivningen.

Nærmere informasjon om lovendringene finnes i Prop. 20 L (2020–2021) og Innst. 220 L (2020–2021).

EU-rapport om organisert kriminalitet i legitime virksomheter

Det britiske magasinet og nettstedet for avfallsbransjen *Materials Recycling World* (MRW)¹ har kommentert en ny EU-rapport², «Mapping the Risk of Serious and Organised Crime Infiltrating Legitimate Businesses», som ble publisert 17. mars 2021.

MRW refererer til at rapporten fra EU-kommisjonen viser at de viktigste driverne for avfallskriminalitet er ansatte i legitime selskaper som søker billigere priser på avhending i det ulovlige markedet, ikke organiserte kriminelle.

MRW, som fokuserer mest på britiske forhold, skriver at kommisjonen fant at kontorpersonele med kunnskap om smutthull som kan utnyttes i reglene for avfallshåndtering, er en nøkkelfaktor for slik kriminalitet.

Etterspørselen etter ulovlig avfallshåndtering og avhending i EU er ifølge rapporten primært drevet av legitime virksomheter som ønsker å minimere kostnadene sine.

Kartleggingen av risikoen for alvorlig og organisert kriminalitet som infiltrerer legitime virksomheter, fant at inntektene fra det illegale avfallsmarkedet i EU årlig kan være på mellom 4 og 15 milliarder euro, og at markedet har vokst de siste årene.

Stadig strengere krav til legitim avhending og håndtering av avfall medfører at avfallsprodusenter ifølge rapporten er motiverte for å finne billige avfallshåndteringstjenester, noe som igjen skaper muligheter for fortjeneste for kriminelle aktører

som kan underby lovlige aktører ved å avhende avfall ulovlig.

Ulovlige avfallspriser kan ligge 20–33 prosent under lovlige priser.

Interpol hadde også rapportert en kobling mellom organisert kriminalitet og legitime virksomheter for håndtering av forurensning, som brukes som dekke for ulovlig virksomhet.

Rapporten fra EU-kommisjonen sa videre at ulovlige forsendelser av plastavfall, utrangerte kjøretøy (ELV) og spesielt elektronisk avfall (WEEE) forventes å øke. Den samlede størrelsen på det ulovlige avfallsmarkedet vil også øke, siden Kinas forbud mot import av avfall fra januar 2018 har stengt en viktig legitim rute for avfallseksport.

Siden da har ulovlige avfallstransporter blitt omdirigert hovedsakelig til sør- og sørøstasiatiske land og i mindre grad til Øst-Europa.

Kriminelle skjuler ofte avfall som brukte varer. Dekk fra utrangerte kjøretøy selges for eksempel til utviklingsland som brukte, selv om de er for slitte til å være trygge og brukbare. Elektronisk avfall kan også utgis for å være brukte varer.

Rapporten konkluderte blant annet med at kriminelle på denne måten kan tjene penger tre ganger på det samme avfallet: Avfallsprodusentene betaler dem først for gjenvinning, så selger de nyttige komponenter fra avfallet, og til sist selger de ubrukelige komponenter ulovlig som brukte varer til land utenfor EU.

1. <https://www.mrw.co.uk/news/staff-seeking-loopholes-key-driver-of-waste-crime-says-eu-13-04-2021/>

2. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ab3534a2-87a0-11eb-ac4c-01aa75ed71a1/language-en>

En på Interpols toppliste over etterlyste er dømt til fengsel i Nepal for ulovlig handel med truede arter

Kunjok Lama, opprinnelig fra Humla, Nepal, var leder av et smuglernetverk som smuglet bein og skinn fra indiske tigre og leoparder til Kina via Nepal. Han var av den grunn på Interpols toppliste over etterlyste kriminelle.

Lama ble arrestert i Baudha, Nepal, 25. juni 2020 etter å ha vært på flukt i over 15 år, og er nå dømt til syv års fengsel og en bot på 100 000 Rs. Han skal ha samarbeidet med andre som ennå er etterlyst av Interpol. Smuglere, som ble pågrepet med fem tigerbelter, 36 leopardskinn og 113 kg tigerbein i 2005 av soldater som voktet Langtang nasjonalpark, navnga Lama som hjernen bak det organiserte smuglernetverket som fraktet varene til den kinesiske grensen. Beslaget i 2005 fikk internasjonale overskrifter og ble sitert i *The Handbook on Wildlife Enforcement* i India som den viktigste fangsten av produkter fra truede arter i Sør-Asia. De tiltalte ble dømt til flere års fengsel.

Lamas navn dukket stadig opp også i nye, større beslag av produkter fra dyr i Nepal og India, og ifølge Indias Central Investigation Bureau and Wildlife Investigation Bureau har Lama gjennom årene stått bak smuglingen av minst 600 tigerskinn.

Etterforskere mener Lama samarbeidet med en annen beryktet smugler, Lodu Dimey. Begge brukte de samme rutene via Nepal for å smugle produkter fra indisk tiger, neshorn og andre deler av dyr til Kina. Politiet sporet opp Dimeys hus og beslagla store mengder kontanter og produkter fra truede dyrearter, og fire menneskeskaller, som var på vei til Tibet.

Dimey forble på frifot samtidig som navnet hans dukket opp i forbindelse med forskjellige andre beslag i India. Han ble til slutt pågrepet og utlevert til

Nepal i 2017, men Nepals høyesterett beordret ham løslatt mot en beskjeden bot på 45 000 Rs, og han har siden forsvunnet. Politiet begynte allikevel å undersøke koblingene mellom Dimey og Lama, og fant ut at han hadde vært under etterforskning i India for ulike forbrytelser. Blant annet var han mistenkt for å gjøre Nepal til et innsamlingscenter for produkter av truede dyrearter fra India, Bangladesh og Sri Lanka for smugling til Kina. CIB-kilder mener Lama til slutt også vil kunne føre dem til Dimey.

Ifølge CIB-kilder er Lamas andre indiske medhjelpere Jay Tamang, som antas å være i skjul i Nepal. Tamang er også på Interpols liste over etterlyste kriminelle. Han ble arrestert i 2015, men er på frifot etter at han ble løslatt mot kausjon. Etterforskere fant ut at Lama og Tamang hadde ringt hverandre flere ganger på sine mobiltelefoner.

Chief Wildlife Warden of Bhopal i Madhya Pradesh i India skrev til CIB i fjor at deres «Special Task Force» fant bevis for at Lama også samarbeidet med tre andre ved navn Sitar, Dharkey og Tashi. Det er utstedt arrestordre mot dem, og Interpol har utstedt en

såkalt «Red Notice» som er en internasjonal etterlysning gjennom Interpol.

Lama har hevdet at «Kunjok Lama» som ble navngitt i beslaget i 2005, ikke var ham. Han var analfabet og kunne ikke kunne ha skrevet noen av de inkriminerende dokumentene, og beskyldte CIB for å prøve å få han feilaktig dømt, men ble altså ikke trodd på dette.

Selv etter 2005 har Lama vært i USA to ganger og mange ganger i India, ifølge Nepal Immigration Department.

De arresterte har utnyttet Nepals smutthull og korrupte rettssystem for å kjøpe sin frihet. Hovedledere fra nettverk som smugler tigerskinn, tenner og andre organer til Kina, har enten brukt politiske forbindelser for å få mildere dommer, eller de har blitt løslatt fra varetekt mot kausjon og senere unndratt seg rettsforfølgelse i Nepal. Smuglerne fortsetter ofte med sin kriminelle virksomhet.

Nepal var det første tigerområdet i 2019 som nådde det internasjonale målet om å doble sin bestand av store kattedyr før fristen i 2022. Mange rapporter har vist at landets beliggenhet gjør det til en populær korridor for handel med tigerdelar fra India til Kina.

↓ Hvit Bengalisk tiger.
Foto: Pixabay

Kilder: <https://www.nepalitimes.com>
og <https://www.iamatigeradvocate.org/wildlife-crime/law-enforcement>,

HR-2020-955-A

Strafferettslig foreldelse i miljølovgivningen

– en unavigerbar labyrint?

I HR-2020-955-A behandlet Høyesterett en sak om straffeansvar for et settefiskelskap som hadde overtappet sin vannkilde til et nivå under tillatt grense. Saken reiste sentrale rettslige problemstillinger om nødrett og strafferettslig foreldelse. Artikkelen fokuserer på sistnevnte. Strafferettslig foreldelse i spesiallovgivningen har vært gjenstand for debatt her i Miljøkrim tidligere, særlig ved artikler av statsadvokat Aud Slettemoen i 2009, 2010 og 2016 og senest ved statsadvokat Magne Nyborg i forrige utgave av bladet.

Kort om saken

Settefiskelskapet hadde tillatelse til å tappe vann fra et naturreservat. Sommeren 2014 var usedvanlig tørr, og det oppstod en situasjon hvor selskapet måtte velge mellom å tappe vann så vannstanden ble lavere enn det tillatte nivået, og å la fisken dø. Et av de sentrale

spørsmålene var om forholdet var strafferettslig foreldet.

Settefiskelskapet ble frifunnet i tingretten, men dømt til foretaksstraff med illeggelse av bot på 250 000 kroner og inndragning av 1,8 millioner kroner i Gulating lagmannsrett. Settefiskelskapets anke over Gulating lagmanns-

Tekst: advokatfullmektig **Ivar Valter Kristiansen**, Advokatfirma DLA Piper Norway

Foto: Illustrasjonsfoto, **Pixabay**

// ivar.valter.kristiansen@dlapiper.com

Forfatter var oppnevnt medforsvarer for settefiskselskapet i den aktuelle saken

retts dom ble forkastet, og lagmannsrettens dom ble stående.

Høyesteretts avgjørelse i HR-2020-955-A sier noe om hvilket ansvar en bedrift har for å forebygge en mulig nødrettsituasjon, og legger klare føringer for gjeldende rett i fremtidige liknende saker. Dommen etterlater imidlertid et spørsmål om hvorvidt Høyesterett har sviktet i å opprettholde forutberegnelighetsidealet i spørsmål om strafferettslig foreldelse, et ideal som ellers står som en grunnstein i strafferettslæren.

Foreldelse

Innledning

Spørsmålet om hvorvidt den grove strafferammen i straffebud under naturlovgivningen skal legges til grunn for den strafferettslige foreldelsen av mild miljøkriminalitet, har vært preget av teoretisk debatt og uenighet i lang tid. På den ene siden har statsadvokat Slettemoen i Miljøkrim (i 2009, 2010 og 2016) argumentert for bruk av en lang foreldelsestid. På den annen side har Backer, i sin kommentarutgave til naturmangfoldloven (2010), argumentert i motsatt retning. Statsadvokat Knut Istad har også kommentert spørsmålet, i sin artikkel i Miljøkrim nr. 2/2012.

Selv Høyesterett kan synes å ha vært uenig med seg selv.

I tillegg til foreldelse behandlet Høyesterett i HR-2020-955-A blant annet spørsmål om nødrett. Normen for når man er i en nødrettsituasjon, og når situasjonen er selvforskyldt, er et sentralt tema der det er stort behov for presisering fra Høyesterett, både blant jurister og ikke-jurister. Spørsmålet kan omtales som kjernepensum i strafferetten.

Spørsmålet om foreldelse er derimot ikke kjernepensum, men heller et spørsmål som de fleste vil omtale som «finjuss». Til tross for kompleksiteten i problemstillingen og utilgjengeligheten for ikke-jurister er dette et spørsmål som kan ha stor praktisk betydning for privatpersoner og foretak innen naturbruks-

næringen. Etter min mening feiler Høyesterett i å legge klare føringer for hvor lenge et foretak vil kunne risikere straffeforfølgelse etter relativt milde overtredelser. Uforutberegneligheten og utilgjengeligheten fortsetter å råde på dette området.

Nærmere om foreldelsesspørsmålet

I strafferetten er det slik at straffbare handlinger foreldes. Dette betyr at de ikke kan forfølges strafferettslig når det har gått en viss tid etter at handlingen ble utført.

Denne fristen (foreldelsesfristen) regnes ut fra hvor høy strafferamme straffebudet handlingen rammes av, har. Eksempelvis har mindre tyveri (nasking) en foreldelsesfrist på 2 år (strafferammen er bøter), mens grovt tyveri har en foreldelsesfrist på 10 år (strafferamme på 6 års fengsel). For de alminnelige forbrytelsene som er hjemlet i straffeloven (som voldslovbrudd, narkotikaovertridelser og vinningskriminalitet), rammes milde og grove overtredelser av ulike straffebud, slik at de har ulike foreldelsesfrister. Slik er det ikke i spesiallovgivningen, for eksempel i miljølovgivningen, som naturmangfoldloven, forurensningsloven, akvakulturloven og vannressursloven. Her står grove og milde overtredelser i samme paragraf.

Spørsmålet om foreldelse er derimot ikke kjernepensum, men heller et spørsmål som de fleste vil omtale som «finjuss». Til tross for kompleksiteten i problemstillingen og utilgjengeligheten for ikke-jurister er dette et spørsmål som kan ha stor praktisk betydning for privatpersoner og foretak innen naturbruksnæringen.

Spørsmålet for Høyesterett var da om man skal beregne foreldelsesfristen ut fra strafferammen for den milde (hovedrammen) eller den grove (siderammen) overtredelsen. Problemstillingen kommer særlig på spissen når overtredelsen faktisk ikke er grov, og det ikke er tatt ut tiltale for grov overtredelse. Dette var tilfellet for Høyesterett i HR-2020-955-A. Høyesterett skriver:

Det rettslige utgangspunktet er at hvis siderammen knytter seg til konkrete omstendigheter, som for eksempel dødsfølge, avgjøres foreldesspørsmålet av hvilken strafferamme som er aktuell i den konkrete saken. Knytter den forhøyede strafferammen seg derimot til generelle forhold, for eksempel 'særdeles skjerpene omstendigheter', er denne rammen avgjørende, uavhengig av om slike omstendigheter foreligger i saken.

[...] Også når loven oppstiller momenter som det skal legges vekt på for å avgjøre om det foreligger grov overtredelse eller særdeles skjerpene omstendigheter, er det i utgangspunktet den høyere strafferammen som er avgjørende [...]

Unntak fra disse utgangspunktene kan følge av en konkret tolkning av vedkommende straffebestemmelse, se Rt-2010-850 avsnitt 24. Rt-2015-940 gir et eksempel på at det er gjort et slikt unntak for så vidt gjelder spørsmålet om påtalekompetanse. Høyesterett la i avgjørelsen vekt på klare uttalelser i forarbeidene.

Høyesterett trekker her opp klare linjer om utgangspunktet for beregning av foreldelsesfristen. Avgjørende er om den grove strafferammen knytter seg til spesifikke momenter (eksempelvis dødsfølge eller verdien av en gjenstand) eller generelle momenter (slik som «grov» overtredelse eller «særdeles skjerpene» omstendigheter). Høyesterett skriver videre at

det avgjørende synes å være om karakteristikken av overtredelsen som mild eller grov overlates til rettens skjønn eller ikke.

For all miljølovgivning (med få unntak) er det gitt straffebestemmelser hvor avgjørelsen om hvorvidt overtredelsen er grov, beror på rettens skjønn. Bestemmelsene er ofte bygget opp med en liste over momenter for å avgjøre hvorvidt overtredelsen er «grov», eller om det foreligger «særdeles skjerpene omstendigheter». Listen er som regel ikke uttømmende, slik at retten har adgang til å vektlegge også andre momenter. Når retten skal ta stilling til om overtredelsen er grov eller mild, må den derfor foreta en vektning av momentene som taler for og imot grov overtredelse. Det er ingen automatikk i at en overtredelse er mild eller grov – avgjørelsen beror på rettens skjønn.

Etter Høyesteretts dom HR-2020-955-A skal foreldelsesfristen regnes fra den høyeste strafferammen, selv om overtredelsen faktisk er mild.

Unntak fra dette utgangspunktet kan tenkes der hvor det er klart drøftet og fastslått i lovens forarbeider at resultatet skal være annerledes. Et kjent eksempel er Rt. 2015 s. 940, hvor Høyesterett kom til at det var politiet som hadde påtalekompetanse etter forurensningsloven § 78 første ledd. I likhet med beregningen av foreldelsesfristen avgjøres påtalekompetansen ut fra hvilken strafferamme som legges til grunn. Det kan derfor synes rart at Høyesterett kommer til at politiet har påtalekompetanse etter forurensningsloven § 78 første ledd, samtidig som den øvre strafferammen i vannressursloven § 63 er avgjørende for foreldesspørsmålet etter den loven. Dette all den tid bestemmelsene er så å si like, og vannressurslovens straffebestemmelse er bygd opp med forurensningsloven som ideal. Grunnen til Høyesteretts diskrepans er – ifølge Høyesterett – klare uttalelser i forurensningslovens forarbeider (Ot.prp. nr. 11 (1979-1980) side 77) om påtalekompetanse. I proposisjonen står det:

Norges Industriforbund har f.eks. pekt på at med de strafferammer som ble foreslått i utkastet, vil enhver overtredelse av bestemmelsene om forurensning bli regnet som en forbrytelse, ikke som forseelse. Forbundet går inn for at overtredelse av loven som hovedregel skal være forseelse. Strafferettslig vil det bl.a. bety at forsøk ikke kan straffes, men dette har liten betydning så omfattende som gjerningsbeskrivelsen er utformet. Prosessuelt vil den viktigste følge være at påtalespørsmålet kan avgjøres av politiet.

Departementet finner at atskillig taler for å følge Industriforbundets forslag. [...] En er derfor blitt stående ved å nøye seg med bøter eller fengsel inntil 3 måneder som alminnelig strafferamme, og det følger da av strl. § 2 at overtredelse regnes som forseelse.

Det kan stilles spørsmål ved hvor klare disse uttalelsene er. Departementet slutter seg ikke direkte til Norges Industriforbunds uttalelser om at den prosessuelle effekten vil være at politiet har påtalekompetansen. Det eneste som legges til grunn av departementet, er at overtredelse av forurensningsloven § 78 første ledd er å regne som en forseelse.

Særlig sammenliknet med uttalelsene på side 275 i vannressurslovens forarbeider (Ot. prp. nr. 39 (1998–1999)) kan man spørre seg om hvor grensen går for hvor klare uttalelsene må være for at man skal gjøre unntak fra utgangspunktet:

Utk § 68 første ledd fastsetter hvilke overtredelser som er straffbare og oppstiller en ordinær strafferamme på bøter eller fengsel inntil tre måneder. Overtredelse av første ledd regnes som forseelse, jf. strl § 2.

Videre står det følgende på proposisjonens side 368:

Første ledd fastsetter hvilke overtredelser som er straffbare etter bestemmelsen og oppstiller en ordinær strafferamme på bøter eller fengsel inntil tre måneder. Overtredelse av første ledd regnes dermed som forseelse, jf. strl § 2.

Oppsummert er forurensningslovens og vannressurslovens ordlyd så å si like, og begge forarbeider legger til grunn at bestemmelsenes

« **Høyesteretts begrunnelse i HR-2020-955-A for hvorfor Høyesterett ender på et avvikende resultat fra Rt. 2015 s. 940, fremstår etter dette som verken klar eller overbevisende. Det er høyst usikkert om disse to avgjørelsene kan leve i lag som gjeldende rett.**

første ledd skal regnes som forseelser. Diskrepansen som gjenstår – og som dermed kan begrunne at Høyesterett kommer til ulike resul-

tater, og at det er «klare uttalelser» i forarbeidene som tilsier fravikelse av utgangspunktet – er at Norges Industriforbund i sin høringsuttalelse til forurensningslovens forarbeider legger til grunn det selvsagte; at politiet har påtalekompetanse for forseelser.

Høyesteretts begrunnelse i HR-2020-955-A for hvorfor Høyesterett ender på et avviken-de resultat fra Rt. 2015 s. 940, fremstår etter dette som verken klar eller overbevisende. Det er høyst usikkert om disse to avgjørelsene kan leve i lag som gjeldende rett.

Men etter dommen kan dagens rettsstilling oppsummeres på følgende måte:

Utgangspunktet er at den grove strafferammen (siderammen) er avgjørende for beregning av foreldelsesfristen, også ved milde overtredelser. Unntak fra dette gjøres dersom det er klare holdepunkter i lovens forarbeider for at den milde strafferammen (hovedrammen) skal legges til grunn.

For de øvrige lover i spesiallovgivningen som Høyesterett ennå ikke har tatt stilling til, må man derfor inn og finlese forarbeidene. Deretter må man vurdere om eventuelle uttalelser om foreldelse eller påtalekompetanse er klare nok til å gjøre unntak fra hovedregelen. Grensen for når uttalelser er klare nok til å gjøre unntak, fremstår etter HR-2020-955-A som syltynn.

Dette er en komplisert og lite tilgjengelig fremgangsmåte for ikke-jurister som vil finne ut hvor lenge en må belage seg på å risikere eller forvente å bli strafferettslig forfulgt for bagatellmessige overtredelser. Løsningen gir et svært negativt bidrag til forutberegnelighetsidealet som ellers råder i strafferetten; et ideal som var et bærende hensyn bak innføringen

« Løsningen gir et svært negativt bidrag til forutberegnelighetsidealet som ellers råder i strafferetten; et ideal som var et bærende hensyn bak innføringen av straffebestemmelser oppdelt etter grovhet i straffeloven av 2005. Høyesteretts valg av denne uforutberegnelige rettsstillingen gir lovgiver en oppfordring til å gjennomføre samme reform i spesiallovgivningens straffehjemler som den gjorde for straffeloven.

av straffebestemmelser oppdelt etter grovhet i straffeloven av 2005. Høyesteretts valg av denne uforutberegnelige rettsstillingen gir lovgiver en oppfordring til å gjennomføre samme reform i spesiallovgivningens straffehjemler som den gjorde for straffeloven.

Hvilke konsekvenser vil dommen ha for næringen?

Dommen innebærer at selv ved de minste og mildeste overtredelser må foretak belage seg på å vente lenge før forholdet er foreldet. En kan derfor ikke slå seg til ro med at en overtredelse som etter lang tid ikke har blitt forfulgt, heller ikke vil bli forfulgt i fremtiden.

Høyesteretts dom er ikke bare av akademisk interesse. Til tross for den uforutberegnelighet og utilgjengelighet som fortsatt råder, trekker dommen opp linjene for hvordan foretak som driver virksomhet som er regulert av miljølovgivningen og konsesjoner, må handle for ikke å havne i straffansvar.

Tekst: politiadvokat og statsautorisert revisor **Henrik Brødholt**, Økokrim og jurist **Magnus Engh Juel** (politiadvokat i Økokrim inntil 1. januar 2021)
 // henrik.brødholt.@politiet.no // magnus.engh.juel@outlook.com

Inndragning av utbytte

– noen avklaringer om fradrag for utgifter

Hvilke regler gjelder for fradrag for utgifter fra utbytte av en straffbar handling begått av foretak som for øvrig driver lovlig næringsvirksomhet?

Innledning

Utbytte av straffbare handlinger skal inndras.¹ Et utbytte omfatter enhver fordel som er oppnådd ved en straffbar handling.² Utgifter kommer ikke til fradrag.³ Etter ordlyden er det altså bruttoutbyttet som skal inndras.⁴ I utgangspunktet er reglene klare. I tråd med dette vil verken innbruddstyvens utgifter til leiebil eller narkotikaselgerens utgifter til innkjøp av en vekt komme til fradrag i inndragningsbeløpet.

I 1999 ble inndragning av utbytte gjort obligatorisk, samtidig som bestemmelsen om at utgifter ikke kommer til fradrag, ble tatt inn i loven. I Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) side 65 uttales følgende om bakgrunnen for lovendringen:

Forslaget i første ledd første og annet punktum er stort sett en kodifikasjon av Høyesteretts praksis. Det er en klar forutsetning at påtalemyndigheten skal legge ned påstand

om inndragning oftere enn før, og at lavere domstoler idømmer inndragning oftere enn tidligere. Utbytte skal altså inndras i flere saker og i større omfang enn tidligere. Hovedformålet er at lovbreakere ikke skal få beholde utbyttet av forbrytelser. Kriminalitet skal ikke lønne seg.

Etter lovendringen i 1999 må fradrag for utgifter gjøres med hjemmel i lempningsregelen i straffelovens § 67 første ledd siste punktum: «Ansvaret etter bestemmelsen her kan reduseres eller falle bort i den grad inndragning vil være klart urimelig». Videre skal inndragningen normalt ikke ha pønål karakter. Høyesterett uttalte i HR-2015-2469-A avsnitt 22 at «[i]nndragning er en gjenopprettende – ikke en pønål – reaksjon, og det offentlige bør ikke som både skatte- og inndragningskreditor komme bedre ut enn om lovovertrедelsen ikke hadde funnet sted.»

1. Jf. straffeloven § 67 første ledd første punktum.

2. Jf. Ot.prp. 90 (2003–2004), side 461.

3. Jf. straffeloven § 67 andre ledd andre punktum.

4. Straffeloven § 67 er foreslått endret i NOU 2020:10, jf. punkt 15.2, der nytt tredje ledd lyder: «Utbytte av økonomisk verdi skal beregnes med utgangspunkt i hva som ville ha vært lovbreakers økonomiske situasjon dersom han hadde avstått fra å fullbyrde eller fortsette den straffbare handlingen som ledet frem til at utbyttet oppsto (nullstillingsprinsippet). Utgifter oppstått forut for fullbyrdsen kommer bare til fradrag i den utstrekning de representerte en lovlig økonomisk verdi.»

Til tross for den klare ordlyden om brutto-inndragning uten fradrag for utgifter, oppstår det jevnlig spørsmål om utgifter skal komme til fradrag ved beregningen av utbyttet i saker om økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet.⁵ Fellesnevneren i slike saker er at den straffbare handlingen ofte skjer i virksomheter som i utgangpunktet driver lovlig produksjon og salg av varer og tjenester, men hvor én eller flere straffbare handlinger har generert utbytte. To ferske eksempler fra Høyesterett illustrerer dette. I HR-2020-1353-A hadde en underentreprenør utført straffbare tiltak i strid med plan- og bygningsloven i strandsonen i forbindelse med oppføring av fritidshus og tennisbane. Underentreprenøren fakturerte oppdragsgiver for de ulovlige arbeidene, og verdien av de ulovlige arbeidene lot seg identifisere. I HR-2020-955-A tappet en settefiskprodusent en vannkilde under minstevannstand i strid med verneforskrift etter naturmangfoldloven, og solgte deretter fiskene produsert med ulovlig tappet vann fra naturreservatet. Omsetningen fra salg av varer og tjenester basert på den straffbare handlingen lot seg i disse to sakene fastsette temmelig presist.

Kan bruttoinntekten i slike tilfeller likestilles med «utbytte av straffbar handling»? Svaret er i utgangpunktet ja. Er det da slik at ingen utgifter kan fradragsføres i bruttoutbyttet? Til tross for den klare ordlyden i straffeloven § 67 er svaret nei. I denne artikkelen vil vi se nærmere på situasjoner der utgifter kommer til fradrag i beregningen av et utbytte fra en straffbar handling.

Hovedformålet med inndragning: Kriminalitet skal ikke lønne seg

Ingen skal tjene på å begå straffbare handlinger. Grunnleggende rettferdighetskrav tilsier at gjerningspersonens økonomiske situasjon må «nullstilles» ved at utbyttet av straffbare handlinger inndras. Inndragning antas å ha en viktig allmennpreventiv effekt som et tillegg til selve straffen.⁶

Dersom størrelsen av utbyttet ikke kan godtgjøres, fastsettes beløpet ved skjønn.⁷ Bestemmelsen innebærer at utbyttets størrelse ikke må være bevist utover enhver rimelig tvil – sannsynlighetsovervekt er tilstrekkelig.

Hovedformålet med inndragning: Kriminalitet skal ikke lønne seg.

Unntaket fra det strenge strafferettslige beviskravet gjelder bare utbyttets størrelse, ikke at det er oppnådd et ulovlig utbytte.⁸

Det er kun utbytte av straffbare handlinger som skal inndras. For det første medfører dette at det må være årsakssammenheng mellom den straffbare handlingen og utbyttet som skal inndras, jf. ordlyden «[u]tbytte av straffbar handling skal inndras»⁹, HR-2004-1693-A avsnitt 74 og HR-2011-1193-A avsnitt 36.¹⁰ For det andre – igjen med henvisning til at det ikke skal inndras mer enn utbyttet av straffbare handlinger – skal brutto utbytte reduseres med betalt eller utlignet skatt av utbyttet, jf. HR-2015-2469-A, avsnitt 21.

5. Jf. f.eks. HR-2017-821-A, HR-2015-2225-A og HR-2010-1127-A.

6. Jf. Ot. prp. nr. 8 (1998–1999) punkt 1 og NOU 1996:21 *Mer effektiv inndragning av vinning*, punkt 2.1–2.2.

7. Jf. straffeloven § 67 andre ledd andre punktum.

8. Jf. Ot. prp. 90 (2003–2004), side 461.

9. Jf. straffeloven § 67 første ledd første punktum.

10. Illustrerende for årsakssammenhengen er også LB-2007-174157: Et avfallsselskap hadde mottatt avfall mot betaling. Avfallet hadde blitt sluppet ut i en elv og utgjorde dermed en fare for forurensning. Påtalemyndigheten påsto inndragning av inntektene avfallsmottaket hadde fått for å motta avfallet. Lagmannsretten kom imidlertid til at det kun var besparelsene selskapet hadde hatt med å slippe avfallet ut i elven, som utgjorde «utbyttet» forårsaket ved de ulovlige utslippene.

Ordlyden i § 67 om bruttoinndragning («utgifter kommer ikke til fradrag») harmonerer i en del saker dårlig med det grunnleggende prinsippet om nullstilling av utbyttet fra den straffbare handlingen. Dersom utgifter fra ellers lovlig virksomhet ikke kommer til fradrag vil inndragningen raskt få pønalt karakter, noe som ikke vil være i tråd med nullstillingsprinsippet. Dette synes også å være i tråd med inndragningsutvalgets forståelse av gjeldende rett, som særlig er basert på høyesterettspraksis, og en årsak til at utvalget foreslår å presisere ordlyden i bestemmelsen.¹¹

I NOU-en uttales følgende om rettstilstanden for fradrag for utgifter i punkt 4.5.2:

Rettstilstanden fremstår samlet sett som noe utilgjengelig og uavklart når det gjelder hvilke fradrag som skal gjøres. Rådet mener at rettstilstanden best forstås ut fra prinsippet om at ingen skal tjene på å begå straffbare handlinger, herunder fullbyrde en påbegynt straffbar handling.

Vi er enige i denne forståelsen. I de fleste saker synes retten å legge nullstillingsprinsippet til grunn. I det følgende vil vi se nærmere på relevant rettspraksis og ulike situasjoner der utgifter kan komme til fradrag.

Frادrag for utgifter gjennom lempning

3.1 Generelt

Etter ordlyden kan lempning foretas helt eller delvis der hvor inndragning vil være «klart urimelig». Adgangen til å foreta lempning er altså etter ordlyden meget snever. I HR-2021-301 oppsummerer Høyesterett lempningsregelen slik:

Jeg oppsummerer med at lempningsregelen er en snever unntaksregel. I den skjønsmessige vurderingen av om inndragningsansvaret vil være klart urimelig, må det legges vekt på om den straffbare handlingen er i

kjerneområdet for inndragningsordningen. Lempning bør da i utgangspunktet bare skje der utbyttet er forbrukt og domfelte har dårlig økonomi. Utgifter knyttet til den kriminelle aktiviteten kan trekkes inn i vurderingen der disse gjelder erverv av formuesgoder med lovlig omsetningsverdi. Også i slike tilfeller må det imidlertid foretas en konkret vurdering.

Også forarbeidene påpeker at lempning kan være aktuelt der gjerningspersonen har forbrukt utbyttet og har svak økonomi.¹² I slike tilfeller vil inndragning kunne ramme hardt, og rettspraksis viser at domstolene er tilbøyelige til å lempe på ansvaret i disse situasjonene.

Slike hensyn gjør seg i alminnelighet ikke gjeldende for foretak. Likevel kan lempning av inndragningen være aktuelt også for foretak, men da i form av fradrag for utgifter påløpt for å generere utbytte. For å vurdere om inndragningen vil være klart urimelig etter lempningsregelen, må det sondres mellom ulike typer utgifter.

3.2 Faste utgifter fra lovlig virksomhet – herunder «generalomkostninger»

3.2.1 Overordnet om årsakssammenheng og faste utgifter fra den lovlige virksomheten

I HR-2020-1353-A gjorde underentreprenøren gjeldende at alle utgifter foretaket hadde hatt med å utføre de ulovlige arbeidene måtte komme til fradrag ved beregningen av utbyttebeløpet. Høyesterett gikk ikke inn på spørsmålet. Begrunnelsen var at inndragningsbeløpet var satt så mye lavere enn bruttoinntekten for arbeidene at et eventuelt fradrag for utgifter ikke ville medført noen reduksjon i inndragningsbeløpet.

Anførselen er imidlertid typisk for slike saker – det gjøres gjerne gjeldende at inndragningen må begrenses til et beregnet nettoutbytte. Det påstås f.eks. at det skal fradragføres utgifter som har en viss tilknytning til – men som ville påløpt uavhengig av – den

11. Jf. f.eks. punkt 12.5.4 i NOU 2020:10: «Høyesterett har flere ganger uttalt at reglene om inndragning av utbytte skal tolkes med utgangspunkt i nullstillingsprinsippet og at regelverket ikke har et pønalt formål. Slike betraktninger har også fått stor plass i forarbeider. Anvisningen i straffeloven § 67 andre ledd om at utgifter ikke kommer til fradrag, fremstår i dette lys som noe misvisende, når det i rettspraksis alltid blir gjort fradrag med unntak av tilfeller der utgiftene knytter seg til erverv eller aktivitet som ikke er lovlig i seg selv.»

12. Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003–2004), side 461.

straffbare handlingen. Et eksempel er at den delen av virksomheten som utøver straffbare handlinger, tilordnes en andel av den totale virksomhetens faste utgifter.

Etter vårt syn må en slik anførsel som den klare hovedregel avvises. For utgifter som ville påløpt uansett i den lovlige delen av virksomheten, er det ikke årsakssammenheng mellom utbyttet av den straffbare handlingen og utgiften.¹³ Dersom det innrømmes fradrag for slike utgifter, vil straffbare handlinger kunne lønne seg. Det skjer da ikke en fullstendig nullstilling i og med at det innrømmes et for høyt fradrag for utgifter ved beregningen av inndragningen. Et slikt fradrag for en andel av de faste utgiftene innebærer altså at den lovlige virksomheten

« For utgifter som ville påløpt uansett i den lovlige delen av virksomheten, er det ikke årsakssammenheng mellom utbyttet av den straffbare handlingen og utgiften. Dersom det innrømmes fradrag for slike utgifter, vil straffbare handlinger kunne lønne seg.

sitter igjen med en del av utbyttet fra de straffbare handlingene. Dette vil kunne medføre konkurransevridding og uthule inndragningsinstituttets allmennpreventive effekt. Å innrømme fradrag for slike utgifter er etter vårt syn i strid med det sentrale hensynet bak inndragningsbestemmelsen (nullstillingsprinsippet).

« Utbytte vil kunne medføre konkurransevridding og uthule inndragningsinstituttets allmennpreventive effekt.

3.2.2 Begrepet «generalomkostninger»

I forarbeidene er det uttrykkelig presisert at det ikke skal gis fradrag for såkalte «generalomkostninger».¹⁴ I NOU 1996:21 Mer effektiv inndragning av vinning er begrepet løselig definert slik i punkt 4.5.2:

Med dette sikter vi til de generelle utgiftene en ervervsvirksomhet medfører som lønnsutgifter, husleieutgifter, avskrivninger m.v. En motsatt løsning ville i realiteten innebære at en bedrift som har foretatt enkelte ulovlige salg, gjennom beregningen av vinningen fikk redusert sine generelle utgifter. Til tross for inndragningen ville den dermed tjene på lovbruddet.

NOU 2020:10 omtaler ikke dette begrepet. Opprinnelig stammer begrepet «generalomkostninger» fra skatteretten. Det var tidligere brukt i skatteloven, jf. skatteloven 1911 §19, og er fremdeles et skatterettslig begrep som brukes ved fordeling av utgifter mellom ulike skattesteder.¹⁵ I skatterettslig sammenheng er generalomkostninger forstått som «utgifter som ikke kan henføres til noen bestemt inntektskilde», jf. Rt. 1987 s. 269, jf. side 280–281 med videre henvisninger. Ofte vil dette være utgifter til administrasjon ved hovedkontoret til en bedrift. Etter hva vi forstår, var det Matningsdal som først tok i bruk begrepet «generalomkostninger» i strafferettslig sammenheng i sin doktorgrad om inndragning. Matningsdals forståelse av begrepet synes å ligge til grunn for lovforarbeidenes¹⁶ forståelse av begrepet.

3.3.3 Sammenhengen mellom faste utgifter og «generalomkostninger»

Fradrag for faste utgifter (herunder avskrivninger) og generalomkostninger var spørsmål da lagmannsretten behandlet inndragningen for en settefiskprodusent i LG-2019-30578.¹⁷ Til spørsmålet om fradrag uttalte lagmannsretten:

13. Jf. Matningsdal, *Inndragning*, side 192 (1987).

14. Jf. Ot.prp. nr. 90 (2003–2004), side 461.

15. Jf. *Skatte-ABC 2020/2021*, punkt 4.1 og 5.9.

16. Jf. NOU 1996:21, punkt 4.5.2. og Ot.prp. nr. 90 (2003–2004), side 461.

17. Høyesterett gikk ikke inn på spørsmålet, jf. HR-2020-955-A.

Som utgangspunkt skal det foretas en brutto inndragning. Det skal ikke gjøres fradrag for generalkostnader. Det er her gjort fradrag for variable kostnader, men ikke for faste kostnader som avskrivninger og tilsvarende. Foretaket hadde i den relevante perioden et resultat på 4 200 000 kroner, og det ble besluttet tatt ut utbytte fra foretaket i samme størrelsesorden. Hva dette utbyttet faktisk ble benyttet til – det ble etter det opplyste reinvestert i konsernets samlede virksomhet og således ikke utbetalt til personer på eiersiden – har ikke nevneverdig betydning. Den påståtte inndragningen finnes å ligge godt innenfor de optrukne rammer for slik inndragning, og beløpet finnes å være forsiktig beregnet hensett til de konkrete forhold i saken.

Vi slutter oss til den lovforståelsen som lagmannsretten la til grunn. Samtidig merker vi oss at lagmannsretten her synes å likestille «generalkostnader» – formentlig en omskriving av «generalomkostninger» – med begrepet faste kostnader, som i økonomisk terminologi normalt forstås som kostnader som ikke varierer i takt med at produksjonen reduseres eller økes. Vi har valgt å benytte begrepet «utgifter» i stedet for «kostnader» da «utgifter» benyttes i loven – selv om utgifter og kostnader har noe ulik regnskapsrettslig betydning.¹⁸ Faste utgifter er da f.eks. årlige avskrivninger av investeringskostnaden for et fabrikkbygg. En slik utgift er pådratt og betalt ved byggingen av fabrikk og er dermed «fast». Vi forstår lagmannsretten dithen at faste utgifter som uansett ville påløpt for selskapet uavhengig av den straffbare virksomheten, ikke kommer til fradrag, mens variable utgifter kan komme til fradrag. Som vi har vært inne på, skal inndragningen i utgangspunktet ikke medføre tap for selskapet utover å «nullstille» fortjenesten fra den straffbare handlingen.

Vi forstår rettskildene slik at «generalomkostninger» ofte vil falle inn under begrepet faste utgifter. Det at en fast utgift i tillegg

vurderes å være en «generalomkostning», vil ut fra de gjeldende rettskildene redusere sannsynligheten for at utgiften kan fradras i inndragningsbeløpet. Begrepet «generalomkostninger» er imidlertid hverken klart eller uttømmende definert, slik at vi ikke kan beskrive sammenhengen mellom faste utgifter og «generalomkostninger» helt presist.

Den konkrete vurderingen av hvilke kostnader som kan fradragføres i inndragningsbeløpet, må etter vårt syn gjøres basert på en tolkning av begrepet «generalomkostninger», i kombinasjon med en tolkning av ordlyden i strl. § 67 (vedrørende utgiftenes årsakssammenheng med den straffbare handlingen) og reglene oppstilt i rettspraksis (f.eks. i hvilken grad innvilgelse av fradrag medfører at «nullstillingsprinsippet» opprettholdes). At det må være årsakssammenheng mellom inndragningen og den straffbare handlingen, støttes ut fra en direkte tolkning av ordlyden i straffeloven § 67: «[u]tbytte av straffbar handling skal inndras», og av forarbeidene: «[d]et må være årsakssammenheng mellom den straffbare handlingen og utbyttet; utbyttet må stamme fra den straffbare handlingen».¹⁹

Etter vårt syn vil faste utgifter og «generalomkostninger» selskapet har pådratt seg uavhengig av den straffbare virksomheten, ikke kunne trekkes fra i inndragningsbeløpet. Dette vil også kunne være tilfelle for utgifter til faste og lovlig lønnede ansatte, som bruker noe av tiden sin på straffbar virksomhet. Det må imidlertid gjøres en konkret vurdering av utgiftens karakter i denne sammenheng – altså hvor «fast» den er.

I praksis vil antakelig dokumentasjon på hvilke utgifter som er faste og variable, og i hvilken grad utgiftene knytter seg til den straffbare virksomheten, bli avgjørende for om de kan fradragføres ved beregningen av inndragningsbeløpet. For at retten skal kunne beregne inndragningsbeløpet korrekt, er det dermed viktig at påtalemyndigheten dokumenterer de relevante utgiftene på en oversiktlig måte. I fravær av dokumentasjon vil

18. Med «utgifter» menes her kostnader som er pådratt, og ikke nødvendigvis gjennomførte betalinger. Utgifter betyr normalt foretatte betalinger, mens kostnader er hva som er pådratt og regnes inn som en kostnad i regnskapet selv om betalingen ikke er foretatt.

19. Ot. prp. 90 (2003–2004), side 461.

retten kunne ende opp med skjønnsmessige fradragsberegninger der den ser seg nødt til å legge inn en høy sikkerhetsmargin. Dersom påtalemyndigheten ikke dokumenterer utgiftene grundig, kan resultatet dermed bli et vesentlig lavere og mindre korrekt inndragningsbeløp.

3.3 Utgifter til lovlige anskaffelser som benyttes i den ulovlige virksomheten

Rettspraksis har gitt uttrykk for at utgifter til anskaffelse av gjenstander med lovlig omsetningsverdi som benyttes i den ulovlige virksomheten, skal komme til fradrag, jf. f.eks. HR-2015-348-A. I denne dommen fikk en MC-klubb som drev ulovlig alkoholsalg, inndratt et beløp tilsvarende halvparten av utgiftene den hadde

I sin konkrete vurdering av lempningsregelen la Høyesterett vekt på at en del av omsetningen var brukt til å leie et lokale med lovlig omsetningsverdi. Her har Høyesterett konkret utvidet fradragsmulighet for lovlig omsetningsverdi for gjenstander (fra den tidligere dommen HR-2015-348-A) til også å kunne gjelde andre typer anskaffelser, som husleie. Etter vårt syn er dette i tråd med nullstillingsprinsippet. Når fradrag for lovlig husleie til det ulovlige pokerlokalet innvilges vil inndragningen kunne tilsvare overskuddet (utbyttet) fra den straffbare pokervirksomheten. Utgifter til lokalet har direkte årsakssammenheng med den straffbare virksomheten. I denne saken var det ikke spørsmål om sammenblanding av faste utgifter fra ellers lovlig virksomhet, som ville ha påløpt uavhengig av den straffbare handlingen (jf. punkt 3.2 over).

Derimot la ikke Høyesterett vekt på lønns-kostnader ved fradragsberegningen da det ikke var inngått arbeidskontrakter eller betalt skatt av lønnen. Heller ikke utgiftene til innkjøp av alkohol til skjenking på pokerklubben ble lagt vekt på da den var anskaffet fra utlandet og brakt inn i landet ufortollet.

Her skiller HR-2021-301 seg fra HR-2015-348-A ved at det ikke gjøres noen avkortning av fradrag for anskaffelser med lovlig omsetningsverdi. At det ikke gis fradrag for «ulovlige utgifter» til lønn og alkohol i den nyere dommen bryter ikke med nullstillingsprinsippet på tilsvarende måte som i HR-2015-348-A, og den nye avgjørelsen får ikke samme «pønale preg». Etter vårt syn er løsningen i HR-2021-301 også i tråd med inndragningsutvalgets forståelse av gjeldende rett.²¹

I lys av det ovenstående taler mye for at påtalemyndigheten bør være varsom med å nekte fradrag i inndragningsbeløpet for utgifter til lovlige anskaffelser pådratt i ulovlig virksomhet.

« I praksis vil antakelig dokumentasjon på hvilke utgifter som er faste og variable, og i hvilken grad utgiftene knytter seg til den straffbare virksomheten, bli avgjørende for om de kan fradragsføres ved beregningen av inndragningsbeløpet.

ved den lovlige anskaffelsen av alkoholvarene.²⁰ Idet kun halvparten av de lovlige utgiftene her kom til fradrag, kan avgjørelsen kritiseres for å ha et visst «pønalt preg» ved at den gikk utover en nullstilling av situasjonen slik den var forut for den straffbare handlingen.

Den helt ferske avgjørelsen HR-2021-301 gjaldt fradrag for utgifter for en ulovlig pokerklubb. Høyesterett kommenterte her først HR-2015-348-A:

(26) Uttalelsene i avgjørelsen er rettet mot anskaffelse av gjenstander, men jeg legger til grunn at synspunktene vil være relevante også for andre typer erverv – blant annet ved leie av lokaler eller ansettelse av arbeidskraft.

20. Se tilsvarende i LG-2019-100080. Anken over inndragningskravet ble forkastet, jf. HR-2020-967-U.

21. Jf. NOU 2020:10 punkt 4.5.2.

Tekst: lagdommer **Rune Bård Hansen**, Agder lagmannsrett

Foto: **Pixabay**

// runebaard@yahoo.no

Vannscooterfolkets juridiske myter knust i Høyesterett

En 19 år gammel mann fra Drammen ble både 1. april og 31. mai 2020 tatt for å kjøre med vannscooter i Færder nasjonalpark. Dette er straffbart i henhold til naturmangfoldloven § 74, jf. § 4, jf. forskrift om vern av Færder nasjonalpark § 3. For dette fikk han en bot på 18 000 kroner fra politimesteren i Sør-Øst. Han nektet å vedta forelegget, så saken ble behandlet i Vestfold tingrett i desember 2020.

En oppfinnsom forsvarer

Siktetes forsvarer gjorde i tingretten gjeldende flere rettslige anførsler. For det første ble det hevdet at naturmangfoldloven ikke gir Kongen (regjeringen) rett til å vedta i forskrift at det skal være forbudt å bruke vannscooter i Færder nasjonalpark. Etter siktetes mening var slik bruk ikke i strid med forskriftens verneformål. Videre hevdet han at forbudet mot vannscootere var i strid med Grunnloven § 106 første ledd om retten til fri bevegelse innenfor rikets grenser og tilsvarende prinsipp i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 12. Som om dette ikke var nok, ble det også vist til EMK artikkel 8. Avslutningsvis ble det

anført at selv om den aktuelle vannscooteren ikke var importert fra et EØS-land, tilsa harmonisering av rettsreglene at man måtte ta i betraktning at forbudet mot bruk av vannscootere i nasjonalparken – ifølge siktete – var ulovlig etter EØS-loven § 1. Etter denne bestemmelsen vil kvantitative importrestriksjoner og alle tiltak med tilsvarende virkning være forbudt mellom avtalepartene i hoveddelen av EØS-avtalen.

Tingretten satte jussen på plass

Forsvarer hadde virkelig lett med lys og lykte etter merkverdige og klart uholdbare frifinnelsesgrunnlag. Ikke uventet ble samtlige parert av tingretten.

LA-2007-177449
RG-2009-981

Tingretten slo innledningsvis fast at regjeringen utvilsomt hadde hjemmel i verneforskriften til å forby vannscooterkjøring. Verneinteressene var det sentrale formålet bak forskriften. Ren rekreasjonskjøring med vannscooter kunne regjeringen derfor fritt prioritere etter hensynet til vern av natur, dyr og mer tradisjonelt friluftsliv. Føre-var-prinsippet i naturmangfoldloven § 9 underbygget også berettigelsen av et forbud mot vannscootere.

« Jeg kjører masse i nasjonalparken, og det kommer jeg til å fortsette med

Tingretten nøyde seg med å slå fast at et forbud mot vannscootere åpenbart ikke var i konflikt med Grunnloven § 106, FN-konvensjonen eller EMK artikkel 8. Også disse overordnede rettsnormene må tolkes og anvendes i konkurranse med andre anerkjente rettigheter, for eksempel har også dyr rettslig vern på forskjellige områder som kan hjemle begrensninger i retten til «fri utfoldelse.»

Avslutningsvis fant tingretten det «svært lite sannsynlig» at gjeldende regler om kvantitative importrestriksjoner står i motstrid til det aktuelle forbudet i nasjonalparken, og pekte blant annet på at forbudet bare gjelder i en mikroskopisk del av det norske sjøarealet. Tingretten hadde ikke noe behov for å gå nærmere inn på forholdet til EØS-loven, da den aktuelle scooteren uansett var importert fra Mexico.

Etter dette ble vannscooterføreren domfelt etter begge poster i forelegget.

Tingrettens konklusjon

Tingretten fastsatte straffen for å ha kjørt to ganger i nasjonalparken til en bot på 21 600 kroner, subsidiært fengsel i 43 dager, i samsvar med aktors påstand. I skjerpende retning ble det blant annet lagt vekt på at kjøringen hadde foregått på våren, da særlig sjøfugl har behov for ro. Siktete hadde dessuten uttalt til Tønsberg blad at «jeg kjører masse i nasjonalparken, og det kommer jeg til å fortsette med». Han ble også ilagt saksomkostninger på 5000 kroner.

«Dobbelt» anke fra siktete

Siktete anket dommen til Agder lagmannsrett. Anken gjaldt både lovanvendelsen under skyldspørsmålet og straffutmålingen. Lag-

mannsrettens ankeutvalg fant det «åpenbart at siktete ikke kan høres med noen av sine rettslige innvendinger for forbudet mot å bruke vannscooter i Færder *nasjonalpark*», og nektet anken over lovanvendelsen fremmet for ankebehandling.

Anken over straffutmålingen ble derimot fremmet og skal behandles av lagmannsretten 19. mai 2021. Lagmannsretten skriver i sin henvisningsbeslutning at det «har betydning utover den foreliggende sak å gi retningslinjer for straffutmåling for kjøring med vannscooter i nasjonalpark».

Straffutmålingen vil sannsynligvis bli endelig avgjort i Høyesterett.

Siste ord om lovanvendelsen

Siktete anket lagmannsrettens beslutning om ikke å behandle anken over lovanvendelsen til Høyesterett. Forsvarer sendte et fylldig støtte-skriv der tidligere anførsler ble utdypet ytterligere. Høyesterett forkastet anken i en kjennelse av 4. april 2021 med følgende fyndige konklusjon: «Ankeutvalget finner det enstemmig klart at anken ikke kan føre frem.»

« Masseovertredelser av bestemmelser til vern om natur og miljø må prioriteres sterkere enn før.

Oppsyn med ferdselen i nasjonalparken må prioriteres

Det har vært mye kjøring med vannscooter i nasjonalparken de siste somrene.

Etter dette har domstolene ryddet vekk all juridisk tvil om holdbarheten av vannscooterforbudet i Færder nasjonalpark (og andre nasjonalparker). Jeg legger til grunn at politiet, Statens naturoppsyn og nasjonalparkledelsen vil skjerpe kontrollen kommende sommersesong, noe som også vil være i tråd med prioriteringene til den nye riksadvokaten. Han har understreket at masseovertredelser av bestemmelser til vern om natur og miljø må prioriteres sterkere enn før for å unngå en gradvis bit-for-bit-effekt der forbud ikke lenger blir tatt alvorlig.

Det er som kjent mye lettere straks å ta et onde med roten enn å stramme inn senere.

Tekst: lagdommer **Rune Bård Hansen**, Agder lagmannsrett
// runebaard@yahoo.no

Lagmannsretten skjerpet vannscooterstraff i viktig dom

I Vestfold tingrett ble en 20-åring i desember 2020 dømt til 21 600 kroner i bot for to kjøring med vannscooter i Færder nasjonalpark utenfor Tjøme. Han hevdet at kjøringen var lovlig fordi forbudet ikke hadde tilstrekkelig lovhjemmel og dessuten var i strid med EØS-traktaten. Dette nådde han ikke fram med, og anken hans over lovanvendelsen ble forkastet av Høyesterett.

Anken over straffutmålingen ble derimot henvist til behandling av Agder lagmannsrett og avgjort ved dom 21. mai 2021. Dette er en viktig dom, som alle med interesse for natur og miljø bør kjenne innholdet av.

De straffbare handlingene

Den første kjøringen skjedde 1. april 2020. Siktede kjørte vannscooter i nasjonalparken i ca. 40 minutter i rundt 30 knop. Den 31. mai 2020 fisket (dorget) han fra vannscooteren i svært lav hastighet. Lagmannsretten fant den første overtredelsen klart mer alvorlig enn den andre.

Lagmannsretten: «Vannscooterkjøring er et økende samfunnsproblem»

Verneforskriftens formål er blant annet å gi allmennheten anledning til uforstyrret opplevelse av naturen ved naturvennlig og enkelt friluftsliv, og å ta vare på livsmiljøet for plante- og dyrelivet, spesielt med hensyn til sjøfuglene og deres hekkeplasser. Lagmannsretten la vekt på at vannscooterkjøring er et økende samfunnsproblem, det er vanskelig å oppdage og forhindre og det er til sjenanse for naturen og dyre- og fuglelivet. Fart, støynivå og bevegelsesmønster gjør scooteren spesielt skadelig for sjøfuglene. Dette er særlig uheldig om våren når fuglene i hekketiden trenger ekstra ro for å skaffe mat og pleie avkom. Sterke allmennpreventive hensyn gjør seg derfor gjeldende.

En realitetsorientert, men neppe angrende synder

Siktede driver vannscooterfirma og er nestleder i vannscooterforbundet. Under ankeforhandlin-

gen reserverte han seg mot tidligere uttalelser i media av typen «det er lovlig å kjøre i nasjonalparken, jeg har kjørt der masse og det vil jeg fortsette med.» Han gav uttrykk for at han nå aksepterte forbudet, at han vil rette seg etter dette og informere andre i miljøet.

En kjøring – 18 000 kroner

Lagmannsretten konkluderte med at riktig utgangspunkt for én gangs ulovlig kjøring var en bot på 18 000 kroner, tilsvarende det Høyesterett i HR-2015-1397 fant «ikke for strengt» for kjøring med snøscooter i nasjonalpark. Ved to kjøring, der den andre var mindre alvorlig, var passende straff 25 000 kroner i bot. Den subsidiære fengselsstraffen ble fastsatt til 45 dager. I tillegg ble siktede dømt til å betale totalt 7000 kroner i saksomkostninger til staten. Anken ble dermed ingen lønnsom affære for ham.

Til Høyesterett?

Jeg anser det sannsynlig at siktede anker straffutmålingen til høyesterett. I så fall tror jeg saken blir henvist til behandling, men at anken neppe fører frem. Saker om miljøkriminalitet blir som regel bedømt strengere for hver instans. Det vil uansett være verdifullt å få Høyesteretts vurdering av hva som er riktig straffnivå. Det er langt fra sikkert at 18 000 kroner er tilstrekkelig avskrekkende.

Viktige spørsmål om lovgrunnlaget for straff og botens størrelse ved vannscooterkjøring er nå avklart. Politiet og naturoppsynet har fått et solid juridisk fundament for en aktiv oppsynssommer.

Straffesporet eller forvaltningssporet?

I denne artikkelen retter vi oppmerksomheten mot saker om miljøkriminalitet, der en tilsynsmyndighet har mulighet til enten å følge straffesporet eller forvaltningssporet, dvs. enten anmelde eller treffe vedtak om overtredelsesgebyr.

Vassdrags- og energidirektoratet (NVE) fikk fra 2011 hjemmel til å gi overtredelsesgebyr for brudd på vannressursloven. Loven har alltid hatt hjemmel til å ilegge straff. Derfor har vi siden 2011 kunnet velge om vi skal følge opp alvorlig

miljøkriminalitet ved å anmelde forholdet eller treffe vedtak om overtredelsesgebyr. Jeg mener NVE har fulgt Riksadvokatens signal om at det er de alvorligste sakene som bør anmeldes.

Søkelyset i artikkelen vil være på hvordan

Tekst: **Kjersti Halmrast**, NVE
 Foto: **Jan Henning L'Abée-Lund**, NVE
 // kjh@nve.no

saksbehandlingen hos påtalemyndigheten og tilsynsmyndigheten gjensidig påvirker hverandre, og spesielt hvordan utviklingen i straffesporet får betydning for senere oppfølging i forvaltningsporet. Jeg vil særlig se på foreldelse som begrunnelse for henleggelse, herunder beregning av foreldelsesfrister ved brudd på særlovgivningen.

I denne artikkelen, går jeg gjennom to straffesaker etter vannressursloven. Felles for disse er at det tok lang tid fra de ulovlige forholdene skjedde, til sakene ble avsluttet, og at dette fikk betydning for resultatet. Mye av beskrivelsen tror jeg kan være typisk og gjennkjennbart for mange som følger opp miljøkriminalitet, enten det er i politi- og påtalesystemet eller innen en tilsynsmyndighet. Avslutningsvis har jeg noen tilbakeskuende betraktninger relatert til disse sakene.

To anmeldelser som ikke førte frem

Begge sakene jeg skal gå gjennom nedenfor, ble først henlagt fordi påtalemyndigheten feilaktig mente at foreldelse hadde inntrådt. Henleggelsene ble påklaget. Den ene saken endte til slutt med henleggelse pga. foreldelse. Den andre saken ble avsluttet med påtaleunntatelse fordi det var gått så lang tid siden det straffbare forholdet fant sted.

← Ferskvannet der fiskeoppdrettsselskapet foretok det ulovlige vannuttaket. Bildet er tatt ved normal vannstand.

Ulovlig vannuttak fra et settefiskeselskap

Et fiskeoppdrettsselskap i Nordland hadde i perioden 12. januar–25. februar 2014 tatt ut for mye vann fra et ferskvann. Dette medførte at vannstanden over en periode på ca. seks uker var under laveste tillatte regulerte vannstand (LRV). På det meste hadde vannstanden vært 42 cm under LRV.

NVE mente dette lovbruddet var så alvorlig at vi anmeldte det i januar 2016. Saken ble henlagt av politiet i mai 2016. Vi påklaget avgjørelsen, men i juli 2016 valgte også statsadvokaten å henlegge saken. Statsadvokatens begrunnelse var at det straffbare forholdet var foreldet. Han la til grunn to års foreldelsesfrist for overtredelser etter vannressursloven. Etter Høyesteretts avgjørelse i Barlindbotn-saken (HR-2020-955-A, avsagt 6. mai 2020) er det klart at dette var en feil avgjørelse, og at overtredelser etter vannressursloven har fem års foreldelsesfrist. NVE regnet med at statsadvokatens syn mht. lengden på foreldelsesfristen stemte, og tok ikke initiativ overfor Riksadvokaten for å få avgjørelsen opphevet.

NVE regnet med at statsadvokatens syn mht. lengden på foreldelsesfristen stemte, og tok ikke initiativ overfor Riksadvokaten for å få avgjørelsen opphevet.

- ↓ Dette ferskvannet er en reservevannkilde for fiskeoppdrettselskapet. Selskapet hadde tilatelse til 11 meter regulering. Vannkilden var ikke tatt i bruk på tidspunktet for det ulovlige vannuttaket.

Slik gikk saken videre

- I januar 2017 traff NVE vedtak om overtredelsesgebyr på 6 000 000 kr. Ved vurderingen av gebyrets størrelse la NVE i skjerpende retning bl.a. stor vekt på at det var et viktig konsesjonsvilkår som var brutt, og at det var en omfattende overtredelse, både hva gjaldt varighet og hvor langt under LRV selskapet hadde gått. Andre viktige momenter var at bruddet hadde medført fare (herunder potensiell) for naturskade, og at handlingen etter vårt syn var utført forsettlig med formål å fremme selskapets interesser. Sist, men ikke minst, la NVE stor vekt på at foretaket hadde hatt en ulovlig fortjeneste på nesten 5 300 000 kr (lavt estimat). I formildende retning vektla NVE at det var gått nesten tre år fra lovbruddet til vedtak om sanksjon.
- NVEs vedtak ble påklaget. Endelig vedtak i klagesaken ble truffet av Olje- og energidepartementet i desember 2018. Der ble gebyret redusert til 5 000 000 kr pga. lang saksbehandlingstid.
- Oppdrettsselskapet gikk til retten. Ofoten tingrett skulle vurdere om saken skulle avvises, om overtredelsesgebyret var for høyt, og om overtredelsesgebyret var foreldet. Tingretten frifant staten i slutten av oktober 2019¹. Retten la til grunn at den lange saksbehandlingstiden innebar en krenkelse av EMK² artikkel 6 nr. 1. Etter rettens mening var imidlertid konvensjonsbruddet tilstrekkelig reparert ved at overtredelsesgebyret endelig ble satt til 5 000 000 kr.
- Dommen ble anket av oppdrettsselskapet. Hålogaland lagmannsrett traff endelig avgjørelse 10. mars 2020³, nesten seks år etter at den ulovlige tappingen av ferskvann fant sted. Domstolen avviste foreldelse, og tingrettens frifinnelse av staten ble stående.

1. TOFOT-2019-43733

2. Den europeiske menneskerettskonvensjon

3. LM-2019-185091

Ulovlig fjerning av kantvegetasjon

Etter vannressursloven § 11 skal det langs vassdrag med årssikker vannføring opprettholdes et naturlig, begrenset vegetasjonsbelte. En grunneier fjernet deler av kantvegetasjonen langs elven Dølja i Buskerud i desember 2016. Naturvernforbundet og Norsk Ornitologisk Forening anmeldte forholdet i januar 2017. Endelig påtaleavgjørelse, i form av påtaleunntatelse, ble besluttet i midten av juni 2020, altså mer enn tre år og fem måneder etter at trærne ble felt.

Fra anmeldelsen til endelig påtaleavgjørelse skjedde det mye av prosessuell karakter. Politiet henla saken i juli 2019. Begrunnelsen var at saken var foreldet, også i denne saken ble det lagt til grunn to års foreldelsesfrist for brudd på vannressursloven. Henleggelsen ble påklaget. Statsadvokaten opprettholdt den imidlertid i november samme år, med samme begrunnelse.

«**Begrunnelsen var at saken var foreldet, også i denne saken ble det lagt til grunn to års foreldelsesfrist for brudd på vannressursloven**

NVE ble overrasket da vi fikk beskjed om henleggelsen. Vi valgte å ta en intern gjennomgang av reglene om foreldelsesfrister:

Straffeloven § 86 første ledd bokstav a fastslår at foreldelsesfristen er to år «når den høyeste lovbestemte straffen er bot eller fengsel inntil 1 år». Etter bokstav b er fristen fem år «når den høyeste lovbestemte straffen er fengsel inntil 3 år».

Det er § 63 i vannressursloven som hjemler bruk av straff for brudd på loven, og som fastslår strafferammen. Den alminnelige strafferammen på bot eller fengsel i tre måneder går frem av første ledd, som fastslår hvilke brudd på loven som kan medføre straff: «Med bøter eller fengsel inntil tre måneder straffes den som forsettlig eller uaktsomt ...»

I tredje ledd er strafferammen (siderammen) satt til to år, bl.a. dersom «skjerpende omstendigheter» foreligger. Bestemmelsen lyder: «Er det voldt fare for betydelig skade på mennesker, miljø eller eiendom, eller det forøvrig foreligger skjerpende omstendigheter, kan

overtredelser etter første og annet ledd straffes med fengsel inntil to år, om ikke strengere straffebud får anvendelse. Det samme gjelder hvor overtredelsen har voldt skade på mennesker eller verneverdier i et vernet vassdrag.»

Hvilken av disse strafferammene er å anse som den «høyeste lovbestemte fristen»?

Etter å ha sett på ordlyden i straffeloven § 86, sammenholdt med ordlyden i straffebestemmelsen i vannressursloven § 63 og andre rettskilder, konkluderte NVE med at det for brudd på vannressursloven må være den såkalte siderammen som avgjør foreldelsesfristen. Siderammen kan benyttes dersom det generelle kriteriet «skjerpende omstendigheter» er til stede. Vi mente at siderammen var avgjørende, uavhengig av om dette kravet er oppfylt i det konkrete tilfellet. Derfor mente vi at foreldelsesfristen for brudd på vannressursloven er fem år.

I midten av februar 2020 tok NVE derfor kontakt med Riksadvokaten. Vi gjorde embetet oppmerksom på saken, og at vi var uenige med statsadvokaten i at foreldelse hadde inntrådt. Riksadvokaten var veldig rask i sin saksbehandling. Ca. en uke senere skrev han i påtegning til statsadvokaten at han var enig med NVE, og at «Riksadvokaten opphever klagevedtaket 6. november 2019, og ber statsadvokaten treffe ny påtaleavgjørelse».

«**Riksadvokaten opphever klagevedtaket 6. november 2019, og ber statsadvokaten treffe ny påtaleavgjørelse.**

NVE var naturlig nok fornøyd med denne beslutningen, men saken var jo ikke ferdig. I midten av juni 2020 fikk NVE beskjed om at statsadvokaten hadde avgjort saken ved påtaleunntatelse. Dette var ikke veldig overraskende, det var tross alt gått nesten tre og et halvt år fra det straffbare forholdet fant sted. Som begrunnelse for avgjørelsen viste statsadvokaten til at det var gått lang tid, og de kravene EMK setter til fremdrift.

Først nå kunne NVE vurdere bruk av overtredelsesgebyr. Ettersom det hadde gått så lang tid siden ulovligheten skjedde, avsluttet imidlertid NVE saken uten å sanksjonere.

Noen betraktninger i etterkant av sakene

Begge sakene ble feilaktig henlagt av politiet og statsadvokaten fordi man i stedet for fem års foreldelsesfrist la til grunn to år. Dette, sammen med den lange saksbehandlingstiden totalt (politiet, forvaltningen og domstolen), fikk konsekvenser for det endelige resultatet: I saken om ulovlig vannuttak tok det bare rundt seks måneder fra NVEs anmeldelse til endelig påtaleavgjørelse, i form av henleggelse.

Målet må være at saksbehandlingen i alle ledd, både hos politiet/påtalemyndigheten og tilsyns-/klageorgan, er så effektiv at man ikke trenger å redusere størrelsen på boten/overtredelsesgebyret pga. EMKs eller Grunnlovens krav om tilstrekkelig effektivitet i saksbehandlingen.

Dermed var det mulig for NVE å treffe vedtak om overtredelsesgebyr, og det gjorde vi. Ved beregningen av overtredelsesgebyret la vi stor vekt på den ulovlige fortjenesten vi mente at selskapet hadde hatt. Overtredelsesgebyret ble satt til 6 000 000 kr, altså ca. 700 000 kr over antatt fortjeneste. Til tross for politiets/påtalemyndigheten relativt raske håndtering gikk det over seks år fra det ulovlige vannuttaket og til endelig avgjørelse i lagmannsretten. Dette måtte nødvendigvis få betydning for resultatet. Overtredelsesgebyret ble redusert⁴ til 5 000 000 kr, dvs. rundt 300 000 kr under antatt ulovlig fortjeneste.

I saken om kantvegetasjon tok det over tre og et halvt år fra den ulovlige hogsten og til påtaleunntatelse. Det er grunn til å tro at påtalemyndighetens avgjørelse ville blitt en annen dersom det ikke var gått så lang tid. Dersom saken likevel hadde blitt henlagt, hadde NVEs reelle mulighet til å gi overtredelsesgebyr vært større.

I lys av henleggelseskode som ble brukt i disse sakene, kan man i ettertid spørre seg om det noen ganger kan bli for mye oppmerksomhet hos påtalemyndigheten på å få unna saker som har ligget lenge, og å finne en henleggelseskode som passer for å oppnå dette. Det er åpenbart raskere og mindre ressurskrevende å henlegge saker enn å utstede forelegg, herunder å følge opp foreleggene som ikke blir vedtatt i rettsapparatet.

Målet må være at saksbehandlingen i alle ledd, både hos politiet/påtalemyndigheten og tilsyns-/klageorgan, er så effektiv at man ikke trenger å redusere størrelsen på boten/overtredelsesgebyret pga. EMKs eller Grunnlovens krav om tilstrekkelig effektivitet i saksbehandlingen. Slike avgjørelser vil i større grad virke preventivt enn avgjørelser der reduksjon har vært nødvendig. Dette gjelder særlig dersom reduksjonen har blitt så stor at boten/overtredelsesgebyret ender opp med å bli mindre enn det lovbryteren har tjent på det ulovlige forholdet.

4. Det var klageinstansen, OED, som reduserte størrelsen på overtredelsesgebyret. Lagmannsretten konkluderte med at reduksjonen var tilstrekkelig.

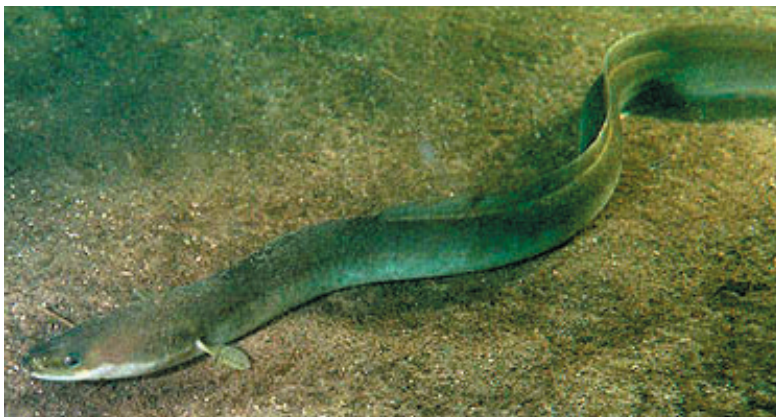
Tekst: førstestatsadvokat **Marianne Djupesland**, Økokrim

Foto: **Wikipedia**

// marianne.djupestrand@politiet.no

→ Europeisk ål

Vedtatt forelegg

Forelegg og inndragning for ulovlig import av truet dyreart

Økokrim har ilagt tre sjømatimportører forelegg for ulovlig import av europeisk ål. Europeisk ål (*Anguilla anguilla*) er truet av utryddelse, og det er derfor strenge regler for internasjonal handel med arten (CITES).

Den ulovlige importen omfattet totalt 4690 kg europeisk ål, som ble innført fra Danmark i perioden 1. januar 2016 til 1. september 2018. Overtreddene skyldes at bedriftene ikke hadde satt seg inn i reglene om import av truede arter, og kunne ha vært unngått hvis de hadde hatt bedre retningslinjer for, opplæring i og kontroll med egen importvirksomhet. De tre foretakene stanset importen da de ble gjort oppmerksom på at den var ulovlig.

Foreleggene var på 200 000 kroner, 150 000 kroner og 280 000 kroner. I tillegg til bøtene har Økokrim inndratt selskapenes vinning på henholdsvis 55 000 kroner, 63 000 kroner og 50 000 kroner. De tre foretakene har vedtatt foreleggene.

Økokrim håper at straffen som er ilagt, kan være et viktig signal til andre virksomheter om at de må sette seg inn i gjeldende regelverk, ha gode rutiner og være årvåkne slik at truede arter ikke blir importert ulovlig.

Miljødirektoratet, som har det overordnede ansvaret for kontroll med etterlevelse av CITES-forskriften, anmeldte bruddene på CITES-regelverket. Den ulovlige importen ble avdekket etter et tips om ulovlig eksport av ål fra Norge til Bulgaria. Miljødirektoratet tok kontakt med Toll-etaten for å undersøke opphavet til ålen som var eksportert. Gjennomgang av importpapirer hos Toll-etaten viste da at det over en lang periode var innført europeisk ål ulovlig fra en dansk leverandør til flere importører i Norge. Toll-etaten og Miljødirektoratet gjennomførte felles tilsyn ved de tre største importørene. Det ble da avdekket ulovlig import og mangelfulle kontrollrutiner ved de kontrollerte virksomhetene.

Etter at de ulovlige forholdene ble avdekket, har Miljødirektoratet økt kontrollen med ulovlig innførsel av CITES-listede arter. I tråd med stortingsmeldingen om miljøkriminalitet vil Miljødirektoratet, i samarbeid med andre relevante tilsynsmyndigheter, styrke tilsynet med etterlevelse av CITES-regelverket ytterligere.

Tekst: politiadvokat 2 **Elisabeth Rastad**, Øst politidistrikt

Foto: **Fra anmeldelsen av saken**

// elisabeth.rastad@politiet.no

TMOSS-2020-83631

Dom på ubetinget fengsel

Husbåt i naturreservat

I en rettskraftig dom fra Moss tingrett av 05.11.2020 dømmes en mann for brudd på naturmangfoldloven og plan- og bygningsloven etter å ha bygget og bodd på en husbåt i Vestre Vansjø naturreservat over flere år.

→ Husbåten på Vestre Vansjø naturreservat.

← Idyllisk beliggenhet for husbåten på Vansjø.

Vestre Vansjø naturreservat ble opprettet i 1992 og ligger i den sørvestre delen av Vansjø, som er preget av smale sund og viker. Formålet med vernet er å bevare et viktig våtmarksområde med vegetasjon, fugleliv og annet dyreliv som er naturlig knyttet til området.

Verneforskriften

I verneforskriften til naturreservatet er det innført eksempler på ulike tiltak som «kan endre de naturgitte forhold», som rammes, herunder oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger, opplag av båter, hensetting av campingvogner o.l. Domfelte erkjente de faktiske forhold og at han hadde bygget det som først var en flåte, om til en husbåt som han hadde brukt som sin faste bolig i ca. 2,5 år. Han mente imidlertid ikke at dette hadde endret de naturgitte forhold i naturreservatet.

Spørsmålet om noe «kan» endre de naturgitte forhold, er godt behandlet i avsnitt 28 i HR-2020-955-A, som omhandler en verneforskrift med en tilsvarende formulering. Høyesterett understreker her at man har å gjøre med et såkalt faredelikt, og at det ikke oppstilles noe kvalifikasjonskrav med hensyn til endringens alvorlighet eller varighet, selv om ikke enhver risiko for endringer kan anses straffbar.

I saken fra Moss tingrett forklarte et vitne fra Statens naturoppsyn seg om hvordan fuglelivet kunne bli påvirket av domfeltes strømaggregat, og om at husbåten trafikk inne i reservatet var et fremmedelement som fuglene også kunne bli påvirket av. Retten kom etter bevisføringen til at vilkåret om at de naturgitte forhold «kan endres», var oppfylt.

Plan- og bygningsloven

For å kunne straffe noen for overtredelse av plan- og bygningsloven må som kjent overtredelsen være «vesentlig», jf. pbl. § 32-9. Bygging av husbåt er et «tiltak» som omfattes av pbl. § 1-6. Det følger av denne bestemmelsen at iverksetting av tiltak som faller inn under loven, i utgangspunktet er søknadspliktig, jf. § 20-1 a, jf. § 20-2. Retten kom til at bygging av husbåt var søknadspliktig, men domfelte hadde ikke søkt kommunen om å få bygge husbåten eller søkt dispensasjon fra regelverket.

Spørsmålet var så om overtredelsen var «vesentlig», jf. pbl. § 32-9 første ledd. Det følger av bestemmelsen at det særlig skal legges vekt på «overtredelsens omfang og virkninger og graden av utvist skyld». Retten vektla her husbåtenes samfunnsmessige skadepotensial i et sårbart verneområde. Videre vektla den at kommunen hadde gitt domfelte pålegg om stans av arbeid med øyeblikkelig virkning, som han valgte å overse. Han flyttet midlertidig husbåten ut av verneområdet for senere å komme tilbake igjen. Klager fra turgåere, grunneier og naboer som hadde fått sin naturopplevelse begrenset, ble også vektlagt av retten, som etter en helhetsvurdering kom til at overtredelsen var vesentlig.

Retten tok utgangspunkt i en fengselsstraff på 30 dager, før øvrige skjerpende og formildende omstendigheter ble vurdert. Retten omgjorde en tidligere betinget dom og avsa etterskuddsdom med fellesstraff på 35 dager fengsel.

Dommen ligger på Lovdata.

Nytt fra rettspraksis

Gjengivelsene av avgjørelsene fra Høyesterett og lagmannsrettene er basert på sammendragene på lovdata.no.

Naturkriminalitet HR-2021-863-U

En mann i 20-årene var i lagmannsretten dømt for overtredelse av naturmangfoldloven § 75 første ledd, jf. § 15 første ledd og viltloven § 56, jf. § 20 for jakt på ender utenom jakttid. Straffen ble satt til betinget fengsel i 14 dager, bot på 15 000 kroner og tap av retten til å utøve jakt i ett år. Domfelte anket og viste til samisk sedvane og til ILO-konvensjon nr. 169 om urbefolkninger og stammefolk artikkel 8. Han anførte at regelverket er så strengt at det truer muligheten for å videreføre den samiske tradisjonen med vårkjakt på ender i Kautokeino.

Ankeutvalget i Høyesterett var enig i lagmannsrettens utgangspunkt om at det må foretas en avveining av sedvanens innhold og kvalitet opp mot behovet for den nasjonale regelen og de interesser som ligger til grunn for denne.

Ankeutvalget viste på den ene side til at vårkjakt innebærer jakt på en art i yngleperioden, noe som i utgangspunktet er i strid med moderne prinsipper for jakt. Fuglene skal i denne perioden produsere nye individer og bestanden er på sitt laveste og mest sårbare. Det ble også vist til at vårkjakt på ender er problematisk i forhold til bevaring av den truede arten dverggås, da den bruker området der jakten pågår.

På den annen side la ankeutvalget vekt på hensynet til samisk sedvane. I den forbindelse var det relevant at Sametinget først og fremst hadde hatt innvendinger til andre begrensninger i vårkjakt enn tidspunktet for jaktperioden, som var temaet i denne saken.

Etter en avveining av hensynet til samisk sedvane mot behovet for regulering av jakttid, sluttet ankeutvalget seg til lagmannsrettens vurdering om at samisk sedvane ikke kan medføre at bestemmelsene om jakttid settes til side. Anken førte dermed ikke frem.

LF-2020-137180

En jeger var tiltalt for overtredelse av viltloven § 21 første ledd bokstav b. Grunnlaget var at han hadde latt bilen sin gå på tomgang for å avlede to elgkalvers oppmerksomhet, mens han hentet geværet i bilens bagasjerom og gikk i posisjon for å avfyre skudd mot kalvene. Tiltalte anførte blant annet at «tam» elg som trekker ned i boligområder ikke er omfattet av bestemmelsen, fordi vilt i bebodd område i liten grad distraheres av motorvogn eller beboere. Lagmannsretten var ikke enig i at det var grunnlag for en slik innskrenkende tolkning. Bruk av motorvogn er i normaltilfellet egnet til å avlede en elgs oppmerksomhet slik at elgen ikke like

Tekst: hospitant **Ida Sletsjøe**, Økokrim
// ida.sletsjo@politiet.no

raskt oppdager jegeren. Straffebudet viser til normalsituasjonen. Det vil medføre en umulig bevissituasjon hvis man i uttrykket «avledning» skulle innfortolke et krav om at elgens oppmerksomhet faktisk er påvirket. Lagmannsretten uttalte også at viltloven § 21 første ledd bokstav b må leses i lys av sitt formål, som er å sikre en human utøvelse av jakten, jf. viltloven § 19. Ved endring av viltloven i 1993 ble det i forarbeidene presisert at det skal gjelde en strengere standard for hva som innebærer en human jaktutøvelse enn tidligere praktisert.

LG-2020-75392

Tre personer ble dømt til bøter på 12 000 kroner for overtredelse av motorferdselloven § 12, jf. § 3. To av de domfelte hadde ført snøscooter uten tillatelse og én av de domfelte hadde ført ATV uten å ha tillatelse. Alle tre erkjente å ha ført motorkjøretøy i utmark, men de hevdet at kjøringen var nødvendig i næring, jf. motorferdselloven § 4 bokstav c. Kjøringen skjedde i forbindelse med utbedring/restaurering av et stølshus.

Lagmannsretten uttalte at det fremgår av rettspraksis at lovens formål tilsier en restriktiv tolking og anvendelse av § 4 bokstav c. Det må dreie seg om reell næringsvirksomhet; virksomheten må ha et visst omfang og inntektsmessig betydning.

En av de domfelte eide og drev et gårdsbruk. Gårdsdriften bestod av grovfôrproduksjon, deriblant produksjon av høyballer. I tillegg drev han med snøbrøyting om vinteren og noe verkstedvirksomhet. På gården var det fire hester. Tilknyttet gården var et sel. I de siste årene skal selet ha blitt brukt til lagring, blant annet av saltsteiner. Han skal også ha hatt hester på beite i området om sommeren og brukt selet i forbindelse med tilsyn av disse.

Lagmannsrettens flertall (6-1) viste til tingrettens begrunnelse, der det fremgikk at kjøring av personer og materialer i forbindelse med oppgradering av selet, ikke kan anses som nødvendig transport i jordbruks- eller skogbruksnæring. Det ble lagt vekt på at selet ikke hadde

vært i aktiv bruk på lang tid og at det heller ikke på tidspunkt for hovedforhandlingen ble brukt i forbindelse med det som var primærnæringen på gården. Bruk av selet til oppbevaring av saltstein og tilsyn med hester på sommerstid, var ikke tilstrekkelig til at selet kunne regnes som ledd i noen næring. Det forelå dessuten ikke noen konkrete planer om å ta selet i aktiv bruk igjen, og at det fremstod som høyst usikkert både om og når dette vil skje. Sett i lys av loven skal tolkes restriktivt mente flertallet på denne bakgrunn at den aktuelle motorferdselen ikke var tillatt etter motorferdselloven § 4 bokstav c.

TMOSS-2020-83631

En mann ble dømt for brudd på naturmangfoldloven og plan- og bygningsloven for å ha bygget og bodd på flåte/husbåt i et naturreservat i flere år. Se nærmere omtale av saken på s. 72.

21-005909MED-HAUG

En 82 år gammel mann og hans 54 år gamle sønn ble domfelt for brudd på plan- og bygningsloven for å ha utført en rekke tiltak i 100-meters beltet uten tillatelse. Se nærmere omtale av saken på s. 17.

Dyrevelferdskriminalitet

LG-2020-77501

En 53 år gammel mann var i tingretten dømt til fengsel i 1 år for grovt brudd på dyrevelferdsloven. Grunnlaget var at han over en periode på ca. to år holdt en besetning med storfe, og blant annet unnlot å sørge for stell, vann, fôr av egnet kvalitet samt renhold. Enkelte dyr var sterkt preget av mangel på stell. Han sørget heller ikke for nødvendig avliving av dyr som måtte avlives.

Lagmannsrettens flertall (2-1) fant det bevist at det forelå en straffbar overtredelse av dyrevelferdsloven, men at denne var vesentlig mindre alvorlig enn det tiltalen la til grunn, både hva gjaldt omfang og tidsperiode (flertallet fant det ikke bevist at det straffbare forholdet strakk seg lenger tilbake enn 1-2 måneder). Selv om overtredelsene knyttet til mangelfullt

stell og foring, var forsettlig og et utslag av mangelfulle rutiner over tid, mente flertallet derfor at det ikke forelå en grov overtredelse av dyrevelferdsloven. Straffen ble redusert til fengsel i 120 dager.

LB-2020-174543

En bonde var i tingretten dømt til betinget fengsel i 45 dager og en bot på 20 000 kroner for å ha kastret to hanngriser som var eldre enn fire uker, uten bedøvelse og uten bistand av veterinær, dyrevelferdsloven § 9, jf. forskrift om hold av svin § 10 bokstav c. Påtalemyndigheten anket straffutmålingen med påstand om at straffen måtte gjøres ubetinget.

Lagmannsretten uttalte at utgangspunktet var en ubetinget reaksjon på 24 dager. Retten så da hen til at det dreide seg om en forsettlig overtredelse og at sterke allmennpreventive hensyn gjorde seg gjeldende. Videre la retten vekt på grisenes alder og den økte risikoen dette medførte for komplikasjoner og unødig lidelse under og etter inngrepet.

I saken var det straffbare forholdet imidlertid gjort kjent gjennom et tv-program (dokumentar). Saken hadde dermed fått store, negative konsekvenser for domfelte og hans familie. Retten la til grunn at det er en noe større åpning for å legge vekt på personlige forhold ved de mindre alvorlige overtredelsene av dyrevelferdsloven. Etter en samlet vurdering av de store personlige konsekvensene saken hadde hatt for domfelte, sammenholdt med lang saksbehandlingstid, kom lagmannsretten til at fengselsstraffen ble gjort betinget i kombinasjon med bot som fastsatt av tingretten.

Påtalemyndigheten anket straffutmålingen, men anken ble ikke tillatt fremmet.

20-035401MED-SOFT

En 61 år gammel mann ble i Sogn og Fjordane tingrett dømt for grov overtredelse av dyrevelferdsloven til ubetinget fengsel i 5 måneder og aktivitetsforbud for produksjonsdyr. Retten fant det bevist at tiltalte hadde avlivet to værere ved å skjære over halsen på dem uten bedøvelse og at sauene følte frykt, betydelig smerte og stress, da de fikk halsen skåret over ved bruk av den aktuelle kjøkkenkniven. To veterinærer som forklarte seg i retten, karakteriserte avlivingene som «amatørmessig utført». I forkant av avlivingen ble sauene også påført elektrosjokk. Overtredelsen ble ansett som grov på grunn av de

sterke smertene sauene ble påført da fikk halsen skåret over i en situasjon hvor de ikke var bedøvet og sett hen til at avlivingen fremstod som planlagt og at tiltalte handlet med forsett.

Ved fastsettelsen av straff, tok retten utgangspunkt i at allmennpreventive hensyn taler for at det reageres med en viss styrke. Retten fant at saken samlet sett var noe mer alvorlig enn overtredelsene i HR-2016-295-A (Lukasdommen). Sauene var påført en ikke uvesentlig større samlet smertebelastning, ved at de fikk halsen skåret over uten bedøvelse. Elektrosjokk påførte også sauene ikke ubetydelige tilleggsbelastninger i forkant av at de ble avlivet. Det dreide seg videre om to dyr. Endelig ble det ansett skjerpende at overtredelsene var forsettlig.

Anke ble nektet fremmet.

Det kan nevnes at domfelte fikk innvilget søknad om straffegjennomføring med elektronisk kontroll.

Inndragning

HR-2021-301-A

Saken gjaldt spørsmål om fradrag av utgifter ved inndragning av utbytte fra ulovlig drift av pokerklubb, jf. straffeloven § 67. Høyesterett uttalte at det er bruttoverdien av utbyttet som skal inndras. Utgifter kommer ikke til fradrag. En eventuell reduksjon av inndragningsbeløpet må skje etter lempningsregelen i første ledd fjerde punktum.

Høyesterett uttalte videre at lempningsregelen er en snever unntaksregel. I den skjønnsmessige vurderingen av om inndragningsansvaret vil være klart urimelig, må det legges vekt på om den straffbare handlingen er i kjerneområdet for inndragningsordningen. Lemping bør da i utgangspunktet bare skje der utbyttet er brukt opp og domfelte har dårlig økonomi. Utgifter knyttet til den kriminelle aktiviteten kan trekkes inn i vurderingen der disse gjelder erverv av formuesgoder med lovlig omsetningsverdi. Også i slike tilfeller må det imidlertid foretas en konkret vurdering.

I den konkrete saken ble det ansett som «klart urimelig» å inndra bruttoomsetningen på åtte millioner kroner. Ved vurderingen etter lempningsregelen tok Høyesterett utgangspunkt i at saken lå i kjerneområdet for inndragningsbestemmelsen og at det dreide seg om alvorlig kriminalitet. Det ble likevel tatt hensyn til utgifter domfelte hadde hatt til husleie og

til erverv av diverse formuesgoder med lovlig omsetningsverdi. Det ble ikke lagt vekt på utgifter til å lønne ansatte, da disse hadde jobbet uten arbeidskontrakter og uten at det var betalt skatt eller arbeidsgiveravgift. Utgiftene til erverv av alkohol til skjenking på klubben, ble heller ikke regnet med, da denne ble ført ufortollet inn i landet. Ved den nærmere vurderingen la Høyesterett til grunn at det meste av utbyttet var forbrukt og at domfeltes økonomi nå var nokså svak. Det ble uttalt at inndragningsbeløpet ikke bør settes så høyt at det ville gjøre domfelte ute av stand til å klare seg økonomisk i fremtiden. Inndragningsbeløpet ble satt til to millioner kroner.

HR-2020-2442-A

Saken gjaldt forståelsen av vilkåret i straffeloven § 68 (utvidet inndragning) om at lovbrakeren må være funnet skyldig i en «straffbar handling som etter sin art kan gi betydelig utbytte».

Høyesterett kom til at det ved vurderingen av om den straffbare handlingen etter sin art kan gi betydelig utbytte, ikke bare er utbyttet av den handlingen tiltalen gjelder, som skal tas i betraktning. Det må også ses hen til utbytte som kunne vært oppnådd ved nærliggende former for kriminalitet. Gjelder domfellelsen oppbevaring av narkotika, må det derfor også legges vekt på det utbyttet som kunne vært oppnådd ved salg av narkotikaen.

Høyesterett slo også fast at vurderingen av om den straffbare handlingen etter sin art kan gi betydelig utbytte, må bygge på utbyttepotensialet som ligger i muligheten for å selge det konkrete partiet domfellelsen gjelder, ikke i at narkotikaovertridelser etter sin art kan gi betydelig utbytte. Verken forarbeidene eller rettspraksis gir noe klar veiledning om dette spørsmålet og Høyesterett la ved tolkningen derfor stor vekt på alminnelige rettssikkerhets-hensyn. Slike hensyn tilsier en restriktiv tolkning av vilkåret.

Siden gateverdien på partiet i den konkrete saken lå under terskelen for «betydelig utbytte», var grunnvilkåret i § 68 ikke oppfylt.

Foretaksstraff

Spørsmålet i saken var om det objektive straffansvaret for foretak, som følger av straffeloven § 27, er forenlig med straffebegrepet i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel

6 nr. 2 og artikkel 7, slik det nå er fastlagt i Den europeiske menneskerettsdomstols (EMDs) storkammerdom 28. juni 2018 G.I.E.M. S.r.l. med flere mot Italia. Ifølge dommen kreves det en «mental link» mellom handlingen og de faktiske omstendighetene som statuerer straffansvaret.

Høyesterett uttalte at konsekvensen av EMDs dom er at straffeloven § 27 ikke kan praktiseres i samsvar med ordlyden og forutsetningen i forarbeidene om objektivt ansvar. Høyesterett var imidlertid ikke enig med lagmannsretten i at skyldkravet for personstraff må være oppfylt. Lagmannsretten hadde i den konkrete saken lagt til grunn at foretaksstraff forutsatte at det var opptrådt grovt uaktsomt, idet dette er skyldkravet i utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav a. Høyesterett uttalte at EMDs krav om en «mental link» også vil være oppfylt ved ordinær uaktsomhet. Ordinær uaktsomhet er dermed tilstrekkelig for å eliminere motstriden mellom EMK og straffeloven § 27. Når dessuten straffelovens forarbeider klart viser at lovgiver tok sikte på å etablere et objektivt straffansvar, må dette være avgjørende og ikke det forhold at skyldkravet blir forskjellig ved illeggelse av foretaksstraff og illeggelse av personlig ansvar.

Dommen inneholder også uttalelser om påtalemyndighetens adgang til å fravike beløpet som var varslet i forelegget. Foretaket hadde her fått tilbud om å vedta et forelegg på 25 000 kroner, eller 30 000 kroner hvis saken måtte avgjøres av retten. Påtalemyndigheten la deretter i tingretten og lagmannsretten ned en påstand som var nesten 17 ganger høyere enn det som var opplyst i forelegget. Bakgrunnen for økningen var at påtalemyndigheten ved utferdigelsen av forelegget hadde oversett Oslo politidistrikts bøtedirektiv.

Høyesterett uttalte at selv om påtalemyndigheten ikke formelt er bundet, må den i alle fall som et utgangspunkt være avskåret fra å fravike det beløpet som er varslet i forelegget. Situasjonen stiller seg annerledes hvis det for eksempel viser seg at de faktiske forhold er vesentlig annerledes enn de som påtalemyndigheten hadde grunnlag for å basere forelegget på. At et internt direktiv er oversett, var etter Høyesteretts oppfatning klart ikke et slikt forhold som gjør at påtalemyndigheten kan endre beløpet. Selv om retten ikke er bundet av påtalemyndighetens tilsagn, la Høyesterett atskillig vekt på dette ved den konkrete utmålingen.

Nytt fra lovgiver

Straff og administrative sanksjoner i lover på energi- og vassdragsområdet

Ved lovendring 18. desember 2020 fikk vannressursloven, vassdragsreguleringsloven, energiloven og havenergilova hjemmel for administrativ inndragning av utbytte. Foreldelsesfristen for illeggelse av overtredelsesgebyr og inndragning av utbytte ble satt til fem år. Strafferammene i vannressursloven, vassdragsreguleringsloven, energiloven og lov om elsertifikater ble økt til fengsel i inntil ett år og i vassdragsreguleringsloven og energiloven inntil to år ved skjerpene omstendigheter (vannressursloven hadde allerede to år ved skjerpene omstendigheter). Havenergilova fikk hjemmel for straff ved brudd på loven.

Overtredelsesgebyr i naturmangfoldloven

Fra 1. januar 2021 ble bestemmelsen om miljøerstatning i naturmangfoldloven § 74 endret til en bestemmelse om overtredelsesgebyr.

Elfenbenslav ny prioritert art, åpen grunnlendt kalkmark og olivinskog nye utvalgte naturtyper

Den 4. desember 2020 ble elfenbenslav utpekt som prioritert art ved forskrift. Det følger av forskriften at enhver form for uttak, skade eller ødeleggelse av elfenbenslav er forbudt. Direkte fysiske inngrep, skogplanting, forurensing, bruk av plantevernmidler, gjødsling og hogst er som hovedregel også forbudt i artens økologiske funksjonsområde. Overtredelser er straffbart etter naturmangfoldloven.

Samme dag ble forskrift om utvalgte naturtyper endret ved at åpen grunnlendt kalkmark i boreonemoral sone og olivinskog ble angitt som utvalgte naturtyper. Ved utøving av akt-

somhetsplikten etter naturmangfoldloven § 6 skal det tas særskilt hensyn til forekomster av utvalgte naturtyper. Brudd på aktsomhetsplikten er ikke straffbart, men kan sanksjoneres med bl.a. overtredelsesgebyr. Utvalgte naturtyper utløser også meldeplikt for skogbruks- og jordbrukstiltak. Brudd på meldepliktbestemmelsene kan straffes etter naturmangfoldloven.

Forbud mot flere fremmede planter

Fra 1. januar 2021 ble det forbudt å innføre, omsette og sette ut ytterligere ni plantearter i Norge: høstberberis, alaskakornell, alpegullregn, gullregn, dielsmispel, sprikemispel, blomstermispel, balsampoppel og grønnpil. De aktuelle artene ble ikke forbudt da forskrift om fremmede organismer trådte i kraft for fem år siden, for å gi planteskolene og bransjen tid til å omstille seg. Overtredelse av forbudet straffes etter naturmangfoldloven.

Innstramning i laksefisket

Den 15. mars 2021 ble forskrift om fiske etter anadrome laksefisk i sjøen og forskrift om fiske etter anadrome laksefisk i vassdrag fastsatt. Anadrome laksefisk vil i hovedsak si villaks, sjøaure og sjørøye. Forskriftene innebærer bl.a. at det ikke lenger vil være tillatt å fiske med krokarn i Finnmark, og at det ikke blir åpnet for fiske i kystområdene sør for Finnmark. Det vil fortsatt bli åpnet for sjølaksefiske i de fleste fjordområdene. Miljødirektoratet skal evaluere effekten av reguleringene etter ett år. Overtredelse av forskriftene straffes etter lakse- og innlandsfiskloven § 49.

Tekst: hospitant **Ida Sletsjøe**, Økokrim
// ida.sletsjo@politiet.no

Endringer i motorferdselloven

Etter en endring 16. april 2021 i motorferdselloven fikk kommunene myndighet til å tillate ferdsel med båt med elmotor på inntil 800 watt på vann som er mindre enn to kvadratkilometer. I kommunens vurdering skal det legges vekt på hensynet til viltarter og fugler, og spesielt hekkeområder.

Ved samme endring ble Statens naturoppsyns adgang til kontroll og ileggelse av overtredelsesgebyr i motorferdselloven §§ 12 a og 12 b utvidet til å gjelde førere av alle typer motorfartøy og -kjøretøy. Tidligere gjaldt bestemmelsene bare førere av snøscooter.

Endringene trådte i kraft samme dag.

Se også artikkel på s. 50.

Forbud mot jakt på storskarv, kråke, skjære, ravn og andefugler

I henhold til forskrift av 14. desember 2020 er jakt på storskarv, kråke, skjære, ravn og andefugler i fylkene Trøndelag, Møre og Romsdal, Vestland, Rogaland, Agder, Vestfold og Telemark, Viken, Oslo og Innlandet forbudt. Fangst er ikke omfattet av forbudet. Med andefugler menes brunnakke, grågås, kanadagås, knoppand, kortnebbgås, krikand, kvinand, laksand, mandarinand, siland, stivhaleand, stokkand, stripegås, svartand, toppand og ærfugl. Formålet med forbudet er å begrense spredning av høypatogen aviær influensa hos fugler. Overtredelse av forbudet er straffbart etter matloven § 28.

Forbud mot engangsplast

Produktforskriften fikk 18. desember 2020 et nytt kapittel 2 b: «Regulering av enkelte produkter av plast». Endringen innebærer at det blir forbudt å bringe følgende i omsetning: bestikk, tallerkener, sugerør, ballongpinner, rørepinner og bomullspinner i plast, samt matbeholdere, drikkebegre og drikkevareemballasje av isopor. Forbudet innføres som følge av et EU-direktiv og trer i kraft 3. juli 2021. Overtredelse av produktforskriften straffes etter produktkontrollloven § 12.

Nye regler for gummigranulat og kunstgressbaner

Ved endringsforskrift av 7. april 2021 fikk forurensningsforskriften et nytt kapittel 23A: «Utforming og drift av idrettsbaner der det brukes plastholdig løst fyllmateriale». Bestemmelsene skal redusere spredning av mikroplast fra kunstgressbaner og stiller bl.a. krav til fysiske barrierer rundt banen og til snørydding og behandling av snø som inneholder granulat, samt til tiltak for å hindre at spillere og dommere sprer granulat når de forlater banen. Baneeiere skal dessuten vurdere om det går an å bruke erstatningsmateriale, og gjøre det der det er mulig. Endringen trer i kraft 1. juli 2021, men med visse overgangsordninger. Overtredelser av forurensningsforskriften straffes etter forurensningsloven kapittel 10 eller produktkontrollloven § 12.

Regler for velferd for hest og hund i konkurranser

Forskrift 9. desember 2020 om velferd for hest og hund i konkurranser stiller en rekke krav, bl.a. til hvordan dyrene skal trenes til og brukes i konkurranser, hvilken tilstand dyrene skal være i, i hvilke tilfeller det er forbudt å behandle dyr før eller mens de trenes til eller brukes i konkurranse, i hvilke tilfeller det er forbudt å trene eller bruke dyr etter behandling, og hvordan arrangører av konkurranser skal sikre dyrene mot unødvendige belastninger. Forskriften trer i kraft 1. juli 2021. Overtredelser kan straffes etter dyrevelferdsloven § 37 og dyrehelsepersonelloven § 37.

Covid-19 og prosessregelverket

Midlertidig lov om tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 mv. forlenges frem til 1. juni 2021.

Tekniske verktøy gir mer effektive operasjoner

BarentsWatch har utviklet en rekke tekniske løsninger for å samle, bearbeide og dele informasjon som kan hjelpe operative etater til god samhandling i arbeidet med å avdekke uønskede hendelser og kriminell aktivitet på havet.

Tekst: kommunikasjonsrådgiver **Andreas Røeggen**, BarentsWatch

Foto: **BarentsWatch**. Kilde: **BarentsWatch.no**

// anders.roeggen@barentswatch.no

Til skrekk og advarsel senkes et fartøy tatt for fiskerikriminalitet av indonesiske myndigheter i 2016. Fartøyet ble innbrakt etter en internasjonal etterlysning fra Norge i 2013.

Foto: Sigurd
↓ Richardsen.

Et godt eksempel på en enhet som bruker de digitale verktøyene i BarentsWatch, er analyse-enheten i Vardø, et samarbeid mellom Fiskeridirektoratet og Kystverket. Deres primæroppgave er å spore og analysere tilgjengelig informasjon om fartøys aktiviteter og bevegelser for å avdekke ulovlig fiske og ulovlig transport av gods.

De aller fleste norske fiskere og utenlandske fartøyer driver sin virksomhet i tråd med regelverket i norsk sone, men det er alltid noen som utnytter mulighetene til å omgå loven. På havet er det Kystvakten som driver mest kontroll, og det er enorme havområder som skal kontrolleres. I mindre, men intensive fiskerier har også Fiskeridirektoratet fartøyer på havet som driver kontroll og overvåker at fisket foregår på best mulig måte. Analysene fra analyseenheten i Vardø er til stor hjelp i dette arbeidet. Det tverr-etatlige samarbeidet er et viktig mål for analyseenheten, som også samarbeider med en rekke andre etater, både nasjonale og internasjonale. Analysene deres kan eksempelvis avdekke skatteunndragelse av NOX-avgifter, brudd på sjøforskrifter og narkotikasmugling.

Et stort globalt problem

Mange land i Afrika og Asia har havområder med store fiskeressurser, men mangler kapasitet til å drive effektiv kontroll. Da kan avtaler, som det såkalte havnestatsregimet i regi av FNs matvareprogram, som går ut på å nekte fartøyer å lande og omsette fangsten sin globalt, være et meget effektivt verktøy for å få slutt på ulovlig fiske. Dersom dette i tillegg blir kombinert med elektronisk sporing, f.eks. via satellitt, vil det bli vanskeligere å omsette ulovlig fangst.

Grensekryssende, organisert fiskerikriminalitet er en særlig utfordring i verden. Norske myndigheter har inntatt en aktiv ledende rolle i den globale kampen mot fiskerikriminalitet ved å ta initiativ til en internasjonal ministererklæring mot grensekryssende, organisert kriminalitet i fiskerinæringen (København-erklæringen).

Forebygging og bekjempelse av fiskerikri-

minalitet krever tett samarbeid mellom ulike etater nasjonalt, men også et godt internasjonalt samarbeid. Basert på løsningene i BarentsWatch som er laget for operative etater i Norge, lages også et verktøy for samhandling som kan brukes på tvers av nasjoner. Dette systemet skal styrke utviklingslands evne til å bekjempe fiskerikriminalitet via en felles digital kommunikasjonsplattform. Bidraget fra BarentsWatch, Blue Justice Community, er en del av et større norsk initiativ – Blue Justice-initiativet – som Norge har stått i bresjen for i samarbeid med en rekke FN-organisasjoner. Blue Justice-initiativet er en del av regjeringens havstrategi, og er et viktig bidrag i implementeringen av København-erklæringen.

På Fiji ble det i februar arrangert en første arbeidssamling for å teste Blue Justice Community-plattformen i samarbeid med Fijis fiskeridepartement, FNs utviklingsprogram (UNDP),

«**Analysene deres kan eksempelvis avdekke skatteunndragelse av NOX-avgifter, brudd på sjøforskrifter og narkotikasmugling.**»

som har det norskfinansierte prosjektet «Blue Resilience», og det norske nærings- og fiskeridepartementet. Under samlingen understreket den fijijske fiskeriministeren, Semi Korolave-sau, viktigheten av informasjonsdeling og samarbeid på alle nivåer når man tar opp kampen mot organisert kriminalitet i fiskerisektoren. Han påpekte at det skapes synergier, og at det er en gevinst for den enkelte kyststat å få se informasjonen i sammenheng slik det er mulig når inn-samling og bearbeiding er samlet på ett sted. En felles digital plattform som Blue Justice Community innebærer at brukerne i de ulike etatene ikke lenger kun er prisgitt sine egne tilgjengelige

← Det var 1373 personer om bord da cruiseskipet «Viking Sky» fikk motorstans ved Hustadvika i mars 2019. Foto: Steinar Melby/Norscape/Kystverket.

kilder, men vil ha tilgang til mange kilder å basere sine analyser på, og at flere kan dra nytte av felles informasjon og handle deretter. Ifølge fungerende leder i BarentsWatch, Heidi Beate Vang, vil Blue Justice Community bidra til global kompetansebygging i kampen mot organisert fiskerikriminalitet og til å støtte opp om en global blå økonomi.

Blue Justice Community er også tilknyttet analyseenheten for fartøysporing i Vardø gjennom Det internasjonale kompetansesenteret for fartøysporing. Gjennom kompetansesenteret bistår analyseenheten myndighetene i utviklingsland slik at de får en bedre situasjonsforståelse i egne havområder. Sporingsekspertene i Vardø har hatt oppdrag for mange myndigheter rundt om i verden. Blant annet har de bistått indonesiske myndigheter med å avdekke menneskehandel i fiskerinæringen og ulovlig fiske ved bruk av statsløse fartøy.

Effektiviserer de operative

BarentsWatch-tjenesten «Sporing og samhandling» gir norske etater tilgang på søkbar sporingsinformasjon om fartøy, og bidrar til økt innsikt og mer effektiv overvåking og kontroll av kriminell adferd. Over tusen brukere på tvers av operative etater er i dag tilknyttet BarentsWatch «Sporing og samhandling».

Gjennom samhandlingsfunksjonen kan brukerne i ulike etater samarbeide både internt og på tvers ved gjennomføring av kontroller, aksjoner, operasjoner og analyser. I samhandlings-

tiviserer den operative innsatsen og bidrar til å redde liv, helse, miljø og eiendom.

- For effektive redningsaksjoner er det avgjørende å ha stabile systemer med oppdatert og korrekt data. Mange husker kanskje den dramatiske redningsaksjonen i Hustadvika. Da ble tjenestene «Felles ressursregister» og «Sporing og samhandling» benyttet for å finne egnede ressurser og monitorere driften av cruiseskipet Viking Sky, sier vakthavende redningsleder Trond Bjørnøy ved HRS Sør-Norge. Hendelsen inntraff 23. mars 2019 da skipet kom i havsnød. 479 av passasjerene ble evakuert med helikopter før skipet igjen kunne gå for egen maskin inn til Molde med de resterende av de i alt 915 passasjerene.

De mange interesseområdene i våre hav- og kystområder innebærer også at forvaltningsansvaret er fordelt mellom flere etater. Det setter høye krav til innsamling av og oversikt over informasjon om aktiviteten i områdene. En effektiv forvaltning og bruk av områdene forutsetter derfor at informasjon og kunnskap koordineres og videreformidles på en enhetlig måte. Det er avgjørende at alle deler av forvaltningen har tilgang til den informasjonen de trenger, når de trenger den, og at denne informasjonen gir et så fullstendig situasjonsbilde som mulig.

Digitalt samvirke

«Sporing og samhandling» deler informasjon om fartøyaktivitet på havet både i Norge og i resten av verden i sanntid, og inneholder også et varslingsverktøy for å effektivisere overvåkingsaktiviteten. Sporingstjenesten benyttes til havovervåking av eksempelvis pågående sjøtransport, næringsvirksomhet og potensielle miljøtrusler, og inneholder også en sanntidsoversikt over fartøy som utgjør en særlig risiko for miljøskader, noe som gir bedre overvåkingsmuligheter i sårbare områder.

Sporingsfunksjonen i BarentsWatch har sanntidsvisninger av skipsposisjoner, automatisert overvåking og analyse av historiske data. Innenfor havovervåkingen benyttes ulike sensordata for overvåking av skipstrafikk, deriblant

« BarentsWatch-tjenesten «Sporing og samhandling» gir norske etater tilgang på søkbar sporingsinformasjon om fartøy, og bidrar til økt innsikt og mer effektiv overvåking og kontroll av kriminell adferd.

funksjonen er det laget funksjonalitet for å få sanntids-oversikt over håndteringen av større hendelser, også der flere etater samarbeider. Slik deling av informasjon mellom etatene effek-

LRIT (Long Range Identification and Tracking) og AIS (Automatic Identification System). Slike systemer effektiviserer operasjonell virksomhet, som igjen bidrar til bekjempelse av brudd på regelverk, kontroll av egenrapportering og suverenitetshevdelse.

Integrering av data i én kartløsning

BarentsWatch har utviklet flere tjenester basert på brukerbehov, og har en lav terskel for å ta imot innspill til videreutvikling. Eksempelvis har BarentsWatch utviklet en tjeneste for formidling av fiskehelsestatus i havbruksnæringen (Fiskehelse), en tjeneste som effektiviserer arbeidet og øker sikkerheten for fiskere (FiskInfo), og de har digitalisert arbeidet med forvaltningsplaner for havområdene (Arealverktøy).

Tjenesten Fiskehelse viser alle oppdrettsanlegg i Norge. Alle aktører som driver med laks, ørret og regnbueørret, rapporterer informasjon om blant annet lakselus og fiske sykdommer ved oppdrettsanleggene inn i dette systemet. Aktørene melder inn resultatene ukentlig og opplysningene vises omgående i Fiskehelse.

Tjenesten FiskInfo skal lette arbeidet med planlegging og gjennomføring av fiske. For brukerne gir den også en oversikt over tapt redskap som skal bidra til en mer effektiv opprydding. Tjenesten gir fiskerne en enklere og bedre rapportering av tapte redskap, og digitaliseringen av informasjonen bedrer utnyttelsen av havet og hindrer konflikter. Overvåking av faststående bruk gir også en preventiv effekt og en miljøeffekt i form av redusert spøkelsesfiske.

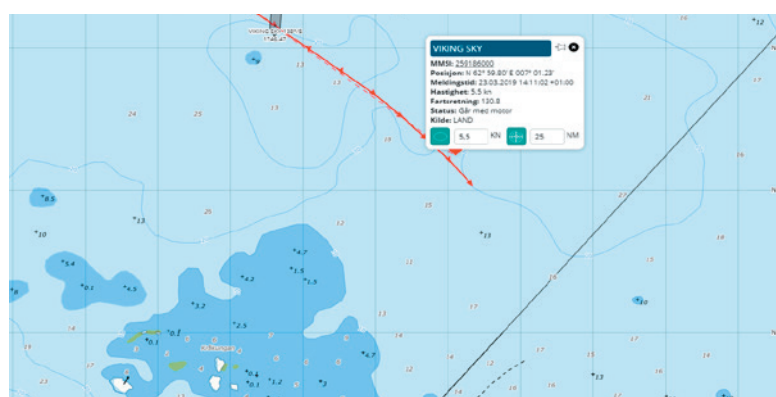
Tjenesten Arealverktøy er et planleggingsverktøy mer enn et operativt verktøy. Karttjenesten bidrar til effektivisering av havforvaltningen ved å tilgjengeliggjøre faktainformasjon og dele dette med alle involverte parter. Tjenesten Arealverktøy har temakart som viser fiskeri- og petroleumsreguleringer, marine verneområder og verneplaner, miljøverdier i havområdene og ikke minst hvor de mest verdifulle og sårbare områdene er. Tjenesten omfatter også et utbredelseskart, som viser utbredelse og gyteområder for fisk, utbredelse av fuglekolonier med

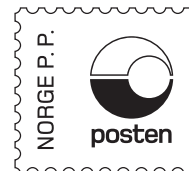

mulighet for å filtrere på kolonistørrelse og rødlistekategori, og utbredelse og beiteområder for hval og sel samt sårbare naturtyper. Dataene finnes også andre steder, men i Arealverktøy er de samlet og digitalisert. Det gir mulighet for å kombinere data til forståelige illustrasjoner.

BarentsWatch' digitale tjenester for data-delning og samhandling gjør informasjon og tjenester lettere tilgjengelig for myndigheter og beslutningstakere. Slik imøtekommer BarentsWatch sin oppdragsbeskrivelse som et helhetlig overvåkings- og informasjonssystem som samler, bearbeider og deler informasjon slik at norske hav- og kystområder brukes og forvaltes på en effektiv, bærekraftig og godt koordinert måte.

↑ Kart 1 og 2:
↓ Skjermdump fra tjenesten «Sporing og samhandling» som viser cruiseskipet Viking Sky i drift utenfor Hustadvika. Verktøyet gir et felles situasjonsbilde for involverte etater under hendelser langs kysten.

Returadresse: Økokrim, Pb. 2096 Vika, 0125 Oslo

Maleri: Marianne Kalnes

Neste nummer kommer desember 2021

Ønsker du å bestille blad, endre mottakerinformasjon
eller avslutte ditt abonnement, send en e-post til:
miljokrim.okokrim@politiet.no

www.miljokrim.no

ØKOKRIM